

Uitgave van de Leido Academy, het thema-netwerk voor LevenLang Leren

**Wetsvoorstel Leeruitkomsten – nog eens verder bekeken – dus liever niet
STUDIELAST, CREDITS EN UNITS & ANDERE BESCHOUWINGEN
EEN ALTERNATIEF...
VOORSTEL: WEG MET 'STUDIELAST' – EN DAN WEL 'STUDIELUST'**

In dit document wordt verder ingegaan op de consequenties van het wetsvoorstel met het gebruik van een variant van de onderwijseenheid, zijnde een eenheid van leeruitkomsten. Het gaat dan vooral om het analyseren van de begrippen 'studiepunt' en 'studielast'. Ook wordt gekeken naar de varianten 'deeltijd' en 'dual', gelet op het wetsvoorstel.

Daarnaast betreft het een verdere uitwerking van een aantal voorstellen, na het van tafel halen van het wetsvoorstel (ons idee):

- Aantal studiepunten voor een opleiding 'harmoniseren' per 30 stuks
- Format afspreken voor verdelen van de studielast over een tijdvak
- Project - opleiding en de varianten deeltijd en dual – herzien en actualiseren¹
- Doorsnijden koppeling studiepunt en studielast: invoeren 'credit' en 'unit' & het niet meer hanteren van studielast, en vervangen door 'omvang'².

Het is een omvangrijk stuk geworden, dus is wel te zien. Ook is er sprake van overlap in diverse beschouwingen en analyses, mede vanwege het feit dat er vanuit verschillende invalshoeken aan is gewerkt. Ook denken we dat het handig is om bepaalde delen op zichzelf staand te kunnen lezen en te verwerken.

Inhoud

1	Inleiding	4
2	Om te beginnen moeten we terug naar 2013: 'Goed verkort' – en een onderzoek	4
2.1	Private opleidingen in drie jaren	
2.2	Onderzoek leverde twijfels op	
2.3	Geen vervolg, wel een onderzoek over 'hoe gaat men met studielast om'...	
2.4	En... aankondiging experiment met flexibele trajecten...	
2.5	Terug naar voor 2013-2016? Wel wat terugdraaien...	
3	Onderwijseenheid als begrip in de wet niet vermeld... maar wel van de variant...	5
3.1	Eenheden bij een opleiding	
3.2	Verschillen bij hogescholen in keuzes voor eenheden	

¹ Laten we hierbij niet vergeten dat in 2012 door de minister de toezegging is gedaan aan de TK om de variant deeltijd onder de loep te gaan nemen, mede naar aanleiding van signalen over verkortingen en de aantasting van de kwaliteit. We hebben daarover in het PamflAd van 1 juli bericht gedaan. De overheid kan dus meteen die belofte gaan inlossen.

In een volgend LeiDocument zullen we hierop verder inhoudelijk ingaan, ook naar aanleiding van de gevolgen van het terugbrengen van de nominale duur van deeltijdse opleidingen in het hbo naar vier jaren en de mogelijkheden voor deeltijdse Ad-opleidingen als een alternatief. Daarbij zal evenwel de belangrijkste insteek zijn om deeltijd los te gaan zien van voltijd en voor werken en volwassenen een eigen systeem te kunnen gaan opzetten zoals in veel andere landen gebruikelijk is. Het NLQF kan daarbij een cruciale rol spelen.

² In PamflAd 224 hebben we voor de zomervakantie al een eerste aanzet gegeven voor het gaan gebruiken van de begrippen 'credit' en 'unit', om de discussies daarover alvast in gang te kunnen gaan zetten. In dit LeiDocument pakken we die draad weer op en wordt er dieper en breder op deze zaken ingegaan.

3.3	Een paar uitgangspunten toch wel...	
3.4	Even hier toch maar tussendoor: 'leerjaar' en aanverwante zaken	
3.4.1	<i>Cohort</i>	
3.4.2	<i>Leerjaar nog opportuun – en andere begrippen bij de indelingen...?</i>	
3.4.3	<i>Leerjaar in de wet, studiejaar op de website van de overheid... en wat nu?</i>	
3.4.4	<i>Geen propedeuse bij beschikbare leerroute met allemaal eenheden van leeruitkomsten</i>	
4	Het begrip studielast: voor wie is de last bedoeld?	7
4.1	Wat zegt de wet hier verder over...	
4.2	Studielast en evaluatie door de instelling – passages uit een onderzoek uit 2013	
4.2.1	<i>Aanpassen aantal studiepunten of juist niet</i>	
4.2.2	<i>In de OER over de studielast en gebruik van 'studiejaar' en rechten van de student</i>	
4.2.3	<i>Uit het rapport van 2013</i>	
4.3	'Studielast' kan beter 'omvang' worden	
4.4	Analyse van wat 'de studielast' met zich meebrengt...	
4.5	HBO-Bachelor in 3 jaren = bijl aan de wortel van de studielast?	
4.5.1	<i>Drie artikelen eerst maar even op een rijtje rond het versnelde traject</i> <i>Allerlei bewoordingen gebruiken</i> <i>'Bijzonder' twee keer als rechtvaardiging gebruikt</i> <i>'Traject' niet gedefinieerd</i> <i>Versneld kan voor alle varianten</i> <i>Wetsvoorstel eenheden van leeruitkomsten</i> <i>Croho en vermelding – vraagtekens...</i>	
4.5.2	<i>Analyse</i> <i>Studielast in het diploma-supplement</i> <i>Internationale verantwoording gebruikt</i> <i>Houd het simpelweg bij één artikel</i> <i>Begrip 'studielast' wordt hiermee gewoon aangetast en onderuit gehaald</i> <i>Wetsvoorstel ook daarmee in z'n geheel 'onder vuur'</i> <i>Nog een keer op een rijtje gezet</i> <i>Nog even over de gemiddelde student – en dan over de BUITENLANDSE student...</i> <i>Imaginaire gemiddelde student</i>	
4.5.3	<i>Bekostiging</i>	
4.6	Aanpassingen voorgesteld – hier een eerste stap in die richting	
4.6.1	<i>Niet 'de studiepunten te behalen' maar 'eenheden kunnen volgen'</i>	
4.6.2	<i>'Studiepunten' moet 'studielast' zijn in de kop van het artikel</i>	
4.7	Vanuit de student gezien en aanverwante constatering	
4.7.1	<i>Geen melding van die 28 uren</i>	
4.7.2	<i>Herkansingen en eenheden opnieuw doen – meetellen...</i>	
4.7.3	<i>Meer studiepunten koppelen aan een eenheid – dus uitdunnen...</i>	
4.7.4	<i>Studielast in wetgeving: zelf als overheid ondergraven... de instelling kan dat ook...</i> <i>Oprekken van eenheden en dan de student...</i> <i>In alle redelijkheid kunnen studeren</i> <i>60 als standaard, vroeger 42</i> <i>Havo en vwo: gelijke prestaties en gelijkblijvend niveau door de jaren heen...</i> <i>Wat maakt deel uit van een eenheid</i> <i>Eigen regie voeren</i>	
4.7.5	<i>Uitgebreid brainstormen over details in lid 2 – een soort blik van bovenaf...</i> <i>Studielast is een zeer rekbaar begrip</i> <i>Wat mag een student verwachten bij een jaarindeling...</i>	
5	Van 'studielast' naar 'omvang' als begrip	27
6	Pas naar hoofdfase na het hebben behaald van het propedeutisch examen – zegt de wet	28
	<i>Een extra beschouwing in dit kader met opmerkelijke bevindingen en conclusies</i> <i>Geen fysiek propedeutisch examen</i> <i>Kop van het artikel: wat is een postpropedeutische fase...</i>	
6.1	<i>Wat is het afsluitend examen: over alle studiepunten of zonder de eerste fase?</i>	
6.2	<i>Wat betekent dit voor de leerroute met eenheden van leeruitkomsten? Onduidelijk...</i> <i>Wat wel en niet te doen zonder P-examen</i> <i>Geen alternatief van P-fase hierbij in de wet</i>	
6.3	<i>Ontsnappingsclausule</i> <i>Verzoek echt indienen... maar gebeurt dat wel...</i>	
6.4	<i>Formeel beschouwd...</i>	
6.5	<i>Essentie: afleggen tentamens...</i>	

6.6	Waarom toch zo vreemd geformuleerd?	
6.7	Relatie met het wetsvoorstel	
6.8	Helaas, helaas... ergens anders staat iets anders qua bedoeling... dus... gaat het mis...	
6.9	Casus: van Ad naar Bachelor bij een numerus fixus	
6.10	Dus: over hoeveel studiepunten gaat het afsluitend examen van een Bachelor - voorstel	
6.11	Afsluitend examen voor degenen die doorstromen met een Ad-graad	
7	Van studieLAST naar studieLUST	34
7.1	Stimuleren en stimulansen door OCW... maar in handen van de instelling...	
7.2	Flexstuderen en de lust voor het studeren en de snelheid	
8	Voorstel: Aantal studiepunten voor een opleiding 'harmoniseren' per 30 stuks	35
9	Voorstel: Format afspreken voor verdelen van de studielast over een tijdvak	36
9.1	Instroom per 1 februari en in het algemeen vertraging opvangen	
9.2	Deeltijd ook altijd aanbieden met de nominale duur?	
10	Voorstel: Project - opleiding en de varianten deeltijd en duaal – herzien en actualiseren	37
11	Voorstel: doorsnijden koppeling studiepunt en studielast: invoeren 'credit' en 'unit' & niet meer hanteren van het begrip 'studielast'	38
11.1	'Unit' en 'credit'	
	Van studiepunt naar credit	
	Van 'onderwijseenheid' naar 'unit'	
11.2	'Studielast' wordt 'omvang'	
11.3	De vernieuwing compleet maken...	
	Vernieuwde artikelen	
11.4	Artikelen versnelde route als voorbeeld, aangepast... maar er moet meer gebeuren...	
	Fouten in de WHW even noemen	
	Indikken drie artikelen	
12	Zij-instroom en tussentijdse instroom nog even bekeken	43
12.1	'Eerste jaar van inschrijving' in de wet: opmerkelijke zaken...	
	Instroom met een ander diploma	
12.2	Een aantal alternatieve instroomscenario's	
	Veel uitval in het eerste semester - onderzoeken	
13	Curieuze nabranders aan het eind...	45
13.1	Curiositeit – 1: Is elk studiepunt evenveel uren waard...	
13.2	Curiositeit – 2 – Hoeveel werkwerken, uren, claim leggen op studenten	
	Verplaatsen eenheden al gaandeweg	
	Planning vooraf vaststellen...	
	Indelingen studiejaar	
Bijlage	Rapport ResearchNed over studielast (2013)	47

1 Inleiding

Het wetsvoorstel rond het gebruik van een 'eenheid van leeruitkomsten' draait vooral om een wettelijk aspect dat het gebruik van leerwegaafhankelijkheid in de weg lijkt te staan (hoewel dat in de praktijk bij deeltijd eigenlijk vrijwel niet speelt) nl. het koppelen van het 'studiepunt' aan een aantal klokuren 'studielast'. In dit document gaan we dit samen met een aantal andere zaken uit het wetsvoorstel bekijken en analyseren, om te merken waarom dit kennelijk zo is, in de ogen van betrokkenen, en er zoveel en al te vaak aan wordt vastgehouden.

Vervolgens komen we in dat kader terug op een specifiek voorstel waarbij deze koppeling sowieso wordt losgelaten, en een andere insteek wordt gekozen, zoals al eerder gemeld in onze nieuwsbrieven. Daarmee is er nog een extra reden beschikbaar om het wetsvoorstel in te trekken en zo rap mogelijk aan de slag te gaan met een project met een onderzoek naar het begrip 'opleiding' en de varianten 'deeltijd' en 'dual'.

2 Om te beginnen moeten we terug naar 2013: 'Goed verkort' – en een onderzoek

Voor de goede orde moeten we hier eerst toch wel stilstaan bij het rapport 'Goed Verkort' van de Inspectie uit 2011 dat werd opgesteld naar aanleiding van allerlei rondzingerende verhalen over – vooral – private hogescholen die in rap tempo bacheloropleidingen van 240 studiepunten waren gaan aanbieden met een reguliere lengte van drie jaren. Ze wilden daarmee concurreren met bekostigde opleidingen die alles in vier jaren moesten blijven doen, maar tevens om aldus de kosten voor studenten omlaag te kunnen brengen, met zo'n 25% minder aan lesgeld om af te tikken. Maar die hogescholen dienden en dienen zich eveneens simpelweg aan de wet te houden als het gaat om het programmeren van studiepunten, zoals formeel vastgelegd.

2.1 Private opleidingen in drie jaren

Uit het onderzoek bleek aan hand van een aantal casussen dat er toch wel degelijk diverse vraagtekens bij de verantwoording konden worden geplaatst. Veel van die hogescholen richten zich net als de bekostigde instellingen op schoolverlaters, dus direct instromend vanuit het mbo, havo en vwo. Die laatste groep werd vooral door de desbetreffende hbo-bacheloropleidingen naar voren geschoven als rechtvaardiging, op basis van een jaar extra voortgezet onderwijs en hun leervermogen, om aldus sneller van alles aan te kunnen leren. Dat argument is overigens een tijdje later alleen voor die groep door de overheid overgenomen, door in de wet vast te leggen dat hogescholen vwo'ers – en vergelijkbare jongeren – een driejarige bacheloropleiding mogen aanbieden.

2.2 Onderzoek leverde twijfels op

Het onderzoek overtuigde de experts niet. De analyses van de casussen lieten zien dat er nog wel wat schortte aan de criteria voor de voltijdse instroom en het kunnen verantwoorden van het minder dan 28 uren nodig hebben per studiepunt. De instroom bleek in het algemeen vooral 'gemiddeld' te zijn, met in de praktijk alsnog vier jaren studie als gevolg. Dit riep de vraag op of deze hogescholen wel mogen adverteren met driejarige bacheloropleidingen als dit niet altijd voor de reguliere instroom is waar te maken. Het antwoord is dan eigenlijk 'nee'.

2.3 Geen vervolg, wel een onderzoek over 'hoe gaat men met studielast om'...

De discussies hierover kwamen echter niet goed op gang, al werd dit in politieke kringen niet echt betreurd vanwege de verwachting dat 'er wel heel veel losgetrokken zou gaan worden'. Daarvoor waren twee redenen aan te voeren. Een daarvan was het besluit van OCW om ResearchNed een gericht onderzoek te laten doen onder hogescholen naar hoe men met het begrip studielast omgaat en als aanbieder die aanpak denkt te kunnen rechtvaardigen.

In de bijlage geven we de conclusies uit het rapport maar er bleken – ondanks alle goede wil die werd aangetroffen - eigenlijk niet veel bruikbare touwen aan vast te knopen, aan wat de opleidingen allemaal doen als het gaat om het koppelen van studiepunten aan een onderwijseenheid. Het is vaak naast het meten van tijdsinvesteringen een kwestie van ervaring (in de praktijk hebben ze zoveel tijd nodig, en ze piepen niet...) en van passen en meten als er 60 studiepunten over een jaar dienen te worden verspreid. Ook de aanstelling van de docent speelt een rol aangezien het aantal contactmomenten hierbij wordt meegenomen.

2.4 En... aankondiging experiment met flexibele trajecten...

In de tussentijd was ook het rapport van de Commissie Rinnooy Kan verschenen over het onderzoek naar de toekomst van het hoger onderwijsstelsel. Een van de aanbevelingen was om te gaan

bezien hoe opleidingen meer flexibel zijn aan te bieden. Daarmee werd het rapport 'Goed Verkort' verlost van een vervolgonderzoek en allerlei ingewikkelde discussies. De aanbevelingen vanuit het stuk van ResearchNed konden tevens op een aantal algemene punten worden meegenomen, bij het verder ontwikkelen van een experiment rond het meer koppelen van opleidingen aan de praktijk, om vervolgens ook daarbij niet in formele zin te gaan hakketakken over of iemand wel of niet voldoende uren kan verantwoorden. Een opleiding heeft in het algemeen weinig zicht op wat een student allemaal structureel op de werkplek kan, mag en moet doen en leren, en dan is het vooral een kwestie van het gaan toetsen van de goed geformuleerde leeruitkomsten³.

2.5 Terug naar voor 2013-2016? Wel wat terugdraaien...

In het experiment met leeruitkomsten is gekeken naar mogelijkheden om voor allerlei doelgroepen een soort 'standaard-aanpak' te realiseren waarbij het op basis van het onderliggende systeem mogelijk is een studie versneld en/of verkort te kunnen doen. Daarbij spelen eerder verworven competenties een rol maar tevens gaat het om de kracht van allerlei werkzaamheden, om deze misschien al in een bekende werkomgeving te verrichten, en met inzet van competenties die al min of meer worden beheerst.

Het wetsvoorstel toont aan dat de oorspronkelijke doelstelling niet echt de wetgeving heeft gehaald, ondanks het gaan invoeren van een subcategorie voor de onderwijseenheid, onder de naam 'eenheid van leeruitkomsten'. Als het gaat om de verkorting en de versnelling moet toch gewoon weer worden teruggevallen op hetgeen in de reguliere wet staat, met alle bijbehorende kaders, ook met betrekking tot de studielast en bijpassende voorwaarden.

Het betekent dat instellingen bij het vormgeven van opleidingen die op basis van het experiment straks niet meer passen in de huidige wetgeving, moeten gaan bezien wat er dient te worden teruggeschroefd, met de NVAO en de Inspectie in de komende jaren in de slipstream. Er kan overigens best van alles wel in stand blijven, als er goed naar de rek in de wettelijke kaders wordt gekeken. Dus laat men zich daarop focussen. Uiteraard past daarbij prima ons voorstel om te gaan bezien wat onder een opleiding en dan vooral de varianten deeltijd en duaal dient te worden verstaan, om te voorkomen dat in de komende jaren blijvend wordt gepionierd zonder een stevige basis voor allerlei (nieuwe) scenario's en bepaalde aankomende experimenten.

In de eerstvolgende hoofdstukken lopen we een aantal begrippen langs, om aan het eind terug te komen op het voorstel om simpelweg de koppeling tussen 'studiepunt' en 'inzet van de student' door te knippen. Dat moet zeker kunnen in de wetgeving – en zie het ook maar als een vervolg op het rapport uit 2011 over het verkorten van formele opleidingen...

3 Onderwijseenheid als begrip in de wet niet vermeld... maar wel van de variant...

In het experiment is veel te doen geweest over de mogelijkheden om onderwijseenheden als instelling en opleiding meer zelf en flexibel in te vullen en deze daarbij van leeruitkomsten en competenties te voorzien, om er vervolgens een aantal studiepunten aan te moeten en kunnen verbinden.

Er is en komt ook geen definitie van het begrip 'onderwijseenheid' in de wet voor. Dat is heel opmerkelijk omdat nu een variant hierop in het wetsvoorstel is bedacht. Die krijgt wel gewoon een definitie mee waarin het begrip onderwijseenheid in formele zin wordt gebruikt. Dat dit een duidelijke omissie is, is in andere stukken al verder toegelicht en daarom laten we het hier even bij.

3.1 Eenheden bij een opleiding

Het moet bij het gebruiken van 'onderwijseenheid' door iedereen worden gedaan met het beeld dat we er allemaal bij hebben, en hetgeen vervolgens voortvloeit uit de volgende tekst: *Een opleiding is een samenhangend geheel van onderwijseenheden, gericht op de verwezenlijking van welomschreven doelstellingen op het gebied van kennis, inzicht en vaardigheden waarover degene die de opleiding voltooit, dient te beschikken. Een onderwijseenheid kan betrekking hebben op de*

---

³ In de opstartfase van het experiment werd alleen naar deeltijdse opleidingen gekeken als geschikt voor een nieuwe aanpak, ook al omdat werkplekleren een rol zou kunnen gaan spelen, maar voor de rest geen contracten met werkgevers zouden worden gesloten. Vervolgens is door hogescholen die veel duale opleidingen hebben, erop aangedrongen ook die variant in het experiment onder te brengen, gelet op de combinatie van werken en leren. Er wordt nu voorgesteld te werken met 'studieplannen' maar bij duaal waren en zijn deze al in gebruik, met tripartite overeenkomsten – nu leidend tot een vorm van overlap bij het maken van afspraken.

praktische voorbereiding op de beroepsuitoefening en op de beroepsuitoefening in verband met het onderwijs in een duale opleiding, voorzover deze activiteiten onder begeleiding van het instellingsbestuur plaatsvinden.

Het betreft dus een (onder)deel van een opleiding, als de hogeschool (of universiteit) met een eigen insteek aan de slag gaat met het programma om dit in zelf te bepalen stukken op te knippen en de eenheden te verdelen over het aantal jaren dat ervoor in de wet staat, op basis van het aantal studiepunten. Dit proces moet wel zodanig plaatsvinden dat het aanbod op de juiste wijze is gearrangeerd met het oog op de omstandigheid dat een student elk studiejaar een aantal eenheden kan doen en in principe het totaal ervan voor de bijbehorende studiepunten exact 60 bedraagt.

3.2 Verschillen bij hogescholen in keuzes voor eenheden

De keuze hoe en wat als het gaat om het opknippen is geheel aan de instelling zelf. De consequentie is dat gelijke opleidingen bij verschillende hogescholen daarmee op hun geheel eigen wijze aan de slag kunnen gaan. Om een paar keuzes te geven:

- Aantal studiepunten voor een eenheid laten verschillen (ook als eenheden gelijk zijn bij verschillende hogescholen)
- Plek in de programmering (keuze in welk 'leerjaar')
- Verplicht gesteld of juist niet
- Deel van het kernprogramma laten uitmaken
- Onderdeel van een afstudeerrichting laten zijn
- Koppelen aan een fase en/of een tussenniveau
- Aantal eenheden bepalen dat wordt opgenomen in het laatste 'leerjaar' op het desbetreffende eindniveau, mede aan de hand van het aantal eindcompetenties (dus het aantal onderwerpen die tot en met het eind worden behandeld, als 'kern-leerroute' binnen de opleiding).

3.3 Een paar uitgangspunten toch wel...

Een paar 'vastigheden' zijn best wel te noemen, tenminste, als die worden nagestreefd. Zo zal de NVAO bij een her-accreditatie proberen te bezien of opleidingen met eenzelfde naam en niveau een herkenbare kern hanteren (BoKS, zeg maar... Body of Knowledge & Skills). Men gaat daarbij (stilzwijgend) uit van een minimumpercentage van 60% van de studielast.

Ook zal er geen onderwijseenheid van 60 studiepunten worden ingezet, om het alles-of-niet-karakter te voorkomen. Grote eenheden kunnen daarbij wel in delen worden opgeknipt om toch ook als student tussentijds stukken te kunnen afronden.

3.4 Even hier toch maar tussendoor: 'leerjaar' en aanverwante zaken

Er wordt in de wet gesproken over opleidingen die een aantal studiepunten kennen. Als dit getal door 60 wordt gedeeld, kom je uit bij de nominale duur ervan. Het is aan de instelling om er vervolgens een samenhangend geheel en een studeerbaar programma van te maken.

3.4.1 Cohort

Vaak is de gedachte dat als iemand aan de opleiding begint het programma in de OER is vastgelegd voor de komende jaren, in ieder geval voor de nominale duur. Daarin kunnen best nog wel zaken worden aangepast, met keuzes die zijn te maken door de instelling dan wel de student. Je zou dat een 'cohort'-aanpak kunnen noemen, met degenen die de kans krijgen om het programma nominaal te doorlopen, met misschien een 'geordend' bezemjaar extra om vertraging op te vangen.

Intussen starten er weer nieuwe groepen, met programma's die periodiek om allerlei hele goede redenen worden geactualiseerd. Dat betekent dat bij een sterke vertraging of achterstand, soms alleen voor bepaalde kern-eenheden, de geldigheid van een bepaalde resultaat voor een eenheid komt te vervallen. Er komen vervolgens steeds 'bezemregelingen'. Dit 'vervallen' als zodanig geldt niet voor de studiepunten op zich, maar wel als het gaat om het meetellen ervan voor het afsluitend examen. Wat dit betekent in de praktijk valt op allerlei onderwijs- en adviesblogs te lezen, met vragen van 'wanhopige' studenten en veelal ook ouders, over 'hoe moet dat nu worden aangepakt'...

3.4.2 Leerjaar nog opportuun – en andere begrippen bij de indelingen...?

In de loop der tijden is men veelal afgestapt van het gebruiken van cohorten, ook al om te voorkomen dat eenheden niet altijd gaandeweg kunnen worden vervangen, bijvoorbeeld omdat ze voor

de volle vier jaren na de start voor een groep in de OER waren opgenomen. Er is dus meer flexibiliteit gekomen, in ieder geval om in de hoofdfase nog wat zaken om te kunnen gooien. Dat staat overigens los van het programmeren van alleen maar eenheden van 30 studiepunten binnen een daarvoor bedoeld register om vervolgens de student vrij te laten in het bepalen van de volgorde. Dat is een andere aanpak, een nader te onderzoeken insteek, voor na het experiment.

Maar naast het begrip 'studiejaar', van 1 september tot en met 31 augustus, komt in de WHW ook nog (twee keren slechts, dat dan weer wel...) het begrip 'leerjaar' om de hoek kijken. Dit wijst nadrukkelijk op het hebben van een vaste indeling. Dat is bovendien een 'maat' die naast begrippen als 'propedeutische fase' en 'postpropedeutische fase' kan worden gebruikt.

Dan is er overigens ook nog eens sprake in de wet van het hebben van de 'eerste periode van een (...) opleiding met een studielast van 60 studiepunten'. Zou daarmee het eerste 'leerjaar' worden bedoeld? Het is zo dat als in de OER voor een groep instromende studenten een programma is vastgelegd, het kennelijk gaat om het eerste deel ervan, dus om de eerste eenheden met een omvang van gezamenlijk 60 studiepunten. Ja, dat kan als het eerste leerjaar worden gezien, als een omschrijving van hetgeen in het eerste jaar van inschrijving – als dat samenvalt met het studiejaar – wordt voorgeschoteld⁴.

3.4.3 Leerjaar in de wet, studiejaar op de website van de overheid... en wat nu?

Het begrip 'leerjaar' komt alleen in beeld als het gaat om een aanpassing van het wettelijk collegegeld voor bepaalde opleidingen waarmee wellicht de instroom wordt gestimuleerd en voor andere mogelijkheden die een instellingsbestuur ziet. Denk aan de lerarenopleidingen en de Pabo waarbij voor het eerste 'leerjaar' de helft hoeft te worden betaald en dit ook voor het tweede 'leerjaar' het geval is. Interessant is dan wel weer dat op de website van de Rijksoverheid niet wordt gesproken over 'leerjaar' maar over 'studiejaar': *'Volgt u een opleiding voor een volledige onderwijsbevoegdheid? Dan betaalt u in het 1e en het 2e studiejaar van de bacheloropleiding de helft van het wettelijk collegegeld'*.

Dat klinkt al een stuk beter, maar hoe zit het dan met degenen die per 1 februari instromen? Het betreft een start halverwege het formele studiejaar van 1 september tot en met 31 augustus. Gelukkig staat er op diezelfde webpagina ook nog een andere versie van deze boodschap: *'Dan betaalt u in het eerste jaar de helft van het wettelijk collegegeld. Gaat u een lerarenopleiding doen, dan betaalt u de eerste 2 jaar de helft van het wettelijke collegegeld'*. Juist ja, dus 'jaar' als maat.

Zou het dan niet veel beter zijn om te spreken van 'inschrijvingsjaar'? In de WHW gebruikt men 'jaar van inschrijving', maar goed, dat begrip heeft een andere connotatie.

Het is en blijft een lastige zaak om als overheid consequent te zijn bij het gebruik van definities en begrippen, ook als het gaat om een 'populair verwoorde boodschap'.

3.4.4 Geen propedeuse bij beschikbare leerroute met allemaal eenheden van leeruitkomsten

Met het wetsvoorstel voor de leeruitkomsten mag een instelling besluiten geen propedeuse te programmeren – dus ook geen eerste leerjaar, geen eerste periode van 60 punten, geen eerste jaar van inschrijving, geen propedeutisch examen – als binnen de deeltijdse en/of duale opleiding door een student vanaf het begin een leerroute wordt gevuld met alleen maar eenheden van leeruitkomsten. Dat mag dus niet worden besloten als er ook structureel onderwijsseenheden in voorkomen. Het gaat om een behoorlijk strenge eis teneinde geen propedeutische examens en geen propedeutische fase te mogen instellen als de hogeschool instelling dit een betere optie vindt.

4 Het begrip studielast: voor wie is de last bedoeld?

We kijken in dit document nadrukkelijk naar het aspect 'studielast' zoals dit binnen het hoger onderwijs wordt gebruikt in de context van de wet – en komen eveneens met een alternatief verderop in dit document – en dat is 'omvang'. Maar aanpassingen kosten tijd... dus we gaan eerst maar uit van het gebruik van het begrip 'studielast'.

---

⁴ Een interessante casus is terug te vinden in onderwijsblogs in relatie hiermee. Men denkt dat de propedeuse is behaald als er 60 studiepunten zijn verworven dan wel dat er geen BSA wordt uitgebracht als het normaal aantal is behaald – en dat dit ook kan door bijvoorbeeld alvast eenheden te doen van het tweede leerjaar, dus van het programma daarvan. Men heeft dan vaak niet door dat het in concreto gaat om studiepunten voor eenheden in het eerste leerjaar, in de propedeuse dan wel de eerste periode van 60 studiepunten.

Er wordt in de WHW geen formele definitie verstrekt van dit begrip. Die is best te bedenken, met bijvoorbeeld een verwijzing naar de tijd die een student geacht wordt te besteden aan de studie, dus aan het volgen van onderwijseenheden van de opleiding. Daarbij zou mede het begrip ‘*gemiddeld*’ kunnen worden aangestipt, zoals dit heel vroeger wel in de kaders van de formele regelgeving werd gedaan, om aan te geven dat er nu eenmaal geen mogelijkheid is om per type student voortdurend een eigen WHW te maken.

Ergens moet worden gekozen voor een soort eenvormigheid, voor hetgeen ‘een student’ moet doen om in de nominale tijd het getuigschrift te kunnen behalen, te zien als een landelijk te hanteren norm.

Vervolgens heeft men bij de invoering van de varianten ‘deeltijd’ en ‘duaal’ deze aanpak als het ware doorgetrokken. Er is niet gekeken naar ‘de gemiddelde deeltijdstudent’ met allerlei eigenschappen die een voltijder simpelweg niet kan hebben, of naar het aanpassen van het aantal uren vanwege de verschillende doelgroepen. Het leidde simpelweg tot het standpunt dat in deeltijd maar de helft kan worden gedaan, dus dat de studie al snel twee keer zo lang zou moeten gaan duren.

Bij duaal, als een alternatief van voltijd, speelde dit niet of nauwelijks, hoewel voordat deze variant formeel werd ingevoerd de experimentele co-op aanpak (het ‘sandwich-model’) leidde tot een studieduur van 4,5 jaren voor een bacheloropleiding. Deze opzet werd ook al zodanig bekostigd. Toen evenwel alle nominale studieduren gelijk werden getrokken naar vier jaren, heeft het co-op-model het nog maar een beperkt aantal jaren overleefd...

4.1 Wat zegt de wet hier verder over...

Zonder dus een eigen ‘stand-alone’ definitie van het begrip ‘studielast’ in de wet, is een afgeleide invulling te vinden via deze tekst in het eerste lid van het betreffende artikel:

*‘De **studielast** van elke opleiding en elke onderwijseenheid wordt door het instellingsbestuur uitgedrukt in **studiepunten**. De studielast voor een studiejaar bedraagt 60 studiepunten. 60 studiepunten is gelijk aan 1.680 uren studie’.*

En in het tweede lid:

*Een opleiding wordt zodanig ingericht dat een student in staat is het aantal studiepunten te behalen waarop de **studielast** voor een studiejaar gebaseerd is.*

4.2 Studielast en evaluatie door de instelling – passages uit een onderzoek uit 2013

Voordat we deze wetteksten uitgebreid onder de loep gaan nemen, toch eerst even een soort ‘disclaimer’ die ook de WHW is opgenomen. Het gaat om het artikel waarin wordt vermeld dat een instelling periodiek moet nagaan of de studielast nog wel steeds op de juiste wijze is vastgesteld en omgezet in studiepunten – nog beter gezegd, vertaald naar activiteiten die behoren tot een onderwijseenheid in samenhang wat daarbij allemaal verder nog komt kijken.

Maar dan kijken we toch ook naar bepaalde passages uit een rapport over het onderzoek dat ResearchNed in 2013 uitvoerde op verzoek van OCW naar de wijze waarop ze dit proces dan ook concreet aanpakken. Daaruit blijkt dat een wettelijk voorschrift ‘geduldig’ is, net als het papier waarop de opleidingen hun verantwoording afleggen. In de annex is overigens de complete samenvatting van het onderzoek opgenomen, ter informatie.

Op basis van het volgende artikel is een instelling verplicht te kijken naar de studielast, per eenheid, voor een studiejaar en dus ook voor de totale opleiding:

Artikel 7.14. Beoordeling onderwijs- en examenregeling

Het instellingsbestuur draagt zorg voor een regelmatige beoordeling van de onderwijs- en examenregeling en weegt daarbij, ten behoeve van de bewaking en zo nodig bijstelling van de studielast, het tijdsbeslag dat daaruit voor de studenten voortvloeit.

Helder op zich en heel logisch, ook al zou je kunnen denken dat als een (kern)eenheid door de jaren heen gewoon goed in elkaar zit, er niet veel aan te sleutelen valt. De talenten van de studenten zullen toch ook niet zo snel veranderen?

4.2.1 Aanpassen aantal studiepunten of juist niet

Voor nieuwe eenheden en eenheden die eigenlijk elk jaar of in ieder geval periodiek worden geactualiseerd, ligt het ingewikkelder. Je kunt de studenten wel bevragen over allerlei ervaringen maar intussen is er ook weer van alles gebeurd. Het zal dan toch een soort ‘fingerspitzengefühl’ vereisen

van de docenten en dus de examencommissie, voor bepaalde karakteristieken die mede het tijdsbeslag bepalen⁵.

Echter, wat te doen als wordt geconstateerd voor een eenheid die toch langere tijd moet meegaan, dat het tijdsbeslag echt niet klopt? Je kunt de stof uitdunnen zodat het aantal studiepunten gelijk kan blijven, met aan onze kant het idee dat als er toch juist méér leeruitkomsten in blijken te passen, dit niet zo snel boven water zal komen, op basis van klachten van studenten. Maar ook het aantal studiepunten kan best verhoogd worden om ruimte in de tijd te scheppen, met als gevolg dat ergens anders gesneden dient te worden, met alle consequenties van dien.

4.2.2 In de OER over de studielast en gebruik van 'studiejaar' en rechten van de student

Er wordt dus in artikel 7.14 verwezen naar de OER als zijnde het document dat periodiek moet worden nagelopen op mogelijke aanpassingen. Over de 'studielast' staat onder meer het volgende in de regels voor de OER als het gaat om hetgeen daarin aan de orde dient te komen:

- de studielast van de opleiding en van elk van de daarvan deel uitmakende onderwijseenheden;
- het aantal en de volgtijdelijkheid van de tentamens alsmede de momenten waarop deze afgelegd kunnen worden;
- waar nodig, de volgorde waarin, de tijdvakken waarbinnen en het aantal malen per studiejaar dat de gelegenheid wordt geboden tot het afleggen van de tentamens en examens, alsmede de wijze waarop inschrijving hiervoor plaatsvindt en de reguliere inschrijfperiode die van toepassing is.

Een paar opmerkingen hierbij:

- Het aantal 'eerste' tentamens is gelijk aan het aantal onderwijseenheden omdat elke eenheid met een tentamen wordt afgesloten. Maar een tentamen kan best meerdere toetsen kennen, dus dat zal ook wel worden bedoeld. We noemen dan een herkansing van een tentamen ook weer een tentamen dat formeel bij de onderwijseenheid is inbegrepen.
- De examencommissie bepaalt hoeveel keer per studiejaar het tentamen mag worden afgelegd.
- Er staat niets over het recht hebben van iemand op het meerdere keren volgen van dezelfde onderwijseenheid. Maar als er met een gespiegeld rooster wordt gewerkt, zou dat in ieder geval twee keer kunnen.
- Formeel staat hier dat een student dan wel een extraneus zich dient in te schrijven voor een examen. Dat is in ieder geval het afsluitend examen en in voorkomend geval het propedeutisch examen. Maar het examen betreft een administratieve handeling nl. het nagaan door de examencommissie of alle onderliggende tentamens zijn behaald. Vraag is hier of met de inschrijving wordt bedoeld dat er vaste momenten zijn waarop de examencommissie aan de slag gaat en dat de betrokkene zich elke keer kan aanmelden, of dat er op elk moment een verzoek kan uitgaan naar de examencommissie om dit specifiek en persoonlijk te bezien.

Een aspect dat evenwel van belang is voor de discussie die we met dit document aanzwengelen, is dat hier wordt gesproken over het regelen van een en ander 'per studiejaar'. Er staat in de WHW als definitie daarvan: *het tijdvak* dat aanvangt op 1 september en eindigt op 31 augustus van het daaropvolgende jaar. Het houdt derhalve in dat alle zaken niet over meerdere studiejaar behoeven te worden vastgelegd. Daarbij kan worden gedacht aan niet-gehaalde eenheden en tentamens en hoe die dan het jaar erop kunnen worden ingeroosterd, en te bezien waarop iemand recht heeft.

Elders in dit document gaan we hierop verder in omdat er wel sprake is van een nominale studieduur maar dat bekend is dat in de praktijk langer over de studie wordt gedaan, met alle consequenties van dien. Het past prima bij hetgeen hieronder staat als een van de aanbevelingen die in 2013 is gedaan om verder te bezien wat nu tot de 'studielast' dient te worden gerekend.

4.2.3 Uit het rapport van 2013

Als aanvulling op het bovenstaande, maar ook alvast ter voorbereiding op de volgende paragrafen hier een paar passages uit het rapport dat in 2013 verscheen naar aanleiding van het onderzoek door ResearchNed naar hoe instellingen de studielast meten en in de gaten houden.

---

⁵ In de bijlage vindt u dus een samenvatting van het onderzoek uit 2013. Daarin wordt nadrukkelijk verwezen naar 'een tabel van de Cie Wijnen' uit 1992 waarin een soort richtlijn staat met betrekking tot de zelfstudie die past binnen een type eenheid.

Wat overigens belangrijk is om nadrukkelijk te vermelden is dat er vooral studenten uit deeltijdse en duale opleidingen zijn bevroegd, hetgeen meteen betekent dat de resultaten niet algemeen te gebruiken zijn. Die groep is mede benaderd omdat dit ook speelde bij het rapport 'Goed verkort' van de inspectie uit 2011 en met het oog op de plannen voor het experiment rond flexibilisering.

Uit het rapport over het meten van de studielast door de opleidingen zelf (2013)

- Anders dan hiervoor beschreven bestaan er geen wettelijke normen voor de berekening van studielast, ook niet in het onderscheid naar vorm of achtergrond van de student. In de wet staat dus niet vastgelegd op welke wijze men tot de totale studielast van 60 EC per maand komt.
- Voor zover de informatie wel voorhanden was, kunnen we concluderen dat er over het geheel genomen bewuste en weloverwogen keuzes zijn gemaakt bij de bepaling van de studielast. De mate waarin alle onderwijsonderdelen gespecificeerd worden, het detailniveau, varieert sterk tussen opleidingen c.q. instellingen.
- Hoewel aan de geselecteerde opleidingen een behoorlijk aantal duale studenten, deeltijdstudenten of oudere studenten studeert en contactpersonen aangeven dat de 'gemiddelde' student niet bestaat, normeert men de studielast vooral op de jongere voltijd student (in het hbo met een havo-vooropleiding).
- De twee belangrijkste doelgroepen die in dit onderzoek zijn onderscheiden zijn de werkende, oudere studenten en studenten met extra bagage (vwo of een verwante mbo-4 opleiding). Voor een deel spelen verkorte routes en vrijstellingenbeleid in op de onderwijsbehoeften van deze groepen.
- Transparantie over de wijze van studielastberekening is matig. Tijdens de webinventarisatie vonden we in de openbare bronnen relatief weinig informatie over de specifieke studielastbepaling per programmaonderdeel (documentatie die aanduidt hoe men tot de berekening van de studielast is gekomen).
- Er bestaat in de praktijk behoefte aan kennisdeling over studielastnormering. Niet uit onvrede over de huidige gang van zaken, maar voor informatie-uitwisseling, kennisdeling en benchmarking.
- Ten aanzien van de vraag of en zo ja, hoe de normering van studielast preciezer kan worden vastgesteld kunnen we concluderen dat het rapport ingrediënten levert voor eventuele aanscherping van de wijze waarop de studielastberekening wordt genormeerd en verantwoord door die instellingen, maar dat normering een zaak van de instellingen is en blijft.
- Het onderzoek diende een bijdrage te leveren aan het stellen van zorgvuldige randvoorwaarden voor de experimenteerruimte gericht op flexibilisering van het deeltijd (en duaal) hoger onderwijs voor volwassenen. Voor deze randvoorwaarden heeft dit onderzoek geen input opgeleverd. Wel zijn er met het oog op die experimenteerruimte wensen geuit. In de eerste plaats om de experimenteerruimte te benutten voor een meer flexibele uitwerking van studielastberekening (op maat) naar doelgroepen. Ten tweede is er ten aanzien van deze flexibele uitwerking een duidelijke behoefte aan kennisdeling en informatie-uitwisseling van (good) 'practices' tussen instellingen. Ten derde is de wens geuit de kwaliteit van opleidingen te beoordelen op het gerealiseerd eindniveau in plaats van op normering van de studielast.

4.3 'Studielast' kan beter 'omvang' worden

In het begin van dit hoofdstuk hebben we aangegeven dat we het begrip 'studielast' zouden willen laten vervangen door een ander begrip nl. 'omvang'. Daarmee kan beter worden ingespeeld op een verdere flexibilisering van het systeem, samen met het gaan gebruiken van 'credit' in plaats van 'studiepunt' en 'unit' als vervanging van 'onderwijseenheid' (en dan dus ook van de 'eenheid van leeruitkomsten' aangezien het daarbij om een variant van de onderwijseenheid gaat).

Verderop zal dit allemaal verder worden uitgewerkt, met in de laatste hoofdstukken de concrete voorstellen met de benodigde toelichting. Hetgeen verder in dit hoofdstuk wordt aangekaart valt dus nog steeds onder het huidige begrip 'studielast', maar samen met onze kanttekeningen die daarin zijn vervlochten zijn er juist alleen maar heel veel redenen meer om die aanpassingen bij de begrippen te gaan doorvoeren. We doen het hier derhalve 'stap voor stap'.

4.4 Analyse van wat 'de studielast' met zich meebrengt...

We laten maar gewoon een tekstanalyse op de wettekst los. Nog even die tekst: *'De studielast van elke opleiding en elke onderwijseenheid wordt door het instellingsbestuur uitgedrukt in studiepun-*

ten. De studielast voor een studiejaar bedraagt 60 studiepunten. 60 studiepunten is gelijk aan 1.680 uren studie'. En: Een opleiding wordt zodanig ingericht dat een student in staat is het aantal studiepunten te behalen waarop de studielast voor een studiejaar gebaseerd is.

- Er staat dat de studielast van elke opleiding in formele zin door het instellingsbestuur wordt uitgedrukt in studiepunten. Dat is opmerkelijk. In de wet staat gewoon per reguliere opleidingssoort en graad hoeveel studiepunten eraan zijn gekoppeld. Zo kent een bacheloropleiding in het hbo formeel 240 studiepunten en daarmee heeft een instellingsbestuur niks van doen gehad.

Ja, er zijn uitzonderingen mogelijk gemaakt door de wetgever. Daarbij kan het instellingsbestuur een ander aantal studiepunten voorstellen, om vervolgens daarvoor de goedkeuring van de NVAO en OCW te krijgen – om het daarmee formeel vast te leggen. Dat geldt voor allerlei masteropleidingen maar ook voor de Ad-opleiding als men vindt dat er meer studiepunten nodig zijn om de eindtermen te kunnen borgen. Maar dan gaat het om een uitzondering.

Kortom, het is de wetgever, de overheid dus, die via de wetgeving en de formele procedures rond de accreditatie de studielast van een opleiding vaststelt (uitdrukt) in studiepunten.

- Wat wel in elk geval klopt is dat het opknippen door het instellingsbestuur van een opleiding leidt tot het hebben van onderwijseenheden en dat elke eenheid een aantal studiepunten krijgt toegewezen door het instellingsbestuur i.c. de examencommissie. Hoe ze dat doen mag zelf worden bepaald, als er maar in een studiejaar (dus het formele tijdvak van 1-9 tot en met 31-8) eenheden passen met een gezamenlijk aantal van 60 studiepunten.
- Omdat een studiejaar 60 studiepunten mag kennen is het in principe meestal voor het berekenen van de nominale duur van een opleiding een kwestie van de vastgestelde studielast delen door 60. Een reguliere hbo-bachelor is om die reden voor vier jaren door de overheid ingeboekt.
- Er wordt gesproken over 'opleiding', in het algemeen. Daarmee geldt hetgeen hier staat in principe voor alle voltijdse, deeltijdse en duale opleidingen aangezien in de praktijk een student een van deze type opleidingen volgt. Alleen is het wel zo dat bij deeltijd het instellingsbestuur zelf de studielast per studiejaar kan bepalen, als zijnde nog een uitvloeisel van de oer-aanpak voor deeltijd en de daarvoor vereiste en mogelijke inzet van de student zelf. Het is een scenario dat intussen behoorlijk achterhaald is, mede vanwege het feit dat de bekostiging van de deeltijdse opleidingen op vier jaren is gesteld aan het eind van de vorige eeuw.
- Echter, een Ad-opleiding kan in formele zin een studielast van 150 studiepunten omvatten. Delen door 60 levert 2,5 op. Iedereen zal meteen zeggen dat het daarmee ook 2,5 jaren studie inhoudt, zonder enige aarzeling. Het hebben van twee jaren van 75 studiepunten is niet realistisch. Maar waarom zou het niet aldus kunnen zijn:
  - Eerste jaar 60 studiepunten
  - Tweede jaar 60 studiepunten
  - Derde jaar 30 studiepunten, verspreid over het *gehele* studiejaar.

Het zou kunnen op basis van de wetgeving, met een restant aan studiepunten dat minder dan 60 bedraagt, en deze te verdelen over het gehele studiejaar.

Het zal in de praktijk niet gebeuren als in de geest van de wet wordt gehandeld, dus door er zorg voor te dragen dat een student maximaal kan studeren, ook per semester van 30 punten, of trimester als er wordt gewerkt met 3 keer 20 punten in een jaar (beide begrippen komen overigens niet in de wet voor). Maar het is nu eenmaal zo dat de studielast voor het derde studiejaar in dit geval 30 studiepunten is, dus 'daarop is gebaseerd' en die over het gehele jaar van inschrijving mogen worden verspreid, zonder de wet te overtreden.

Het houdt voor die wetgeving in dat in dit lid in formele zin eigenlijk iets moet staan over 'maximaal' 60 punten maar tevens dat de instelling zich dient te focussen op het binnen de mogelijkheden daarvoor studeerbaar maken van een opleiding, zodanig ingericht dat een student per tijdseenheid binnen een studiejaar een maximaal aantal studiepunten kan behalen.

Zo zal een bekostigde Master van 90 punten vooral worden aangeboden in anderhalf jaar (60 en dan 30) en niet in twee jaren met elk 45 studiepunten. Bij deeltijd en private instellingen kan het dus weer wel, maar bekostigde aanbieders hebben ook nog van doen met de regels voor de financiering door de overheid, simpelweg gebaseerd op het verzorgen van 60 punten per studiejaar.

- Nog even een specifiek geval, als de student wel een nominaal traject krijgt aangeboden maar er zelf voor kiest om er langer over te gaan doen, om allerlei (persoonlijke) redenen. Er wordt elk jaar het wettelijk collegegeld betaald (het eerste jaar is dat nu de helft), en bij de plannen voor het flexstuderen, dus met het betalen per mandje studiepunten, kan met dat systeem geld worden bespaard (niet verschrikkelijk veel in het algemeen, maar het gaat om het principe).

Ook kan er als zodanig een vorm van vertraging optreden dat aan het eind van de rit nog een aantal eenheden moet worden gedaan met een omvang van minder dan 60 studiepunten. Het is normaal zo dat die eenheden alleen maar verspreid over het studiejaar te volgen zijn. De student heeft absoluut geen recht op het doen ervan binnen een zo kort mogelijke periode. De instelling zit veelal vast aan een reguliere planning en kan niet zomaar voor elke student of een klein groepje een of meer eenheden meerdere keren laten verzorgen. Voor tentamens ligt dat nog wel een stuk eenvoudiger maar ook dan kan een student hierop geen recht laten gelden. Voor deze situaties zijn derhalve alleen maar maatwerktrajecten te bedenken.

- We hebben hierboven gesteld dat het instellingsbestuur voor de reguliere opleidingen op zich niets kan zeggen over het aantal studiepunten van elke opleiding. Er zijn echter wel afwijkingen mogelijk, op twee fronten.

Van de kant van de overheid:

1. De overheid is van mening dat een masteropleiding langer moet en kan duren;
2. Een hbo-bacheloropleiding kan voor bepaalde groepen 240 studiepunten omvatten maar dan wel aan te bieden in drie jaren, een versnelde route (daarover hebben we al vaker geschreven als het gaat om de vreemde formulering ervan, maar hier in de volgende paragraaf mee te nemen in het kader van dit document als een zeer belangrijk kritiekpunt).

Van de kant van het instellingsbestuur:

3. Ad-opleiding meer dan 120 punten;
4. Master-opleidingen die langere tijd nodig hebben.

In deze situaties moet het instellingsbestuur bezien wat er mogelijk is qua planning. Er staat in de wet alleen maar dat men moet kijken naar wat er staat over het studiejaar en het spreiden van de eenheden, met gebruikmaking van de 1680 klokuren en de 60 studiepunten.

4.5 HBO-Bachelor in 3 jaren = bijl aan de wortel van de studielast?

Bij het vastleggen van de mogelijkheid om een hbo-Bachelor in een kortere tijd te doen, door te versnellen zoals de wetgever het formeel noemt, zijn maar liefst drie wetsartikelen betrokken. Er is eigenlijk heel eenvoudig een simpele regeling van te maken. Die zullen we ook geven, maar omdat er tevens uitgangspunten rond de studielast mee onderuit worden getrokken, wist de overheid een formele mist op te trekken om te voorkomen dat het sleutelen hieraan leidt tot de noodzaak om alles overhoop te halen. Daarom stellen we dus voor om het wetsvoorstel dat ook bijdraagt aan die formele mist, niet verder te gaan gebruiken, en in te zetten op ons voorstel om de koppeling tussen studiepunten en studielast los te laten (en ook over te gaan op de begrippen 'unit' en 'credit').

4.5.1 Drie artikelen eerst maar even op een rijtje rond het versnelde traject

Om aan te geven om welke drie stukken het uit de WHW gaat, hebben we deze hier alvast op een rijtje gezet, met de meest relevante passages:

7.5b Bijzondere studielast van opleidingen in het hoger onderwijs - *De studielast van een **versneld traject** als bedoeld in artikel 7.9a, eerste lid, bedraagt 180 studiepunten.*

7.5d Door het instellingsbestuur vastgestelde grotere studielast - *...in bijzondere, door het instellingsbestuur vast te stellen en toe te lichten gevallen, de studielast van een **versneld traject** als bedoeld in artikel 7.9a in afwijking van artikel 7.5b, tweede lid, 240 studiepunten bedraagt.*

7.9a Toelating tot versneld traject gericht op studenten met een VWO-diploma - *Een instellingsbestuur kan binnen een bacheloropleiding in het hoger beroepsonderwijs een **versneld traject** aanbieden dat toegankelijk is voor studenten met een diploma...*

Allerlei bewoordingen gebruiken

Het gebruik van 'bijzondere studielast van **opleidingen**' (algemeen), 'bijzondere door het instellingsbestuur vast te stellen **gevallen** (apart) en 'in **afwijking van**' (differentiëren) maakt het geheel er niet transparanter op als gebruikers van de WHW hiermee aan de slag moeten gaan.

'Bijzonder' twee keer als rechtvaardiging gebruikt

Tevens wordt in 7.5b en 7.5d het noemen van het aantal studiepunten in beide gevallen gekoppeld aan dat begrip 'bijzonder', als een reden of rechtvaardiging. In 7.5b is het de overheid die hierbij de hoofdrol speelt en alles eenzijdig heeft besloten, in 7.5d mag het instellingsbestuur de overheid overrulen door die 180 om te zetten in 240, zonder dat de overheid criteria heeft vastgelegd voor het kunnen hanteren van een versneld traject. Het daarvan vervolgens weer volledig afwijken is eigenlijk net scheppen van een vorm van tasten in het duister van de wet- en regelgeving.

'Traject' niet gedefinieerd

Tevens wordt een begrip gebruikt dat ook wel op andere plekken wordt ingezet maar verder geen enkele definitie kent en ook niet aan andere begrippen is gekoppeld nl. 'traject'. Is het een leerroute zoals nu in het wetsvoorstel staat? Is het een programma bestaande uit eenheden? Dat laatste zou het meest voor de hand liggen, dus een 'versneld programma'. Of met een andere omschrijving, met zoiets als: '... kan de opleiding aanbieden in een versnelde vorm...'. Bijzonder dus.

Versneld kan voor alle varianten

Aangezien hier wordt gesproken over een regeling voor een 'opleiding' in het algemeen, betekent het dat een versneld traject kan worden gebruikt bij voltijdse, deeltijdse en duale opleidingen. De doelgroep wordt gevormd door vwo'ers (staat ten onrechte als groep in de kop van 7.9a) en anderen waarvan het instellingsbestuur vindt dat ze daarvoor in aanmerking komen. De vraag is echter of dit ook zo is bedoeld. Versnelling kan bij deeltijd bijvoorbeeld via EVC.

Wetsvoorstel eenheden van leeruitkomsten

Het houdt dus in dat een versneld traject ook (straks...) mag worden gebruikt bij leerroutes in deeltijd en duala die volledig bestaan uit eenheden van leeruitkomsten. Ook hierbij moet een vraag worden gesteld nl. of dit de opzet van artikel 7.9a is voor deze doelgroep.

Croho en vermelding – vraagtekens...

Als een opleiding van deze optie gebruik maakt, dient dit in het Croho te worden vermeld. Dat gebeurt ook in het deel ervan waarbij bijzondere zaken kunnen worden vermeld. Echter, er wordt gesteld dat het gaat om 180 ECTS. Dat is derhalve drie keer (erg) fout:

- Het dient te gaan om 180 studiepunten;
- De opleiding zal, als men wil oplopen met de internationale afspraken, moeten vermelden dat de uiteindelijke studielast 240 studiepunten bedraagt;
- We kennen geen begrip ECTS in ons land. Men gebruikt wel EC bij vooral universiteiten, maar daarmee overtreedt men de wet. En dan nog: het gaat om ECTS credits, of kortweg credits.

4.5.2 Analyse

We gaan met deze drie artikelen aan de slag, om te kijken naar het versnellen van het traject dat is gebaseerd op het programma van een bacheloropleiding van 240 studiepunten. De basis van de beschouwing is artikel 7.5b: 'bijzondere studielast van opleidingen in het hoger onderwijs'.

Het is dus als eerder aangegeven zo dat er twee artikelen in de wet voorkomen waarin wordt gesproken over het kunnen en mogen afwijken van standaard-studielasten die zijn vastgelegd voor de reguliere opleidingen.

De eerste categorie betreft opleidingen waarvan de overheid zelf samen met een instelling van mening is dat ze langer (niet korter, dat kan niet...) moeten duren om de vereiste competenties en leeruitkomsten te kunnen realiseren. Dat zijn vooral allerlei masteropleidingen voor duidelijk specifieke beroepen.

De tweede categorie is waarbij het aan de instellingen wordt overgelaten om meer studielast te programmeren en daarvoor de goedkeuring van de NVAO en OCW bij een accreditatie dient te verkrijgen. Dat heeft van doen met de bekostiging ervan die aldus hoger gaat uitvallen (een aspect dat verderop nog even aan de orde komt).

Maar daar zit dus ook die versnelde route bij als een 'bijzondere studielast van opleidingen in het hoger onderwijs', in artikel 7.5b, met een verwijzing naar het artikel 7.9a verderop, en met de tekst: *De studielast van een versneld traject als bedoeld in artikel 7.9a, eerste lid, bedraagt 180 studiepunten.*

Het gaat dus hierbij niet om een situatie waarbij een type opleiding met een wettelijk vastgestelde hoeveelheid studielast kan worden verlengd, vaak met 30 punten of een veelvoud daarvan voor de masteropleidingen dan wel een door de instelling zelf te bepalen aantal studiepunten (niet binnen een formele bandbreedte overigens) voor Ad-opleidingen. Het is een heel eigen op zichzelf staand geval, met juist een *verkorting*.

Op basis van de wet kan dit alleen nog maar betekenen dat het versneld traject drie jaren vraagt. Natuurlijk zou op basis van artikel 7.9a het programma van 180 studiepunten kunnen worden verdeeld over 3,5 jaren, dus niet met acht maar zeven semesters. Daar schiet niemand wat mee op, gezien dit dan toch weer leidt tot vier keer te worden ingeschreven (en bij het bedenken van dit scenario heeft de overheid aangegeven dat het uitgespaarde jaar prima zou kunnen worden gebruikt voor het doen van een hbo-master, net als in het wo).

Studielast in het diploma-supplement

Vervolgens duikt het probleem op nl. dat in het diplomasupplement dient te worden vermeld dat er een programma is gevolgd van 180 studiepunten, in het hbo en niet in het wo, zoals gebruikelijk met een lengte van drie jaren. Ga dan maar eens aan de slag met dit diploma om bij een andere hogeschool of universiteit verder te kunnen studeren, om vervolgens te moeten uitleggen dat het diploma niet 240 maar 180 studiepunten omvat.

In Engeland kennen ze systeem dit wel, met een Honours Bachelor voor alles en een Ordinary Bachelor zonder het afstudeerdeel en daarbij behorende eenheden, maar ja, zo iets wil men hier niet hebben als oplossing. Het kan ook niet want ze hebben in ons land wel de eindtermen van de volledige bacheloropleiding gehaald.

Ook kan het problemen geven als instellingen een joint programme willen opzetten dan wel als buitenlandse studenten hier komen om ook die hbo-bacheloropleiding in drie jaren te gaan doen, daardoor hierheen gelokt, zonder dat ze weten dat het een versneld traject betreft.

Toen moest er dus nog ter algehele reparatie een derde artikel bij worden betrokken, en dat is artikel 7.5d geworden met als kop 'Door het instellingsbestuur vastgestelde grotere studielast': *...in bijzondere, door het instellingsbestuur vast te stellen en toe te lichten gevallen, de studielast van een versneld traject als bedoeld in artikel 7.9a in afwijking van artikel 7.5b, tweede lid, 240 studiepunten bedraagt.*

Internationale verantwoording gebruikt

Wie dit kan uitleggen op basis van de wet zelf is wat ons betreft spekkoper. Maar het is uiteraard de ultieme handreiking van de overheid aan de instelling om gewoon drie jaren aan te bieden, met elk 1680 uren studielast, om aan het eind van de rit de geslaagde student een volwaardig getuigschrift en een diplomasupplement mee te geven. Daarin wordt vermeld dat het programma op zich, dus wat er allemaal aan eenheden en eindtermen is gevolgd, de gemiddelde bachelorstudent 240 studiepunten aan studielast zou hebben gekost. Dus toch een opleiding van 240 studiepunten in drie jaren kunnen doen - aldus besloten door het instellingsbestuur. Missie geslaagd?

Het heeft uiteraard te maken met de internationale afspraken, en de mogelijke samenwerking met buitenlandse instellingen. Een bacheloropleiding in het hbo in ons land staat overal vermeld als een programma met 240 studiepunten. Daar kan niet aan worden getornd. Daarom deze kronkelige weg voor eigenlijk is heel simpels.

Houd het simpelweg bij één artikel

Het is dus zo dat bij een versnelde traject de instelling met een onbekende toverspreuk desgewenst en naar eigen believen 180 kan omzetten in 240. Onvoorstelbaar eigenlijk als dezelfde eenheid overal dient te worden gebruikt, zonder de mogelijke rek erin op andere plekken toe te staan.

We hebben bij de toenmalige invoering van deze artikelen aangegeven dat de overheid gewoon open moet zijn over de spagaat waarin men zichzelf heeft gebracht (net als nu met het wetsvoorstel door onderwijsheden met een variant in te voeren, zonder duidelijke noodzaak, maar met een doelstelling die ook wel haalbaar is zonder dat voorstel). Maar ja, dovemans-oren...

In het voorstel verderop in dit document in hoofdstuk 11 over het gaat gebruiken van 'credits' en 'units' gaan we ook weer op deze regeling in, met een verdere fine-tuning als het gaat om het

formuleren van een eenvoudige opzet en aanpak. Dat kan door de huidige drie artikelen in elkaar te schuiven, op een overzichtelijke wijze, zoals zal blijken.

Maar het is te verleidelijk om hier ook alvast een eerste voorzet te geven. Waarom zou je niet gewoon kunnen zeggen, zonder verder op allerlei details en ook de volledigheid in te gaan:

1. *Een instellingsbestuur kan binnen een bacheloropleiding in het hoger beroepsonderwijs een leerroute aanbieden met een nominale duur van drie studiejaar die toegankelijk is voor studenten met een diploma... (enz.)*
2. *In het diplomasupplement wordt vermeld dat deze leerroute gelijkwaardig is aan de leerroute(s) binnen de bacheloropleiding met een nominale studielast van 240 studiepunten.*

Begrip 'studielast' wordt hiermee gewoon aangetast en onderuit gehaald

Het is in ieder geval zo dat de wetgever met die kronkelige redeneringen de eigen uitgangspunten rond het begrip studielast en het gebruik ervan volledig onderuit haalt. Het is nu aan de politiek om na te gaan wat de consequenties hiervan kunnen en moeten zijn, ook voor het wetsvoorstel rond de eenheden van leeruitkomsten.

Wetsvoorstel ook daarmee in z'n geheel 'onder vuur'

Men is het experiment in 2016 nu juist begonnen om instellingen een kans te geven zonder de directe koppeling tussen eenheden en dus studiepunten en de studielast per punt en per studiejaar te laten zien dat studenten de eindstreep kunnen behalen op een wijze die voor de volle 100% vergelijkbaar is met degenen die het doen via de reguliere leerweg met de (traditionele) onderwijseenheden.

Dit uitgangspunt wordt in het wetsvoorstel dat nu op tafel ligt verlaten als het gaat om een behoorlijke vrijheid van plannen van semesters en andere indeling van het studiejaar. Er dient weer gewoon te worden gehandeld op basis van de huidige WHW, en dan loopt men ook tegen het begrip studielast aan, met alle consequenties van dien.

Nog een keer op een rijtje gezet

We hadden voor onszelf bij het begin met het met elkaar gaan nadenken over dit alles ook al een rijtje met punten opgesteld, om die verder uit te werken. Hierbij toch dit overzichtje maar even ingekaderd, mede omdat er toch nog wat extra aspecten worden belicht.

Dit alles betekent simpelweg, en we kunnen er echt helemaal niks anders van maken, met medeneming van alle artikelen over het versneld traject, het volgende:

- De student volgt in een studiejaar eenheden met een studielast van (gemiddeld, laten we daar maar van uitgaan, net als 240 studiepunten er 60 per jaar opleveren) het aantal van 80 studiepunten.
- Daarmee dient deze student, iemand vanuit het vwo of met een gelijkwaardige vooropleiding, 80 keer 28 uren, dus 1960 klokuren per studiejaar te studeren.
- Op basis waarvan dit mogelijk is en haalbaar wordt geacht, maakt de wetgever niet duidelijk, ook al omdat het niet gaat om het versneld doorlopen van eenheden maar van de gehele opleiding, in drie in plaats van vier jaren.
- Deze studenten worden niet in de wet uitgezonderd als groep die meetelt voor die 28 uren per studiepunt, mede omdat bij de instroom (recht, scheef, opzij...) in het hbo en wo alles is gebaseerd op mensen met een diploma van het mbo, havo dan wel vwo.
- Er staat dat het gaat om 'bijzondere gevallen' die het instellingsbestuur mag bepalen en vervolgens (ergens) moet toelichten. Zou dit kunnen inhouden dat de examencommissie mag bepalen wat de vormgeving van de opleiding en het programma is en wat de criteria zijn om daarmee sneller door het geheel te kunnen gaan?
- Impliciet geeft de overheid evenwel hiermee aan dat er groepen studenten zijn die vanwege hun vooropleiding en ook (want er mogen best andere groepen meedoen) gelet op andere kenmerken goed voorbereid aan de start kunnen staan en vanwege allerlei andere eigenschappen en ervaringen het door de bank genomen kunnen gaan redden in drie jaren.
- Men haalt dus hiermee de eis dat een studiejaar voor de gemiddelde student incl. deze groepen (want die vallen daar ook onder) is gebaseerd op 60 studiepunten, zelf onderuit.

- Tevens is men als overheid debet aan de discussies rond het eisen van een studielast van 28 uren per studiepunt want natuurlijk besteden de studenten in de versnelde route ook maar zo'n 1680 uren aan de opleiding. Dat levert 21 klokuren per studiepunt op.
- We hebben dit ook al geconstateerd bij de private opleidingen die een hbo-bacheloropleiding in drie jaren aanbieden. Daarbij is een van de argumenten dat ze meer dan 1680 uren 'draaien' en – nog brisanter – ook echt de volle 40 uren per week studeren of uitlokken, zeg maar.
- Daarnaast vermeldt de NVAO nadrukkelijk op haar website dat bekostigde instellingen onder geen enkele voorwaarde die aanpak mogen hanteren en door de NVAO goedgekeurd zouden gaan krijgen. Dat maakt het onderbouwen van de bijzondere gevallen wel krankzinnig moeilijk, mede omdat in de kop van het artikel wordt gesproken over 'vwo'ers' in het algemeen, en niet over personen die kennelijk meer meebrengen dan de gemiddelde student.

Nog even over de gemiddelde student – en dan over de BUITENLANDSE student...

We hebben het hier en overal steeds over de gemiddelde student die instroomt bij het hbo en wo – hetgeen op zichzelf al twee verschillende soorten gemiddelde studenten inhoudt, om even iedereen scherp te houden. Dan kijkt men en ook de overheid naar degenen die vanuit het mbo, havo en ook nog een deel vwo starten in het hbo resp. vanuit het vwo ('compact') het wo gaan doen.

Maar het aandeel buitenlandse studenten is enorm aan het stijgen. Er zijn universiteiten waarbij ze meer dan de helft van de instroom vormen. Hogescholen doen hieraan even hard mee, en moeten dat kennelijk ook doen om te overleven in de komende jaren met de sterke terugloop van de Nederlandse instroom bij de bacheloropleidingen⁶ - en dan gelukkig wel met een nog steeds sterk stijgende hoeveelheid aanmeldingen voor de Ad-opleidingen.

De vraag is dus of die buitenlandse studenten ook een gemiddelde achtergrond kennen. Misschien trekken ze het Nederlandse gemiddelde wel omhoog, maar omlaag zou ook kunnen. Maar ze doen dus gewoon mee met hetgeen in ons systeem is ingebakken, al is het maar om ze vaak in het eigen land eveneens werken met die credits en het aantal van 60 ervan per studiejaar.

In het wo en bij hbo-masteropleidingen vinden die buitenlandse studenten het werken met een studielast het over het algemeen geen probleem, 'verstopt' in een programma dat door de instelling is opgesteld en gewoon dient te worden gedaan. Als ze studeren, zullen ze in hun vrije tijd (zoals de Nederlandse studenten dat ervaren) gewoon extra zaken doen bijvoorbeeld als in de studiewijzer aanbevelingen staan om aanvullende boeken en syllabi door te nemen. Ook kunnen ze extra eenheden gaan volgen of zelfs met een tweede studie beginnen, want 2-voor-de-dure-prijs-van-1 is altijd meegenomen (van huis uit).

Imaginaire gemiddelde student

Kortom, de gemiddelde student was al maar wordt steeds meer en meer een imaginair begrip. In een van de laatste hoofdstukken willen we dit ook benadrukken, dus studie/*last* te vervangen door studie/*lust*. We moeten de studenten uitdagen en niet de lust ontnemen. Het gaat om een intrinsieke motivatie bij de jongeren om zoveel mogelijk nominaal te studeren en als er ruimte is in het schema gewoon ook wat meer te doen.

Degenen die vertraging oplopen, ook misschien net onder het gemiddelde van de studenteninstroom scorend en/of acterend, moeten zo snel mogelijk na de propedeuse – als dit voor iedereen zichtbaar wordt – een scenario aangeboden krijgen waarbij de (andere) hoofdfase prima in vier

⁶ Recent werd door de kersverse voorzitter van het CvB van de HZ UAS (Hogeschool Zeeland) in de VK de noodklok geluid. Dat deed ze mede aan de oproep aan vwo'ers om meer naar het hbo als ze onderzoek en praktijk willen combineren, gericht op concrete werkzaamheden. Overigens werd in een ingezonden brief door een hogeschooldocent het laatste aspect onderschreven maar volgde meteen de waarschuwing die al jaren wordt afgegeven, om geen universiteitje te gaan spelen. Dat laatste is nodig om de kracht van het binaire stelsel te kunnen benutten, al heeft OCW aangegeven dat er toch weer naar de overlap tussen het hbo en het wo zal worden gekeken, op basis van een bestuursakkoord.

Overigens is de HZ UAS een relatief kleine speler in het hbo, naast de Roosevelt Academie in Middelburg die overigens van de Universiteit Utrecht is (dus vwo'ers aantrekt...). Men werkt al samen met Avans rond de Ad's in Roosendaal, dus waarom niet volledig elkaars sterke punten benutten en verder met elkaar optrekken? Drenthe heeft toch ook geen eigen hogeschool meer?

jaren kan worden gedaan (samen met mogelijk nog het inhalen van een paar eenheden van de propedeuse). Ook kan aldus ruimte ontstaan voor wat extra zaken als alles beter op rolletjes gaat lopen. Iets om over na te denken...

4.5.3 Bekostiging

Even een zijstap, maar de bekostiging vindt in het hbo plaats op basis van het aantal studenten en het aantal behaalde bachelorgraden (en dus niet de Ad-graad want daarvoor bestaat de diploma-bonus niet, zodat alles daarvan gaat naar de aanbieder van de Bachelor, ook als de leerweg via de Ad loopt). De teldatum is 1 oktober en dan wordt ook het aantal graden doorgegeven incl. die voor de masteropleidingen, uiteraard als een aparte categorie.

Er is voor een student vier jaren maximaal te bekostigen, voor de Ad en Bachelor. De overheid kijkt alleen maar of de student in een opleiding nog daarvoor in aanmerking komt (denk aan de regel: 1 Ad, 1 B en 1 M, in de normale situatie) en niet of betrokkene uit die vier jaren loopt. Als een Ad-student drie of vier keren bij een Ad-opleiding staat ingeschreven, dan is dat totaal niet van belang.

Ook als een Ad-opleiding bijvoorbeeld 135 studiepunten omvat (goedgekeurd door de NVAO) en dus op basis van de afspraken van 60 punten per jaar hiervoor een programma twee jaar en zo'n tien weken moet doen, is het geen interessant punt voor de overheid. Er komt geen vijfde jaar bij met geld. Mogelijk dat deze student bij het doorstromen naar een aanvullend bachelorprogramma die overstap meteen na die 10 weken kan plegen (of alvast daarmee mag beginnen). Dan zal de ontvangende bacheloraanbieder gaan bezien of er iets met het budget kan worden gedaan, aangezien de student nog maar één keer langs de teldatum kan gaan. Maar goed, men krijgt dan wel de bonus en misschien is dat bedrag, gelijk aan dat voor een jaar, ook een aardige compensatie.

Als de overheid een opleiding goedkeurt van 90 studiepunten, moet daar dus ook rekening mee worden gehouden qua budgettering, binnen het format dat men hiervoor hanteert.

De versnelde bachelorroute levert bij nominaal studeren de instelling drie jaren geld op, plus de diplomabonus. Een eventuele vertraging is totaal geen ramp aangezien er nog gewoon een jaar met geld bij komt. De student betaalt een jaar extra collegegeld, maar als het afstuderen bijvoorbeeld toch per 1 december plaatsvindt, kan een deel ervan worden teruggevraagd. De instelling hoeft dat niet te doen voor een beperkt deel van het studiejaar, met terugbetalen aan de overheid.

4.6 Aanpassingen voorgesteld – hier een eerste stap in die richting

In allerlei situaties hebben we tot nu toe gekeken naar de studielast, een formeel begrip dat puur en alleen rust op het hebben van studiepunten. Maar die worden weer vertaald naar het studiejaar dat in formele zin 1680 klokuren mag omvatten. Dat is ook vaak de basis voor de aanstellingen van mensen die in het hbo en wo werken⁷. De studielast is dus eigenlijk die 1680 uren per studiejaar. In die tijd moet er worden gestudeerd, tentamens worden voorbereid en gedaan en punten worden gescoord. Elk stuk van het studiejaar goed afronden levert punten op en om het overzicht te houden zijn ze per eenheid gebundeld.

We willen graag in deze fase van dit document toch maar alvast een eerste voorzet voor een voorstel geven om het wetsartikel over de studiepunten aan te passen en af te stemmen op wat iedereen hierbij zoal voor ogen heeft – en toch nog niet meteen alles in het juiste juridische raamwerk te gieten. Zie het ook maar als een aanzet in het kader van de opbouw van dit document, om stap voor stap te laten zien waar iets speelt.

Daarbij pakken we aan het eind van het document eveneens een aantal andere onderdelen van artikelen mee, om niet van alles verspreid te laten staan in de WHW en gaan we tevens andere begrippen meenemen, dus om alles echt een make-over te geven.

Nu:

Artikel 7.4. Studiepunten

---

⁷ Recentelijk werd een afdelingsdirecteur in het mbo gevraagd, met een fulltime-aanstelling van 36,86 uren per week, dus 2211,6 minuten. Met 45 werkweken kom je aldus uit op 1659 uren, conform hetgeen staat in de CAO van het mbo – waarin wordt gesproken over werkweken van 40 uren (en 1200 uren voor het onderwijs). Het zal wel maatwerk zijn, en omdat het om een manager gaat... die gewoon een taak dient te verrichten...

1. De studielast van elke opleiding en elke onderwijseenheid wordt door het instellingsbestuur uitgedrukt in studiepunten. De studielast voor een studiejaar bedraagt 60 studiepunten. 60 studiepunten is gelijk aan 1.680 uren studie.
2. Een opleiding wordt zodanig ingericht dat een student in staat is het aantal studiepunten te behalen waarop de studielast voor een studiejaar gebaseerd is.

Een simpele oplossing zou al kunnen zijn:

1. De studielast van een onderwijseenheid van een opleiding wordt door het instellingsbestuur uitgedrukt in studiepunten. De studielast voor een studiejaar bedraagt 60 studiepunten. *Elk studiejaar wordt zodanig ingericht dat er 1.680 uren beschikbaar zijn voor het vormgeven van de betreffende opleiding.*
2. Een opleiding wordt zodanig ingericht dat een student in staat is het aantal studiepunten te behalen *dat in het programma voor het betreffende studiejaar is opgenomen.*

4.6.1 Niet 'studiepunten te behalen' maar 'eenheden kunnen volgen'

Toch ook even dit: In de huidige tekst staat dat ervoor dient te worden gezorgd dat een student 'in staat is' de studiepunten 'te behalen'. Het gaat er evenwel om dat een student eenheden moet kunnen volgen, dus met alles erop en eraan. Het is vervolgens aan de student om er alles aan te doen om het tentamen voldoende te maken en daarmee de studiepunten toegekend te krijgen.

Het kan dus best zo zijn dat iemand de eenheden volgt, daartoe in staat gesteld, maar er niet in slaagt het tentamen voldoende te maken. De student is dan ook in staat gesteld het tentamen af te leggen inclusief een herkansing, normaal gesproken.

Uiteraard hebben we ook nog de extraneus, maar die wordt onder een andere doelgroep geschaard dan de student. De extraneus moet in staat zijn de studiepunten te behalen via de tentamens.

Met betrekking tot het wetsvoorstel met de onderwijseenheden op basis van leeruitkomsten is er sprake van de optie om leerwegaafhankelijk op te stomen naar een tentamen (en de daarbij behorende toetsen). Maar in formele zin volgt de student hierbij gewoon de eenheden, ook zal de opleiding mogelijk de betrokkene alleen maar bij die toetsingen kunnen verwelkomen.

4.6.2 'Studiepunten' moet 'studielast' zijn in de kop van het artikel

Ook even alvast tussendoor. Dit artikel 7.4 kent als kop 'Studiepunten'. Er wordt dus gebruik gemaakt van het meervoud. Er had ook 'Studiepunten' kunnen staan aangezien het artikel leunt op het gebruik van dit begrip. Maar het gaat eigenlijk helemaal niet om het begrip op zich. Het betreft het regelen van de 'studielast' op basis van een aantal punten rond het vormgeven van een opleiding en dan zou dus dit begrip in de kop dienen te staan.

In de begrippenlijst van de WHW staat bovendien een aantal 'begripsbepalingen'. Daarin komt ook het studiepunten ter sprake, met als omschrijving: 'studiepunten in de zin van artikel 7.4, eerste lid'. Het lijkt daarmee een soort cirkelredenering te worden, zonder dat duidelijk is wat nu eigenlijk de wettelijke definitie ervan is. De vermelding in de begrippenlijst is daarmee als overbodig te beschouwen, mede omdat een heleboel andere begrippen in de wet ook niet in die lijst zijn opgenomen.

Een poging zou overigens kunnen zijn: '*Studiepunten: eenheid voor het vaststellen van de omvang van een onderwijseenheid, met een studielast van 28 uren*'... als de overheid hiermee per se zou willen doorgaan...

4.7 Vanuit de student gezien en aanverwante constatering

Laten we vervolgens maar eens gaan kijken naar het begrip studielast vanuit de student gezien want we hebben het dan wel over 'de klant'. En daar willen we iets voor doen... en mede daarom deze beschouwingen... We doen dit met de gedachte dat er antwoorden beschikbaar zijn als er iets moet worden uitgelegd, en als een student vragen gaat stellen over hoe nu eigenlijk een studie tot stand komt...

Het is het een behoorlijk lange tekst, met allerlei uiteenlopende beschouwingen. U kunt veel ervan gewoon overslaan, of even snel scannen om te zien wat u aanspreekt.

4.7.1 Geen melding van die 28 uren

Als eerste betekent het dat als ernaar wordt gevraagd, we niet kunnen zeggen dat in de wet 'sec' wordt gesteld dat een studiepunten staat voor 28 klokuren studeren en zeker niet dat dit aantal is afgeleid van de gemiddelde student. Maar dit aantal wordt door iedereen wel als een gegeven

beschouwd zoals we hierboven hebben gezien nl. door te kijken naar het aantal uren dat de wetgever als vaststaand beschouwd voor het aantal klokuren in een studiejaar, zijnde 1680 (eigenlijk 42 weken van 40 uren...), en het aantal studiepunten dat normaal gesproken is gekoppeld aan de eenheden in een studiejaar. Dan is het een kwestie van 1680 delen door 60, met als resultaat 28. Maar nogmaals, die berekening maakt de wetgever zelf niet. Waarom niet, dat is een raadsel, of is men bang om zo recht door zee te zijn? Een student zal het sommetje ook niet maken, lijkt ons.

Dat aantal uren van de 'study load' vermelden gebeurt evenwel ook niet in internationaal verband. In het hoger onderwijs werkt men alleen maar met 60 credits per studiejaar. Hoeveel uren een studiejaar omvat is aan een land zelf om vast te stellen. Daarmee kan namelijk een ferme internationale discussie uit de weg worden gegaan en dat lijkt de overheid vooral te beogen met alle formuleringen. Denk maar aan het hebben van 'joint programs' met bijvoorbeeld een gezamenlijke eenheid van 4 credits, om te merken dat studenten in het ene land hiervoor harder moeten werken dan in het andere land met 3 credits als magere of toch misschien wel de juiste beloning...

Een eenheid kent een aantal studiepunten. De eenheden van een studiejaar tellen op tot 60. Vervolgens gaat men er vanuit dat als er 42 weken in de planning zitten, de eenheden zodanig worden gepland dat daarmee 40 klokuren in een week zijn op te nemen. Maar ja, er zijn vaak verstoringen waar te nemen, voor bepaalde projecten of andere eenheden, met ziekte of het uitvallen van andere mensen. Ook zal een stage wel eens anders worden ingevuld.

4.7.2 Herkansingen en eenheden opnieuw doen – meetellen...

Vervolgens is er de eeuwige discussie over hoe herkansingen moeten worden meegeteld. Een normale student zou het zonder herkansingen moeten kunnen doen, maar de gemiddelde student lukt dit kennelijk toch niet. Extra lessen en herkansingen vinden vaak plaats buiten die 42 weken (even daarmee rekenen als uitgangspunt), dus op die wijze zorgen ze voor meer dan 1680 uren in een studiejaar voor de gemiddelde student.

Een oplossing zou kunnen zijn om dit alles mee te nemen in de 1680 klokuren. Maar ja, dan moet een reguliere student alles kunnen doen in een stuk minder uren, zeg 1500 klokuren. Dat zou betekenen dat een regulier studiepunt 25 uren vraagt. Zo kun je alle kanten ermee op, lijkt het wel.

Het speelt later in de discussie ook nog mee, maar als iemand een eenheid wel doet maar niet haalt, is de vraag of er een recht bestaat op het doen van die eenheid in het jaar erna. Er is in de wet niets geregeld, los van het recht op een studeerbaar geheel en het moeten kunnen behalen van in ieder geval 60 studiepunten in een jaar. Men laat het over aan de examencommissie.

De vraag is dan of het bij die beloofde 60 studiepunten alleen maar gaat om nieuwe eenheden, dus de stukken die voor de eerste keer worden gevolgd. Als in de OER zou staan dat iedereen het recht heeft op het doen van een eenheid tijdens een jaar, met twee keer het kunnen afleggen van het tentamen en later in de studie ook nog een keer die eenheid plus zoveel mogelijk herkansingen als er maar in het verschiep liggen, komt al snel het aantal studiepunten boven de 60 uit. Dus is het recht: minimaal 60 punten, en voor de rest is het allemaal vastgelegd in de OER?

We hebben dan maar niet over herkansingen die veel tijd van de student vragen en ook van de docent. Twee keer een stage, het opnieuw doen van een afstudeeropdracht... voorbeelden van eenheden waarbij ook de opleiding in de buidel moet tasten⁸.

Het heeft allemaal te maken met wat onder de studielast van een eenheid kan worden verstaan. De gemiddelde student doet langer over een opleiding dan er nominaal voor staat, en zoiets moet toch ergens in de planning worden meegenomen. In de afgelopen decennia is dit allemaal 'weggestopt' achter het argument dat de opleiding dienstbaar is aan de student en dus met hem of haar zoekt naar optimale mogelijkheden om af te studeren. Misschien is de diplomabonus daar eigenlijk voor bedoeld, om die extra zaken toch te kunnen aanbieden en bekostigen.

---

⁸ Er waren ook wel deeltijdse opleidingen die het recht op herkansingen inperkten en vervolgens een aanvullend bedrag vroegen voor nog weer een extra opdracht. Daar is het CvB nooit echt duidelijk in geweest, over dit al dan niet mogen doen, aangezien hierover verder niets te in de wet staat vermeld. Iemand betaalt het collegegeld en krijgt daarvoor een programma aangeboden met daarbij allerlei zaken, op basis van wat een examencommissie redelijk vindt. Dat doet men bij private instellingen gewoon zonder meer, en vervolgens moet voor extra zaken apart weer worden betaald.

4.7.3 Meer studiepunten koppelen aan een eenheid – dus uitdunnen...

In het verlengde hiervan een wellicht vreemde maar wel interessante opmerking, ingegeven door het bovenstaande. Als iemand een onderwijseenheid volgt van bijvoorbeeld 4 studiepunten dienen daarvoor 112 klokuren te worden uitgetrokken, al dan niet met een herkansing en extra colleges. Maar dan moet vervolgens de eenheid wel zijn behaald, anders dient er vervolgens weer van alles te worden gedaan en kan zeker weer een tentamens of toets worden afgelegd (hoeveel dat er mogen zijn staat zoals gezegd in de OER). De overheid roept als jarenlang dat er dan wel een nominale studieduur is, maar dat een student niets kwalijk kan worden genomen als er vijf jaren over een bacheloropleiding wordt gedaan. Men heeft ook vaak een bijbaantje, een sociaal leven en er zijn altijd onverwachte gebeurtenissen die van invloed zijn.

Dat zou betekenen dat – strak doorredenerende met die vijf jaren als uitgangspunt – dat voor de 240 studiepunten eigenlijk voor de gemiddelde student een aantal van zo'n 35 klokuren per studie-punt nodig is. Dat is wel even wat andere koek.

Zou men eigenlijk als overheid moeten zeggen dat de eenheden dienen te worden opgerekt, dus dat als er nu 4 punten aan worden toegekend, het er 5 dienen te gaan worden in een formele context? Zo krijgt een student niet 112 maar 140 uren de tijd om een eenheid te verwerven. Je kunt het zien als het uitdunnen van een programma, met minder leeruitkomsten, zodat de examencommissie in staat is om, wetende wat er normaal en regulier al jaren staat voor een eenheid, minder eenheden in het programma op te nemen en toch het aantal studiepunten gelijk te laten zijn.

Zou dan de gemiddelde studieduur met 20% gaan afnemen voor de bacheloropleidingen? Gaat een student dan zich anders gedragen? Komen er dan minder colleges en practica? Zo is er nog wel hiermee een interessante denkoefening uit te voeren... Of hebben bepaalde hogescholen hier al ervaring mee opgedaan?

4.7.4 Studielast in wetgeving: zelf als overheid ondergraven... de instelling kan dat ook...

Het geeft aan dat er vanuit verschillende invalshoeken naar dit alles valt te kijken. We zoeken dus gewoon verder naar mogelijkheden om binnen de huidige wetgeving effectief te kunnen gaan morrelen aan die 28 uren die per studiepoint moeten kunnen worden verantwoord.

We hebben al uitgebreid de versnelde route voor een driejarige hbo-bachelor genoemd, eigenlijk een knuppel die door de overheid in het eigen hoenderhok is gegooid. Die opzet komt er simpelweg op neer dan er specifieke groepen studenten zijn die een keuze hebben uit het halen van de:

- wo-bachelor met een programma van drie jaren, leidend tot een graad waaraan formeel 180 studiepunten zijn gekoppeld.
- hbo-bachelor met een programma van drie jaren, leidend tot een graad waaraan formeel 240 studiepunten zijn gekoppeld.

Het enige verschil is hier het aantal studiepunten, waarbij het aantal uren studielast in het eerste geval 28 is en in het tweede geval 21 per behaald studiepoint. Eigenlijk is dit het tegenovergestelde van die vreemde opmerking hier eerder vermeld over het uitdunnen van een programma, door te veronderstellen dat ze meer tijd per studiepoint nodig hebben en dus ook krijgen.

Maar het interessante hieraan is dat veel van de cruciale parameters niet veranderen als er wordt gesleuteld aan een programma en de eenheden. De instelling kan simpelweg blijven aantonen dat er een programma is voor 1680 klokuren. Alles is ingevuld en geregeld, en men kan aangeven dat normaal gesproken alles wordt gebruikt om de eindstreep te halen.

Oprekken van eenheden en dan de student...

Dus je kunt zoals gemeld als instelling een eenheid oprekken, bijvoorbeeld van 3 naar 4 studiepunten. De student denkt steeds dat er 28 uren nodig zijn per studiepoint. Die heeft er totaal geen weet van hoe verder alles van en is geregeld, en verwacht impliciet voor een eenheid van 4 punten – als dat voor de betrokkene van belang is tenminste – 112 uren nodig te hebben. Dat in eerdere jaren dezelfde leeruitkomsten en lesstof dienden te worden gehaald in 84 uren, toen er nog 3 punten aan waren gekoppeld, zal hem of haar ontgaan en ook eigenlijk best worst wezen. Misschien dat studenten die in een bezemregeling terecht komen, dit gaan merken. Maar dan zullen ze niet veel zeggen (minder lesstof of meer punten voor een eenheid vergeleken met het eigen programma). De examencommissie vermeldt simpelweg dat het programma is geactualiseerd.

Merkt de student echter wel dat het studeren gemakkelijker wordt in zo'n geval? Vallen er minder studenten uit? Of gaat men zich heel snel aanpassen aan de nieuwe situatie, door meer te doen voor een bijbaantje, minder te doen aan de studie en gewoon alles heel lastig blijven vinden?

In alle redelijkheid kunnen studeren

Laten we nog eens lid 2 van dit artikel over 'studielast' erbij nemen: *Een opleiding wordt zodanig ingericht dat een student in staat is het aantal studiepunten te behalen waarop de studielast voor een studiejaar gebaseerd is.*

Het betekent dat de instelling, via de examencommissie, bij het opstellen van het programma moet gaan inschatten of van 'een student' in redelijkheid mag worden verwacht de studie te kunnen doen. In het voltijdse hbo is de 'student-modaal' een mix van de instroom uit het mbo, havo dan wel vwo. Ga er maar aanstaan en dan kan dus simpelweg en praktisch gezien niet. Onmogelijk.

Vervolgens moet de examencommissie dit ook nog allemaal doen voor de deeltijdse en de duale opleidingen die worden verzorgd. De doelgroepen en instromende personen kennen ook weer hun eigen eigenschappen en achtergronden, dus ja, veel te doen, en flink aan de bak. Dit is in het rapport van ResearchNed uit 2013 ook stevig neergezet.

Dan staat er dat het gaat om het bezien wat de studielast inhoudt voor een studiejaar. Die 1680 klokuren staan vast. Maar dan komen we toch weer uit bij die vreemde opmerking en het uitdunnen en dat soort zaken. De examencommissie moet kijken hoe de cohorten in de afgelopen jaren het er hebben afgebracht. Dat kan inhouden dat het studiesucces minder is geworden, de uitval en de switch zijn veranderd en minder studenten de norm van het studieadvies halen.

Maar het kan ook zijn dat het juist andersom is en dat steeds meer studenten met twee vingers in de neus door de opleiding gaan en minder problemen ondervinden. In beide gevallen zal er een analyse op los dienen te worden gelaten, kijkend naar de oorzaken (nu ook nog even afgezien van de effecten van de pandemie).

Het kan dus best zo zijn dat de wettelijke eis om een jaar in te richten waarmee de gemiddelde student per type opleiding uit de voeten kan, het uitdunnen dan wel verzwaren van de eenheden, valt te rechtvaardigen. Ook dat is een dynamisch aspect van het verzorgen van opleidingen.

60 als standaard, vroeger 42

Hierbij kan ook nog worden aangetekend dat los van de mogelijkheid om een masteropleiding te verlengen, vaak met een veelvoud van 30 studiepunten dan wel om een Ad-opleiding langer te maken (zonder een bovengrens die wettelijk is bepaald), een formele reguliere opleiding om duistere reden altijd een veelvoud van 60 studiepunten omvat. Niet meer, niet minder. Vroeger was een studiejaar 42 weken en konden er dus ook 42 studiepunten worden behaald – heel logisch eigenlijk. Met de BaMa-invoering werden die 42 studiepunten zonder slag of stoot omgezet in 60 studiepunten (credits), net als in andere landen. Hoewel, dat leek ook maar een slag in de lucht. Echter, in Engeland had en heeft men 1200 uren per studiejaar, met 20 uren per credit, gelijk aan een halve werkweek toentertijd, dus daarmee kwam men op 60 uit. Simpel, via het Angelsaksische model, zonder die onderliggende aantallen over te nemen.

Maar wat bij een Ad-opleiding nu wel kan nl. het vertalen van meer competenties die nodig zijn voor een baan naar een programma van meer dan 120 punten – en dat mag best 133 punten zijn – kan onder geen enkele omstandigheid bij de hbo-bacheloropleiding (maar wel bij een wo-bacheloropleiding). Het zou ook best minder kunnen zijn, maar dat is zelfs voor de Ad niet toegestaan.

Het programma is een afspiegeling van de vraag uit het werkveld, maar het is pas een formele, erkende en geaccrediteerde opleiding als het aantal studiepunten gelijk is aan wat in de wet staat. Dat er misschien minder nodig zijn en daarmee eenheden wat 'luchtiger' kunnen worden ingericht en aangekleed, is totaal niet van belang. Het stempel van de overheid en de graad zijn vele malen belangrijker – en daarom liften veel private aanbieders graag op een of andere wijze op het formele systeem mee, en dan moet de inspectie in het geweer komen.

Havo en vwo: gelijke prestaties en gelijkblijvend niveau door de jaren heen...

Overigens is het zo dat in het havo en vwo door de jaren heen wordt verwacht dat de leerlingen niet van het ene op het andere jaar veel intelligenter of dommer zullen worden. Dat betekent dat er

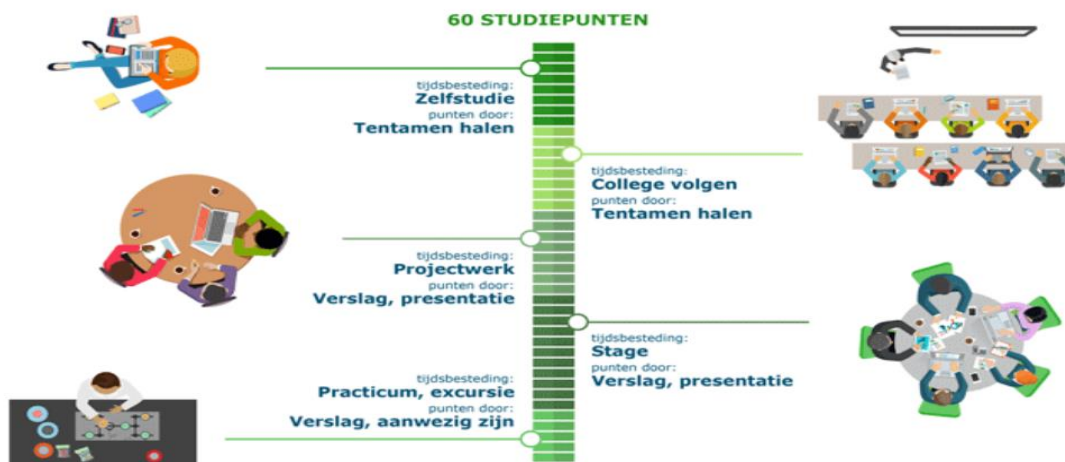
wel een eindexamen wordt afgenomen waarvan de zwaarte kan variëren, maar dat bij het vaststellen van de eindscore een dusdanige correctie wordt gepleegd dat er landelijk toch weer kan worden gesproken van een stabiele situatie en van gemiddelde scores. Dat vervolgens het hbo en wo klagen over teruglopende prestaties kan best, zeker als de zgn. N-termen ('normalisatie') die bij de correctie worden gebruikt, relatief hoog zijn – wetende dat dit kan plaatsvinden over een periode van een flink aantal jaren zonder dat de overheid ingrijpt of dat men dan toch maar het eindexamen wat gemakkelijker maakt - hoewel dat misschien ongemerkt toch gebeurt...

Wat maakt deel uit van een eenheid

Dus de examencommissie van een opleiding maakt een programma dat past bij de eindtermen, omgezet in eenheden die passen binnen de studiejaren, per 60 studiepunten (of minder als een opleiding geen veelvoud van 60 is). Dat betekent dat de opleiding inschat wat de studielast is voor de student. Uiteraard is dat altijd 1680 uren voor dat studiejaar, om duidelijk te maken aan de overheid dat de budgetten daarop zijn afgestemd en dus goed worden besteed.

Vervolgens zijn er de eenheden die op basis van de studiepunten zodanig zijn ingericht dat mag worden verwacht dat de studenten ze kunnen doen, studeerbaar, en een gerede kans hebben om het tentamen succesvol af te leggen. Op het onderwijs-keuze-blog van de WUR is een interessant plaatje te vinden als het gaat om het verdienen van die studiepunten.

Ieder jaar 60 studiepunten; Hoe worden die verdiend?

* Het aantal punten per onderdeel verschilt per studie en is dus niet per se in de juiste verhouding weergegeven

Het geeft een aardige indruk van wat er zoal valt onder het begrip 'studielast'. Deze zaken zijn eigenlijk te verdelen in drie soorten:

- Activiteiten die door de instelling worden georganiseerd en geregeld, en plaatsvinden op een plek die door dan wel namens de instelling wordt bepaald en ervoor wordt ingericht – waaronder ook online bijeenkomsten. Deze zijn veelal gepland op door de instellingen vastgestelde momenten en zijn al dan niet verplicht, op basis van hetgeen in de OER is opgenomen.
- Overige onderdelen waarbij de student zelf kan bepalen op welke wijze de tijd wordt besteed en hoe invulling wordt gegeven aan opdrachten, werkzaamheden, verwerven van bepaalde kennis en vaardigheden en andere activiteiten die bijdragen aan de studie. Deze onderdelen kunnen wel op een bepaalde wijze en in een afgesproken periode plaatsvinden, maar het is aan de student om daarbinnen te bezien hoe te werk kan worden gegaan.
- Zelfstudie als een element van de studielast waarbij het aan de student letterlijk 'zelf' is om te bepalen wanneer het wordt gedaan (mede gelet op de voorbereiding op komende activiteiten), waar het gebeurt en met elke intensiteit er wordt gestudeerd.

Eigen regie voeren

Los van de elementen waarbij er niet aan valt te ontkomen om de geplande tijdsbesteding volledig te gebruiken (een verplicht gesteld college, een practicum, een excursie...), heeft de student steeds

vaker de optie om de eigen regie te voeren. Hetgeen buiten het gezichtsveld van de instelling gebeurt, kan alleen worden beoordeeld door allerlei zaken mee te nemen in de toetsing en tentaminering. Maar ook activiteiten die niet verplicht dienen te worden bijgewoond, worden steeds meer gebaseerd op een vorm van zelfstudie en -regie.

Dat heeft onder meer te maken met het plaatsen van materiaal en opnames op het intranet zodat ook daarbij een eigen tijdstip kan worden gekozen voor het doornemen ervan. Tevens is er een soort ongeschreven 'wet' dat bij de tentamens niet wordt gevraagd naar zaken die extra en binnen allerlei discussies bij colleges, werkgroepen en andere activiteiten aan de orde zijn gekomen maar die niet in de OER verplicht zijn gesteld. De toetsing kan alleen plaatsvinden over hetgeen nauwkeurig in het studieplan is vermeld, met al het lesmateriaal.

Zeker in het wetenschappelijk onderwijs zijn activiteiten als colleges sterk teruggelopen in aantallen per week. Opdrachten die moeten worden uitgevoerd, kennen een hoog gehalte van zelfregie over wat al dan niet wordt onderzocht en hoe erover wordt gerapporteerd. Daarom bleek dat wo-studenten tijdens de pandemie veel minder last van studievertraging hadden dan de hbo-collega's.

Bovenstaande zaken laten zien dat een instelling en dus de examencommissie zo langzamerhand de greep op de volledige invulling van de studielast is kwijtgeraakt. In het onderzoek uit 2013 van ReseachNed daarnaar kwam al naar voren dat dit zo is en sindsdien zal het niet anders zijn geworden. Met de toetsing kan en moet worden nagegaan of de leeruitkomsten worden beheerst, maar voor de rest moet de examencommissie gewoon maar afwachten.

4.7.5 Uitbreid brainstormen over details in lid 2 – een soort blik van bovenaf...

Laten we met dit in het achterhoofd toch nog eens in detail naar lid 2 kijken, dus naar deze tekst: *Een opleiding wordt zodanig ingericht dat een student in staat is het aantal studiepunten te behalen waarop de studielast voor een studiejaar gebaseerd is.* Het lijkt een volledig overbodige exercitie, na wat tot hier allemaal reeds is becommentarieerd en opgehoest, maar toch kun je ermee wat aanvullende zaken boven water tillen, om nader te bezien.

Let op, het betreft een uitgebreide beschouwing, al associërend bezig zijnde. Wat betreft allerlei constatering en kanttekeningen gaat het echt niet om onbekende of nooit onderzochte aspecten van hetgeen te maken heeft met het begrip studielast in het hoger onderwijs. Ze zijn bekend, maar we kaderen die aspecten vooral wat anders in, gelet op het wetsvoorstel voor de eenheden met leeruitkomsten.

Verderop is overigens een beschouwing te vinden over de eisen die worden gesteld aan het mogen meedoen aan de hoofdfase van een bacheloropleiding. Dat levert een bijzonder inzicht op, met een link naar het wetsvoorstel gelet op het al dan niet hebben gedaan van een propedeuse en vooral van een propedeutisch examen. Dat betekent ook weer het hebben van input voor het aanpassen en dus eigenlijk laten vervallen van het wetsvoorstel.

- **Een opleiding wordt zodanig ingericht...**

Men spreekt hiermee dus de instelling aan op het niveau van de gehele opleiding, en dan alle varianten die ze hebben, om daarmee aan de slag te gaan. Bij een bacheloropleiding moet de inrichting plaatsvinden voor de volle vier jaren (en drie als men die snelle route ook aanbiedt). Dat wijst dus op een soort cohortbenadering, want wat moet je anders in globale zin onder 'een opleiding' verstaan? Het gaat daarbij uiteraard om het kader waarbinnen de eenheden worden opgenomen, samen met de keuzes die daarbij zijn te maken. Maar elk studiejaar start er weer een groep met 'die opleiding' waarin ten opzichte het jaar ervoor vrijwel altijd wel iets is aangepast, in een of meer van de programma's per 'leerjaar' of 'studiejaar' of 'fase'.

Dus wat wordt er dan ingericht? Er liggen 240 studiepunten bij een Bachelor in het verschiep, te verdienen door een leerroute te kiezen, met een afstudeerrichting, een minor, een of meer praktische eenheden en nog meer andere opties. En het gaat dus niet om het aanbieden van dezelfde eenheden aan iedere student. Die leerroutes moeten allemaal op een of andere wijze worden samengesteld, met een zekerheid voor de student om studeerbaar bezig te kunnen zijn en de route te kiezen die hem of haar als betrokkene aanspreekt.

Er staat dus niet dat er wordt gekeken naar de inrichting van het komende studiejaar, binnen de opleiding die de student volgt, of zoiets met een andere formulering.

- **... dat een student in staat is...**

Het gaat om 'een student' en niet om 'de student' (los van het feit dat ook een extraneus 'de opleiding' volgt), dus het betreft duidelijk 'een gemiddelde student'. Daarbij moet de examencommissie nadrukkelijk kunnen inschatten of de omstandigheden voldoende kansen bieden om de opleiding te volgen en mee te doen aan activiteiten, zeker als ze verplicht zijn gesteld.

Hierbij mag men als instelling er nog steeds vanuit gaan dat een voltijdse student beschikbaar is voor vijf dagen in de week, en dan acht uren per dag. Iets plannen op een avond of op zaterdag mag dus niet. Maar er hoeft in principe geen rekening te worden gehouden met bijbaantjes overdag en die situatie kan niet door een student als een excuus worden aangevoerd als bepaalde activiteiten worden verplaatst, in alle redelijkheid.

Voor de deeltijdse studenten geldt iets soortgelijks, dus gebruikmaken van de avonden, de zaterdag en pas van andere arrangementen als dit vooraf aan de start met de studie bekend was en de student daarmee akkoord is gegaan.

Tevens is een kwetsbaar punt bij deeltijd het werken met eenheden waarbij werkzaamheden dienen te worden verricht, in een vaste baan, als vrijwilliger of in een andere context. De student moet dus wel in staat zijn hieraan te voldoen, maar hiervoor is artikel 7.27 van de WHW beschikbaar. Maar ook dan moet dit alles voorafgaande aan de start met de opleiding bekend zijn, in welk 'leerjaar' en bij welke eenheden. Zo niet, dan dient de examencommissie onder alle omstandigheden te zorgen voor een alternatief van een eenheid.

Bij duaal ligt het allemaal opgesloten in de tripartite overeenkomst die wordt opgemaakt. Maar ook dan dient helder te zijn wat de student kan en moet doen als bijvoorbeeld een werkplek toch niet beschikbaar is dan wel niet voldoet aan de gestelde eisen. Er ligt daarbij mede een duidelijke verantwoordelijkheid bij de instelling om voldoende bedrijven aan zich te hebben verbonden, voor deze duale opleiding.

- **... het aantal studiepunten te behalen...**

De studiepunten zijn nadrukkelijk gekoppeld aan onderwijseenheden. Elke eenheid krijgt er een aantal maar er ligt nergens, en dus ook helemaal niets ervan, vast over de wijze waarop dit aantal dient te worden bepaald. Het kan op basis van het relatieve gewicht zijn voor dat specifieke leerjaar of voor de gehele opleiding (als er vrijheid in planning is) maar ook op basis van ervaringen ermee die studenten communiceren het volgen ervan.

Er is ook geen enkele wettelijke belemmering om gelijke eenheden in verschillende opleidingen een ongelijk aantal studiepunten mee te geven of bij de aanpassing van een opleiding het aantal te verlagen of te verhogen. Daarbij geldt altijd nog wel steeds het regime van het aantal punten in totaal voor de opleiding en de 60 punten per studiejaar.

Toch staat het er wel simpel maar in de praktijk kunnen er complicerende factoren optreden, als het gaat om 'het' aantal studiepunten. Bij de start van een opleiding ligt de planning voor de student uitgerold in de OER op tafel, maar daarna kan er van alles gebeuren. Er worden allerlei eenheden wel gedaan maar niet met een voldoende resultaat afgerond, en dan moet vaak in een volgend studiejaar die eenheid opnieuw worden gevolgd – tenminste, het tentamen zonder meer. Telt die eenheid mee bij 'het' aantal studiepunten of wordt het gewoon een extra 'vrijwillige' inspanning die verricht dient te worden?

Betekent het dat een student elk studiejaar een vers aantal van 60 punten kan gaan doen, op basis van hetgeen dus bij de start in de OER stond, in de verdeling van de eenheden over de komende jaren?

Een student krijgt aldus de kans om eenheden te doen maar als er geen verplichting bestaat om een bepaalde eenheid te gaan volgen, dan is het nog maar de vraag of in het geval de student hierbij ontbreekt, daarmee betrokkene wel wordt geacht een eerste kans tot deelname te hebben gekregen, met alle consequenties van dien. Het ligt dus meer voor de hand om steeds aan het eind van een studiejaar vast te stellen wat de student het komende studiejaar gaat doen, met als voorwaarde dat, als de student dit wil, er voor minimaal 60 studiepunten aan eenheden zijn te volgen.

Of het is gewoon maar een kwestie van starten, het reguliere programma per jaar als student voorgeschoteld krijgen en dan al gaande de rit bezien waar er vertraging optreedt, bepaalde eenheden niet worden gevolgd en hoe onvoldoende eenheden kunnen worden ingehaald.

Overigens kan dit dus leiden tot het hebben in de planning van een aantal eenheden met meer dan 60 studiepunten. Minder zou eveneens kunnen, als de student akkoord gaat, ook als er door de opleiding allerlei drempels zijn ingebouwd.

Kortom, *'het'* aantal studiepunten is in praktijk toch wel *'een'* aantal studiepunten.

- **... waarop de studielast voor...**

Het gaat om 'de' studielast van een onderwijseenheid, dus 'de' tijd die in de ogen van de instelling nodig is voor de gemiddelde student om de eenheid te volgen en het tentamen af te leggen – mogelijk met nog een herkansing en wat extra ondersteuning⁹. Het is dus de 'last' die de student moet dragen d.w.z. moet steken in het doen van alles. Daar staat tegenover de 'last' van de instelling die ervoor moet gaan zorgen dat de student aan de slag is, gaat en blijft, en dus het gevoel heeft dat de opleiding er alles aan doet om de eenheid studeerbaar te laten zijn.

Maar tegenover de 28 uren die de gemiddelde student wordt geacht te besteden aan de componenten van de studielast staat nergens in de wet wat de inzet van de instelling moet zijn. Het kan in voorkomend geval gaan om 4 contactmomenten, het verstrekken van een syllabus en het vervolgens organiseren van een tentamen voor een groot aantal studenten, met het nakijken ervan door de assistent van de docent, om maar wat te noemen.

Is er sprake van een directe relatie van die 28 klokuren met de wijze waarop de instelling de eenheid invult? Dat zou het geval moeten zijn, maar laten we er maar gerust vanuit gaan dat dit niet zo is. Het is dus niet zoals in Amerika dat een 'credit hour' wordt afgemeten aan de inspanning van de instelling en alles moet worden verantwoord om de investering van de student zichtbaar te maken. Daarom leveren alle aanpassingen meteen allerlei discussies op zoals het meer gaan werken met het online verzorgen van alles en nog wat.

Je zou dus kunnen constateren dat een instelling best in staat dient te worden geacht om helemaal zelf te kunnen inschatten wat er nodig is om de studielast van de student 'uit te lokken', maar tevens een scherpe blik te hebben bij het bezien van wat duidelijk effectief is, dus welke actie die vanuit de opleiding in gang is gezet het meeste rendement heeft. Er kan bijvoorbeeld een bepaalde vorm voor projecten worden gekozen bij een deeltijdse opleiding waarvan bekend is dat werkenden er sneller mee de competenties kunnen verwerven dan schoolverlaters. Een soort maatwerk om per doelgroep een aanpak te gebruiken die past bij de variant.

Omgekeerd is het de student zelf die een sterke invloed heeft op de tijd die dient te worden besteed aan het doorlopen van een onderwijseenheid en het maken van het tentamen. Dat kan uiteraard door de zelfstudie goed te regelen, door in een bepaalde context en setting bezig te zijn – alleen of met een of meer mede-studenten. Het bijwonen van colleges en andere fysieke activiteiten kan achterwege worden gelaten als allerlei zaken ook via het internet en het doornemen van allerlei studiemateriaal onder de knie zijn te krijgen. De ene student studeert ook effectiever dan de ander en zal mogelijk minder tijd besteden aan het leren voor een toets.

Studielast is een zeer rekbaar begrip

Het betekent dat de studielast een begrip is dat bijzonder rekbaar is te gebruiken en in te zetten bij het opzetten van een opleiding en het onderliggende programma. Een student krijgt een aantal eenheden voorgeschoteld met een aantal studiepunten, normaal gesproken in een bepaalde volgorde te doen, om vervolgens voor zichzelf een jaarindeling te maken. Maar of betrokkene doorheeft dat een eenheid van vier studiepunten in die planning ruim 100 uren gaat opslokken, lijkt ons sterk. Het is eerder zo dat gekeken wordt voor de komende weken en maanden hoe het rooster in elkaar steekt, hoe een bijbaantje is in te vullen, wat er aan sociale activiteiten is gepland in de weekenden, om de resterende tijd te verdelen op basis van de zwaarte van de eenheden (aantallen studiepun-

---

⁹ Het is niet bekend in formele zin of in de planning van een opleiding al meteen kan worden gezegd bij alle eenheden hoeveel keer een eenheid zelf mag worden gevolgd en wat het maximaal aantal keren is om tentamen af te leggen. Ook is het aan de opleiding zelf om de geldigheid vast te stellen vanaf de eerste keer dat een eenheid kan (niet hoeft) worden gevolgd en het meetellen voor het examen komt te vervallen.

ten dus) en de eisen die de docenten en anderen stellen met het oog op de tentaminering en bijkomende vormen van toetsing.

De opleiding speelt daarbij dus de uitlokkende partij en weet ook wel dat de student heus niet 40 uren per week met de studie bezig is en kan zijn. Dat kan leiden tot een vorm van terughoudendheid d.w.z. dat de 'eigenaren' van de eenheden voor zichzelf gaan bezien wat er kan worden aangeboden zodanig dat de studenten die activiteiten in ieder geval verrichten. Ze hebben vrijwel nooit compleet zicht op de wijze van studeren en het zich eigen maken van de leeruitkomsten buiten de contactmomenten om. Dat maakt het lastig om voortdurend goed in te kunnen schatten waarvan bij de fysieke momenten van een studie kan worden uitgegaan.

Het klinkt allemaal wat klinisch, dat is wel duidelijk. Toch treedt er een voortdurende spanning op als het gaat om het meten van de last, van beide kanten, dus door de opleiding en de student. Overigens heeft een student geen enkele ervaring met het doen van die specifieke eenheid (!), dus zal er moeten worden vertrouwd op wat de opleiding als 'gemiddeld studeerbaar' ziet.

Het is alhier al vaker gezegd maar gelijke eenheden bij verschillende opleidingen en zeker bij hogescholen hebben vrijwel nooit een gelijke studielast, als het gaat om het vertalen ervan naar een aantal studiepunten. Ook als er vergelijkbare tentamens zijn, kan er worden besloten de zwaarte ervan verschillend mee te wegen bij het examen. Of daar wel eens uitgebreid onderzoek naar is gedaan, dat weten we niet. Maar als er gezamenlijke programma's zijn moet men dit wel hebben uitgezocht. Het zal vrijwel zeker niet plaatsvinden als een student overstapt van de ene naar een andere opleiding en vrijstelling aanvraagt, en als vervolgens blijkt dat het gaat om hetzelfde materiaal. De examencommissie kijkt in formele zin naar wat er aan leeruitkomsten is verworven en verstrekt het 'eigen' aantal studiepunten aan de overstapper. We komen er in een volgend hoofdstuk nog wel op terug.

- **... een studiejaar is gebaseerd.**

We staan er met elkaar niet zo vaak bij stil maar we hebben overal te maken met het begrip 'studiejaar', met alle consequenties van dien. Het is in de wet formeel vastgelegd als de periode waarom het eigenlijk allemaal draait. Het gaat altijd om het inschrijven ervoor en de voorbereiding erop, het betalen van het collegegeld, de bekostiging door de overheid, het uitwisselen van studenten, de discussies over het aantrekken van internationale studenten, het zorgen voor voldoende kamers en zo is alles eigenlijk geordend van 1 september tot en met 31 augustus het jaar erop.

Het hbo en wo zitten hieraan helemaal vast. Het mbo-jaar loopt evenwel van 1 augustus tot en met 31 juli en het voortgezet onderwijs schuift met de regionale zomervakanties. Zo hebben leerlingen, studenten, ouders, docenten en andere betrokkenen maar gewoon rekening te houden met verschillende plannings, als ze daarmee te maken krijgen.

Het kan af en toe wat wringen, zoals nu speelt bij de voorwaardelijke toelating van mbo'ers tot het hbo. Zij eindigen op 31 juli en krijgen dan een half jaar de tijd om alsnog aan het mbo-examen te voldoen, dus tot en met 31 december. Het hbo start evenwel met het tweede semester op 1 februari en plant veel herkansingen en andere zaken in januari. Maar goed, met een hardheidsclausule laten ze die mbo'ers nog wel een maand langer ingeschreven staan, als het dus nog net niet met het mbo-examen lukt.

Een opleiding voor de Ad of de Bachelor kent in ons land in principe een veelvoud van 60 studiepunten. Dat is dus een kwestie van het aanbieden ervan in een geheel aantal studie jaren, normaal en nominaal gesproken. Daar zijn we aan gewend. Toch kunnen studenten op elk moment zich inschrijven voor een opleiding, te accepteren door de instelling als zij aan de toelatingsvoorwaarden voldoen, er geen numerus fixus is, het meedoen aan de studiekeuzeactiviteiten niet verplicht is (denk aan de 1 mei-regeling) en er ook verder geen formele bezwaren zijn aan te voeren. Hoewel, men kan toch wel nog altijd die keuzeactiviteiten verplicht stellen, als de instelling dit van belang vindt, maar ja, dat vraagt weer om extra inspanningen en budgetten.

Vaak heeft men bij opleiding een echt herkenbaar tweede inschrijfmoment nl. per 1 februari, dus bij de start van het tweede semester, zodat men als het ware twee startmomenten kent. Omdat bij een normale gang van zaken er sprake is van inschrijvingen per 1 oktober daarna, komt de instelling wel uit de kosten. Maar daarna kan er toch wel weer allerlei frictie optreden, bijvoorbeeld met

een Ad naar een Bachelor of met een Bachelor naar een Master en is er specifiek maatwerk nodig. Ook bij het omgaan met het studieadvies, het starten met de hoofdfase, het doen van stages en dat soort zaken, zal een eigen regeling nodig zijn. Maar veel hogescholen hebben daarmee voldoende ervaring opgedaan, nemen we aan.

Wat mag een student verwachten bij een jaarindeling...

In het kader van dit document is het goed om ook even te kijken naar waarop een student recht heeft, gelet op de gevolgen van deze verankering van het studiejaar. Laten we voorop stellen dat de gedachte leeft dat er altijd eenheden zijn te doen die een minimaal aantal van 60 studiepunten kunnen gaan opleveren. Men denkt dan aan 'nieuwe' eenheden maar er kunnen ook eenheden in zijn opgenomen die zijn blijven liggen van eerdere studie jaren, al zal dat mogelijk in de planning kunnen gaan schuren. Het collegegeld is voor 60 studiepunten betaald, dus logisch dat een student dit als een soort recht ziet.

Verder wordt onder studeerbaar ook gerekend dat de eenheden zo goed mogelijk over het studiejaar en ook het semester zijn verdeeld. Dat klinkt logisch maar 35 studiepunten in het eerste semester en 25 in het tweede wordt niet als voor de hand liggend gezien, ook niet als het wel 30-30 is op papier maar de docenten gewoon hun eigen gang gaan. Gelijkmatic verdelen van een regulier studiejaar is dus een 'verborgen' vereiste, maar het daaraan toevoegen van andere eenheden of het vervangen van een aantal eenheden is iets wat een student eigenlijk maar dient te accepteren.

Daarnaast zijn er nog meer verwachtingen die een student kan hebben als het gaat om de jaarindeling, maar tevens ook op het niveau van 'de week'. Dus het aantal contacturen, de planning van allerlei activiteiten en uiteraard ook de ruimte die de student zelf kan indelen. De consequentie van de wet is dat een instelling de voltijdse student gedurende de gehele week kan en mag claimen, dus onderwijsactiviteiten kan inroosteren. Omgekeerd verwacht de student dat 'het onderwijsteam' eveneens de gehele week aanspreekbaar is.

We gaan dit hier verder niet uitdiepen. Iedereen die in het onderwijs werkt en daarbij betrokken is weet hoe het spel tussen aanbieder en vrager van eenheden voortdurend wordt gespeeld, met veel dynamiek.

Wat we hiermee willen zeggen is dat als je een brede landelijke discussie wilt voeren met betrekking tot een inkadering van de studielast, de gebruikte eenheden, de indeling van studie jaren, het vaststellen van een planning, de verhouding tussen contactmomenten en zelfstudie en alle andere zaken die een opleiding uit de kast trekt en waarmee een student moet proberen 'te dealen, het nooit en te nimmer tot een tevreden uitkomst zal leiden. We zullen dan ook maar niet hebben over het verder inzetten van online onderwijs en afstandsleren alsmede over plannen zoals ze er zijn voor flex-studeren waarbij de student zelf bepaalt welke eenheden worden gedaan en daarbij verwacht dat de instelling daarvan de volle consequenties aanvaart.

5 Van 'studielast' naar 'omvang' als begrip

Eerder is al gemeld dat het doel van dit document is om te kijken naar het begrip 'studielast' als een belangrijke parameter in het vormgeven van opleidingen. Daarom hier ook alvast een voorshot op een aantal voorstellen.

Bij 'studielast' gaat het om de studie die een bepaalde last met zich meebrengt. Dat is iets waarbij het de instelling is die zorgt voor het vormgeven van onderwijseenheden, als bouwsteen van een opleiding, om daaraan op een bewuste wijze activiteiten te koppelen. Vervolgens wordt de student geacht daaraan mee te doen en in samenhang daarmee zelf te bezien wat er nodig is om aan het eind van de eenheid het tentamen met een voldoende resultaat te kunnen afsluiten.

Toch klinkt het raar, een last die bij een studie hoort. Het is een vorm van 'studiebelasting' waarbij in principe helder is wat daarbij aan energie aan alle onderdelen moet worden besteed.

Als er dus sprake is van een 'studielast' is het eenzijdig aan de instelling om te bepalen wat daaronder valt, vanwege de passage in de wet: *De studielast van elke opleiding en elke onderwijseenheid wordt door het instellingsbestuur uitgedrukt in studiepunten.* Om nu te voorkomen dat er steeds weer een link wordt gelegd tussen het aantal uren in een studiejaar en het aantal studiepunten dat daarin kan worden verdeeld over de onderwijseenheden, is het beter om te spreken van 'omvang' van een opleiding en dus ook van de 'omvang' van een onderwijseenheid.

Daarmee kunnen er nog steeds studiepunten (die we straks 'credits' willen gaan noemen) aan onderwijseenheden worden toegekend maar het is aan de student om steeds voor zichzelf te bepalen wat de last ervan is. De ene eenheid is de andere niet, en zo kan de student meer tijd stoppen in een lastige eenheid (die een andere student weer simpel te doen vindt) om een aantal uren over te hevelen vanuit een eenvoudige eenheid. De instelling kan, zoals bij het onderzoek uit 2013 is gedaan, een student ondervragen over de studiebelasting, maar dan is het maar net met welke onderwijseenheid de betrokkene te maken heeft gehad.

Kortom, we werken toe naar het loskoppelen van het begrip studielast en de studiepunten, als een soort Siamese tweeling, en de eenheden die de bouwstenen van de opleiding zijn, elk met hun eigen karakter.

6 Pas naar hoofdfase na het hebben behaald van het propedeutisch examen – zegt de wet ***Een extra beschouwing in dit kader met opmerkelijke bevindingen en conclusies***

Het lijkt hier buiten de orde, maar een interessant onderwerp bij allerlei studiedagen is altijd het al dan niet kunnen en mogen beginnen aan de post-propedeutische fase, de hoofdfase dus (en soms de afstudeerfase genoemd...). Er staat namelijk in de wet dat er rond die overgang een drempel bestaat (artikel 7.30). 'Voor de *inschrijving voor een bacheloropleiding na het propedeutisch examen* geldt als *eis* het bezit van een getuigschrift van het met *goed gevolg afgelegde propedeutisch examen* van die bacheloropleiding of van het met goed gevolg afgelegde propedeutisch examen dat die bacheloropleiding en een of meer andere bacheloropleidingen gemeen hebben.'

Er wordt gesproken over de Bachelor en niet de Ad aangezien er bij Ad-opleidingen geen propedeutische is en dus ook geen propedeutisch examen kan worden afgenomen. Maar een hogeschool kan echter zelfstandig besluiten zo'n propedeutisch examen ook niet bij de Bachelor in te stellen. Er is dan wel nog altijd wel sprake van een propedeutische fase.

Interessant is zonder meer dat er staat 'inschrijving *na* het propedeutisch examen'. Wat moeten we ons hierbij voorstellen? Het propedeutisch examen wordt in de wet genoemd maar niet nader omschreven en toegelicht – en dus ook niet gedefinieerd. Maar iedereen begrijpt wel dat het gaat om het formeel afsluiten van de propedeutische fase en dat is dan weer de periode van de eerste 60 studiepunten van de opleiding – want dat staat wel in wet, zijnde een alternatief voor de situatie dat er geen propedeutische fase is en er dus ook geen propedeutisch examen bestaat.

Wanneer is dan het propedeutisch examen behaald en hoe wordt het afgenomen? Er staat niets meer in de wet hierover vermeld. Maar ook hierbij is die verwijzing naar de eenheden die samen de eerste 60 punten vormen, bruikbaar. Als deze eenheden met voldoende resultaat zijn afgerond, is daarmee formeel en in kennelijke wettelijke zin het propedeutisch examen behaald. Mooi.

Het examen zelf is daarbij de administratieve handeling die de examencommissie dient te verrichten om dit te constateren. Vroeger kon de examencommissie op eigen initiatief nog een extra sessie beleggen om de student zelf te zien en te bevragen, maar die optie is volledig komen te vervallen (voor het afsluitend examen zou je die rol nog wel *kunnen* toebedelen aan de afstudeeropdracht).

Ook hoeft de student geen actie te ondernemen, dus om de examencommissie te verzoeken om te gaan vaststellen of het propedeutisch examen is behaald, zoals vroeger wel het geval was. Wat natuurlijk weer wel van belang is, is dat als er geen propedeutisch examen is, de student altijd de examencommissie kan vragen om een hogeschoolverklaring af te geven, als bewijs voor het hebben behaald van die 60 studiepunten. Dat kan van belang zijn voor allerlei zaken zoals het doorstromen naar een wo-bachelor. De Ad-student heeft daar overigens helemaal niks aan omdat er geen propedeutische Ad-fase is en de eerste 60 punten ook niet als zodanig mogen en kunnen worden beschouwd.

Geen fysiek propedeutisch examen

Terug naar het waarom van de formulering '*inschrijving na het propedeutisch examen*'. Dat examen hoeft er dus niet zijn en er wordt bij dit artikel ook niets gezegd over het gebruiken van de eerste 60 punten als een alternatieve periode voor de propedeutische fase. Betekent het daarmee echt heel erg letterlijk dat de inschrijving pas concreet en fysiek kan gebeuren als het propedeutisch examen is geweest? Maar zoals gezegd wordt dat examen helemaal niet fysiek afgenomen omdat het, zoals aangegeven hierboven, het een kwestie is vaststellen van of de student alle onderwijs-

eenheden heeft afgerond. Het op zich bezien daarvan is niet voldoende als een actie die lijkt op het afnemen van het examen. Het moet leiden tot het echt hebben verworven van de eerste 60 studiepunten.

Kop van het artikel: wat is een postpropedeutische fase...

Het is overigens raar geformuleerd. Wordt hier eigenlijk niet iets heel anders bedoeld want in de kop van het artikel staat 'postpropedeutische fase' maar dat begrip staat helemaal nergens vermeld in het artikel zelf. Dat is erg raar en onbegrijpelijk. Moet de kop dan anders zijn, bijvoorbeeld 'Deelname aan het afsluitend examen'?

Bedoeld de wetgever eigenlijk met 'inschrijving voor een bacheloropleiding na het propedeutisch examen' simpelweg 'inschrijving voor de postpropedeutische fase van een bacheloropleiding'? Dat zou al een stuk helpen... Maar ja, Joost en OCW mogen het weten...

Even tussendoor: Wat valt er eigenlijk onder het 'afsluitend examen'? Ook hiervan is geen duidelijk spoor in de wet te vinden als het gaat om wat hieronder dient te worden verstaan. Het is ook weer een administratieve handeling maar verder niets. Het is in ieder geval niet het afsluiten van de eerste fase. De gehele opleiding zal in ogeschouw moeten worden genomen.

6.1 Wat is het afsluitend examen: over alle studiepunten of zonder de eerste fase?

Is het afsluitend examen het constateren of *alle* studiepunten van de opleiding zijn behaald? Bij Ad-opleidingen kan dat niet anders omdat er geen propedeutische fase is. Maar bij de hbo- bacheloropleidingen kan het evenwel ook gaan om de 180 punten van de postpropedeutische fase. Dat laatste lijkt voor de hand te liggen omdat in lid 2 van dit artikel – straks verder uit te diepen – staat dat het gaat om het gaan meedoen aan het afsluitend examen.

We zouden voorlopig kunnen stellen dat onder alle omstandigheden, ook als er geen propedeutisch examen is ingesteld, het afsluitend examen bij de hbo-bacheloropleidingen de laatste 180 studiepunten betreft (dus de 240 punten minus de 60 punten van de eerste periode). Maar... we hebben nog wat anders in petto...

6.2 Wat betekent dit voor de leerroute met eenheden van leeruitkomsten? Onduidelijk...

Voor het wetsvoorstel rond de eenheden van leeruitkomsten kan dit overigens ook van belang zijn! Als er een bachelorleerroute is met alleen maar eenheden van leeruitkomsten, kan de instelling besluiten daarin geen propedeuse en dus ook geen propedeutisch examen op te nemen. Daarmee blijft alleen het afsluitend examen over. Maar omdat een van de argumenten voor het wetsvoorstel is dat studenten zelf de volgorde van de eenheden mogen vaststellen binnen een studieplan kunnen zowel de eerste 60 als de resterende 180 studiepunten voor iedereen verschillend geprogrammeerd zijn. Wat gaat men dan doen, met het afsluitend examen? Het ligt in dit geval voor de hand om alle 240 studiepunten te nemen.

Maar als deze student een leerroute kiest die een of meerdere reguliere onderwijseenheden gaat bevatten en als de betrokkene een of meer eenheden van leeruitkomsten inlevert, hoe dan te handelen? En als de eerste 60 punten behoren tot eenheden van leeruitkomsten en de rest niet meer (allemaal)? Ook dan zal het wel uitdraaien op alle 240 studiepunten. Toch graag ter overdenking meegeven als het wetsvoorstel wordt doorgezet.

Overigens kan in dit geval een student de examencommissie verzoeken om te wachten met het 'afnemen' van het afsluitend examen, om nog een jaar ingeschreven te kunnen staan en vervolgens met een tweede studie te beginnen, en ook daar het wettelijk collegegeld te mogen betalen.

We gaan weer verder met het kijken naar de consequenties van deze formulering: *Voor de inschrijving voor een bacheloropleiding na het propedeutisch examen geldt als eis het bezit van een getuigschrift van het met goed gevolg afgelegde propedeutisch examen van die bacheloropleiding...*

Wat wel en niet te doen zonder P-examen

Het betekent in letterlijke en formele zin dat iemand die na het eerste inschrijvingsjaar de propedeuse niet heeft afgerond maar wel mag doorgaan (dus geen BSA gekregen), kan worden ingeschreven voor de nog af te ronden eenheden die behoren tot de propedeuse, maar niet voor eenheden van het tweede of hogere leerjaar, dus voor de postpropedeutische fase (hoofdfase). Pas als die zijn behaald, mag er meer worden gedaan. Dat kan al na een paar maanden zijn of per 1

februari, maar ja, dit hangt wel af van wanneer die resterende eenheden worden aangeboden dan wel de tentamens ervan worden afgenomen.

Dat is de formele consequentie. Maar elders in de wet staat dat iemand die als student staat ingeschreven bij een instelling kan terugvallen op dit bekende lid van het artikel over 'studiepunten': *Een opleiding wordt zodanig ingericht dat een student in staat is het aantal studiepunten te behalen waarop de studielast voor een studiejaar gebaseerd is.* En ja, in het eerste lid van dat artikel staat dat de studielast voor een studiejaar 60 studiepunten bedraagt – en niet voor een leerjaar.

Aha, dat brengt ons terug bij de exegese van dit artikel. Daarbij is ook gesteld dat als er nog minimaal 60 punten beschikbaar zijn voor de student, er 60 toch wel in een studiejaar dienen te worden aangeboden. Het kan best zijn dat er nog minder dan 60 punten moeten worden gedaan (uitloop en vertraging, 30 bij een master van 90 studiepunten...) en dan worden die ook keurig in een studiejaar geprogrammeerd (of liefst in een semester, of in een kortere periode).

In dit geval van het eerst hebben moeten behaald van het propedeutisch examen (nogmaals, als dit er is...), heeft de bachelorstudent nog wel minimaal 180 studiepunten voor de boeg, maar vanwege deze formele drempel is de studielast voor het tweede jaar van inschrijving bij deze opleiding gebaseerd op de omvang van de eenheden die nog van de propedeuse moeten worden gedaan. Dus dat is echt letterlijk 'doen waarop de studielast is gebaseerd door de instelling'.

Het is het instellingsbestuur dat kijkt naar waarop de studielast is gebaseerd, net zo goed als bij de deeltijdse opleiding kan worden gesteld dat de doelgroep niet meer dan 30 punten mag (en kan) behalen, gelet op de vormgeving van het programma, en derhalve daarmee aan de slag gaat – en de student niet kan eisen dat het programma 60 studiepunten omvat¹⁰. Maar in het ergste geval kan een student dus pas na twee jaren van inschrijving aan de hoofdfase beginnen...

Geen alternatief van P-fase hierbij in de wet

Opmerkelijk is tevens dat de wetgever hier niet meldt, zoals als op andere plekken en als de universiteit geen propedeutische fase wil, dat de eerste 60 punten van een wetenschappelijke bacheloropleiding gelijk zijn te stellen met zo'n propedeutische fase. Dat is van belang in het geval dat ergens in de wet wordt gesproken over bepaalde rechten op basis van het hebben van een propedeutisch getuigschrift.

Nog maar weer even voor alle duidelijkheid: een hbo-opleiding hoeft dus geen propedeutisch examen af te nemen, maar dient wel altijd een propedeutische fase in te stellen. Bij een deeltijdse en voltijdse opleiding mag in dit geval zonder examen de omvang van de propedeutische fase zelf worden gekozen. Voor een duale opleiding is die omvang altijd 60 studiepunten.

Er zijn dus nog steeds juristen die stellen dat hogescholen zich hier strikt aan dienen te houden als iemand het eerste jaar niet compleet afrondt (en wel de norm voor het bindend studieadvies heeft behaald) en in het tweede *inschrijvingsjaar* eerst de ontbrekende eenheden dient te gaan doen en behalen. Dat kan zoals reeds gemeld leiden tot een complete gatenkaas als die eenheden over het gehele jaar verspreid worden aangeboden. Het is ook niet studeerbaar op die wijze, maar formeel zou de instelling in z'n recht staan.

6.3 Ontsnappingsclausule is aanwezig

Natuurlijk zitten de meeste lezers al geruime tijd ongeduldig te wachten op de ontsnappingsclausule hiervoor, een aanpak die eigenlijk alle opleidingen zonder enige discussie hanteren – en daarmee toch de wetgever laten zien dat dit artikel niet echt werkbaar is (los van het bezien van de zijinstroom in de hoofdfase) - en heus alleen niet als er zich echte probleemgevallen voordoen: *'Met inachtneming van het ter zake bepaalde in de onderwijs- en examenregeling kan de examencommissie, in afwijking van het eerste lid, aan degene die is ingeschreven, op zijn verzoek, reeds de toegang tot het afleggen van een of meer onderdelen van het afsluitend examen verlenen voordat hij het propedeutisch examen van de desbetreffende bacheloropleiding met goed gevolg heeft afgelegd.'*

---

¹⁰ Tenzij de deeltijdse student tijd over heeft, overdag bijvoorbeeld, en de examencommissie kan verzoeken aan eenheden van de voltijdse of duale opleiding mee te doen en zo toch meer studiepunten te kunnen binnenslepen.

Er moet hierover het een en ander worden gezegd in de OER, als rechtvaardiging. Dat kan bijvoorbeeld door te stellen dat iedereen die geen BSA krijgt, hiervoor in aanmerking komt. Er zijn wel opleidingen die de studenten tegen zichzelf beschermen als ze toch nog teveel van de propedeuse moeten doen (zoals nu speelt, bij het niet hanteren van de norm vanwege de gevolgen van de pandemie), maar ook dan zullen er wel kansen worden geboden om zo snel mogelijk aan eenheden van de hoofdfase te kunnen beginnen.

Verzoek echt indienen... maar gebeurt dat wel...

Laten we eens zien wat deze clausule allemaal met zich meebrengt. Het betreft iemand die staat ingeschreven. Dat klinkt logisch en overbodig, maar goed, het gaat dus niet om mensen die van buitenaf komen, dus zij-instromers zijn, en vooraf een verzoek zouden willen indienen. Het kan gaan om iemand die in het eerste jaar zit en ziet aankomen dat niet alles wordt gehaald, maar ook om degene die aan de start van het tweede jaar staat, en dan pas beziet hoe de situatie is uitpakend, samen met een begeleider.

Er moet een verzoek worden gedaan, dus het gaat niet om een automatisme. De vraag is of dit in de praktijk ook formeel gebeurt, met een aantoonbaar verzoek dat wordt ingediend bij de examencommissie. We vermoeden dat het in de praktijk wordt omgekeerd: laat maar weten als je niet wilt meedoen aan eenheden van de hoofdfase.

Wat overigens wel mee kan spelen is dat in de OER staat dat als je bent ingeschreven voor een eenheid en niet komt opdagen bij het tentamen (een toets), dit wordt beschouwd als het hebben verspeeld van een kans en vervolgens de volgende mogelijkheid als een herkansing wordt gezien. Daarom vinden veel opleidingen dat studenten zich altijd formeel dienen in te schrijven voor een tentamen en een toets.

6.4 Formeel beschouwd...

Dus als het propedeutisch examen nog niet is behaald (niet alle eenheden succesvol zijn afgerond) mag er *reeds de toegang tot het afleggen van een of meer onderdelen van het afsluitend examen* worden verleend. Wat betekent dit nu in formele zin, als zodanig?

Overigens, hier staat vermeld dat het gaat om 'onderdelen', maar al zoekend in de WHW komen we het begrip 'onderdeel' slechts een paar keer verdoemd en op onduidelijke wijze tegen (los van het gebruik van 'onderdeel van de wet, een artikel of een regeling') in de onderwijskundige context. Het is hier een onjuist gebruik van dit begrip, zonder meer. Er wordt bedoeld: 'tentamens'.

Het betekent dat met inzet van deze ontsnappingsclausule aan de tentamens mag worden meegegaan van de hoofdfase, en uiteraard dan ook aan de toetsen die aan een tentamen zijn gehangen. Maar... even wachten... dan moet de student ook wel de bijbehorende onderwijseenheden kunnen volgen, om ervoor te zorgen dat aan de tentamens goed voorbereid kan worden meegegaan. Ook kunnen dan projecten, practica en andere eenheden worden gedaan. Maar dat staat er niet als zodanig.

Toch moet er een reden zijn voor de wijze waarop dit wordt verwoord. Misschien is het zo dat het volgen van eenheden in principe al kan op basis van de verwachting van de overheid dat een student tijdens een studiejaar zoveel mogelijk mag en kan doen. Daarnaast mag een student in principe meedoen aan allerlei onderwijseenheden zolang er geen eisen worden gesteld aan het meedoen, mogelijk met bepaalde 'drempels'.

6.5 Essentie: afleggen tentamens...

De essentie van het doorlopen van een opleiding is kennelijk het afleggen van de tentamens. Het recht bij het doen van een studie is om te kunnen voldoen aan de eisen die aan een onderwijseenheid worden gesteld en de daaraan gekoppelde studiepunten binnen te halen. Daarom is ook vaak geen sprake van aanwezigheidsplicht en kan iemand als extraneus staan ingeschreven (en daarop is dit lid dus perfect van toepassing).

Laten we derhalve kunnen gaan concluderen dat de formulering is opgehangen aan deze rechten van een student, het sowieso ook mogen meedoen aan de onderwijseenheden zelf en vervolgens aan de tentamens die daarbij behoren.

Er is nog wel een 'maar' nl. het is de examencommissie die bepaalt welke eenheden van de hoofdfase al dan niet mogen worden gedaan. Hoe die selectie plaatsvindt, dat is natuurlijk lastig te zeg-

gen, en die zal ook wel afhankelijk zijn van het aantal behaalde studiepunten en de eenheden die reeds wel zijn behaald – denkend aan bepaalde kerneenheden.

Het betekent dus dat een student die de propedeuse, de eerste 60 punten als er een propedeutisch examen in het hbo is, nog niet formeel heeft afgerond, gewoon kan beginnen met de eenheden van de eerste fase van de hoofdfase, dus met het tweede leerjaar om het zo te zeggen.

Daarmee komt in het algemeen in het tweede jaar van inschrijving het aantal studiepunten boven de 60 uit. Als het veel meer dan 60 zijn, zal in de praktijk samen met de mentor worden bezien hoe in ieder geval de eenheden van de propedeuse het eerst kunnen worden gedaan, om niet na twee jaren een bindend negatief studieadvies te krijgen. De intussen behaalde eenheden van de hoofdfase zullen waarschijnlijk geldig blijven, vastgelegd in een verklaring, maar het kan best zijn dat die geldigheid in wettelijke zin alleen maar pas kan worden toegekend als ook de propedeuse daadwerkelijk is behaald.

6.6 Waaronch toch zo vreemd geformuleerd?

Toch kriebelt er nog steeds iets bij dit artikel 7.30. Zoals gezegd, het kan toch niet anders dan dat de wetgever dit met een bepaald doel heeft geformuleerd. Men weet toch ook wel dat een instelling bij een opleiding kan afzien van het propedeutisch examen. Een hbo-opleiding kent dan altijd wel een propedeutische fase, in het wo is dat niet het geval en men laat daar die fase gewoon maar achterwege om daarmee te benadrukken dat de driejarige bacheloropleiding als een geheel dient te worden beschouwd.

Het artikel kent dus als kop 'postpropedeutische fase'. Hetgeen hier staat dient derhalve in ieder geval te worden gezien als een voorschrift indien er een propedeutische fase is, want anders slaat die kop nergens op.

Dat is altijd in het hbo simpelweg wel het geval, dus laten we daar eerst naar gaan kijken – en dan bezien wat dit betekent voor het wo. En dan kijken we tevens ook niet meer naar het niet melden van die eerste periode van 60 punten in dit artikel met het oog op wat er in het wo kan en mag, en tevens naar twee andere artikelen die hiermee te maken hebben.

De hoofdfase kan bij een hbo-bacheloropleiding in het algemeen een omvang hebben van 180 studiepunten, dus normaal gesproken. Bij een voltijdse en deeltijdse bacheloropleiding kan het ook om meer dan 180 studiepunten gaan als de propedeutische fase zonder examen minder dan 60 studiepunten omvat en de resterende punten bij die 180 moeten worden opgeteld. Maar omdat het hier expliciet gaat om het hebben afgelegd van het propedeutisch examen met daarbij altijd een propedeutische fase van 60 studiepunten, nemen we die afwijkingen maar niet mee.

6.7 Relatie met het wetsvoorstel

Omdat dit document aansluit bij het wetsvoorstel rond de eenheden van leeruitkomsten, moet ook dit artikel met die reden in ogenschouw worden genomen. Het is namelijk zo dat het weglaten van de propedeuse en dus het propedeutisch examen (en dan van een eerste periode van 60 punten) slechts mag als de student een leerroute kan volgen met alleen maar eenheden van leeruitkomsten. Als de leerroute ook in die zin onderwijseenheden bevat, dient de student ook te vallen onder dit artikel over de post-propedeutische fase.

Natuurlijk is dit simpel op te lossen, door gewoon standaard in de OER op te nemen dat een student vanaf het begin alle eenheden die er zijn mag volgen, ook van de hoofdfase als na het eerste jaar van inschrijving niet de beoogde eerste 60 punten zijn binnengehaald. Simpel. Of?

6.8 Helaas, helaas... ergens anders staat iets anders qua bedoeling... dus... gaat het mis...

Toch moet er iets vervelends worden gemeld, na deze lappen tekst. Helaas. Maar misschien heeft u dat ook voelen aankomen. Op een andere plek in de WHW wordt namelijk eveneens gesproken over de toelating tot de postpropedeutische fase, in het kader van een capaciteitsbeperking:

Artikel 7.54. Beperking inschrijving voor de postpropedeutische fase

1. Het instellingsbestuur kan, indien het van oordeel is dat de onderwijscapaciteit, die voor de postpropedeutische fase van een opleiding, waarvoor een beperking van de eerste inschrijving is vastgesteld, niet toereikend is voor een onbeperkte inschrijving, besluiten inschrijving voor de postpropedeutische fase van die opleiding te weigeren aan hen, die niet reeds ingeschreven zijn geweest aan die aan de instelling verbonden opleiding.

2. In dit artikel wordt, indien in een opleiding geen propedeutische fase is ingesteld, onder «post-propedeutische fase» mede verstaan de fase in een bacheloropleiding die volgt op de eerste periode in een opleiding met een studielast van 60 studiepunten.

Het gaat om een opleiding met reeds een beperking voor startende studenten. Maar hier wordt wel aangegeven dat als er geen propedeutische fase is (en dus ook geen propedeutisch examen), er gekeken wordt naar de eerste periode van 60 studiepunten. Het gaat, net zoals in artikel 7.30, over het mogen beginnen met de hoofdfase.

Tevens is hier het antwoord te vinden op de vraag wat in dit soort situaties onder de postpropedeutische fase dient te worden verstaan nl. alles na wat binnen de opleiding volgt op hetgeen is aangeduid als de eerste periode met 60 studiepunten.

Het impliceert ook dat de propedeutische fase indien deze er is, een periode van 60 studiepunten omvat. Maar dat staat eveneens vermeld in de *algemene* beschrijving in de kop van de betreffende paragraaf 4 van de WHW (over bijzondere bepalingen inschrijving): *propedeutische fase: de propedeutische fase of, indien die fase niet is ingesteld, de eerste periode in een opleiding met een studielast van 60 studiepunten.*

Dat geldt derhalve voor alle artikelen die onder deze paragraaf vallen! Daarmee is het een kwestie geworden van 'dubbelop' vermelden.

6.9 Casus: van Ad naar Bachelor bij een numerus fixus

Een interessante casus is hier wel hoe om te gaan met Ad-bezitters die door willen stromen naar een hbo-bacheloropleiding alwaar een numerus fixus wordt gehanteerd bij de onder-instream. Als ze de Ad bij dezelfde hogeschool hebben gedaan, zijn ze wel aan die instelling verbonden. Is dat formeel te beschouwen als vergelijkbaar met degenen die via de eerste bachelorfase in de laatste bachelorjaren een programma volgen?

Tenslotte nemen we aan, kijkende naar het wetsvoorstel rond de eenheden van leeruitkomsten, dat het hierbij allemaal niet uitmaakt welke leerroute binnen een deeltijdse of duale opleiding wordt gevolgd. Maar omdat er sprake is van 'de opleiding' gevolgd, moet iemand wel kunnen overstappen van de ene naar de andere variant, ook als die laatste variant een numerus fixus hanteert. Overigens zijn er nu geen duale opleidingen met een numerus fixus en slechts een handje vol deeltijdse opleidingen die dit instrument gebruiken.

6.10 Dus: over hoeveel studiepunten gaat het afsluitend examen van een Bachelor - voorstel

In bovenstaande paragrafen hebben we het al aangekaart, de vraag wat het afsluitende examen inhoudt en over hoeveel studiepunten het vervolgens gaat. Het lijkt erop dat het gaat om het beoordelen van de eenheden die na de propedeutische fase worden gedaan en met voldoende resultaat dienen te zijn afgerond.

Omdat een hbo-bacheloropleiding (voltijd en duaal) zonder een propedeutisch examen een propedeutische fase kan hebben van minder dan 60 studiepunten, zou daarmee de omvang van de eenheden na de propedeutische fase meer dan 180 studiepunten kunnen zijn. Dat lijkt ons niet een heel erg elegante situatie als geheel.

Tevens wordt geacht een bacheloropleiding 240 studiepunten als omvang te hebben. Het afsluitend examen zou dan ook het beste passen bij die hoeveelheid. Daarom is het voorstel om, naast dit keurig in het diplomasupplement te vermelden, simpelweg het afsluitend examen te beschouwen als inclusief 'het propedeutisch examen' dan wel 'het hebben behaald van de eenheden van de propedeutische fase als daaraan verbonden zijnde'.

Dus het komt neer op het volgende voorstel:

Voltijd en deeltijd zonder een propedeutisch examen:

- Als een voltijdse of deeltijdse hbo-bacheloropleiding geen propedeutisch examen kent, omvat de propedeutische fase X studiepunten. Normaal gesproken is X gelijk aan 60, maar de examencommissie heeft het recht om X minder dan 60 te laten zijn.
- De postpropedeutische fase omvat eenheden met een omvang van 240-X studiepunten.
- Het afsluitend examen betreft alle eenheden van de opleiding met een omvang van 240 studiepunten.

Voltijd en deeltijd met een propedeutisch examen:

- Als een voltijdse of deeltijdse hbo-bacheloropleiding een propedeutisch examen kent, bedraagt de omvang van de propedeutische fase 60 studiepunten.
- Daarmee omvat de post-propedeutische fase eenheden met een omvang van in totaal 180 studiepunten.
- Het afsluitend examen betreft alle eenheden van de opleiding met een omvang van 240 studiepunten

Duaal met of zonder propedeutisch examen:

- Een duale hbo-bacheloropleiding kent met of zonder een propedeutisch examen een omvang van 60 studiepunten.
- Daarmee omvat de post-propedeutische fase eenheden met een omvang van in totaal 180 studiepunten.
- Het afsluitend examen betreft alle eenheden van de opleiding met een omvang van 240 studiepunten.

6.11 Afsluitend examen voor degenen die doorstromen met een Ad-graad

In aanvulling op de vorige paragraaf moet ook iets worden afgesproken over het afsluitend examen voor degenen die met de Ad op zak doorstromen naar een aanvullend bachelorprogramma. Dat zal wel moeten omdat Ad'ers geen propedeuse hebben gedaan, ook dus geen examen daarover hebben afgelegd, en alleen maar een diplomasupplement kunnen overleggen met welke eenheden zijn gedaan en hoeveel studiepunten ermee zijn behaald. Dat zal in het algemeen 120 zijn.

Er zijn een paar scenario's bij die doorstroom waarbij we eerst maar gewoon uitgaan van die 120 studiepunten in het formele Ad-programma:

1. Het aanvullend bachelorprogramma omvat eenheden die samen 120 studiepunten omvatten.
2. Het aanvullend bachelorprogramma omvat eenheden die een omvang van (120+Y) studiepunten kennen. Hierbij is Y mede afhankelijk van zaken als de verwantschap tussen de Ad en de Bachelor, de leerroutes die zijn en worden gevolgd en andere zaken die het niet logisch laten zijn dat het aanvullend programma exact 120 studiepunten omvat.
3. Er is naast hetgeen bij 1 en 2 staat sprake van een brugprogramma met betrekking tot de doorstroom die niet valt onder de Ad en ook niet onder het aanvullend bachelorprogramma. De onderdelen van een dergelijk programma hoeven niet per se uit formele eenheden te bestaan en dat daarmee een aantal studiepunten kan worden toegekend. Het gaat vooral om een groep met leeruitkomsten (competenties, leerdoelen) die beschreven staan in een plan van aanpak voor het brugprogramma.

In alle gevallen omvat het afsluitend examen van de bacheloropleiding waarbinnen het aanvullend bachelorprogramma is vormgegeven:

- de beoordeling van de eenheden die behoorden tot de Ad-opleiding, vastgelegd in het diplomasupplement dat bij het Ad-getuigschrift hoort;
- de eventuele verklaring die wordt afgegeven door de instelling die een brugprogramma verzorgt, met daarin een beschrijving van de leeruitkomsten ervan;
- de beoordeling van de eenheden die behoren het aanvullend bachelorprogramma.

Op basis van verdere afspraken over de omvang van een bacheloropleiding bedraagt het aantal studiepunten van de Ad-opleiding en het aanvullend bachelorprogramma minimaal 240 studiepunten. In het diplomasupplement wordt dit alles toegelicht.

7 Van studieLAST naar studieLUST

Hier aangekomen moeten we spijkers met koppen gaan slaan. Dat betekent dat we aan de slag gaan met het verwijderen van het begrip 'studielast' uit de wetgeving. Aha, tijd voor actie.

Het gaat erom dat de student door de opleiding en dus de examencommissie een eenheid krijgt aangereikt, met allerlei activiteiten, maar ook met zelfstudie en andere mogelijkheden om het in te vullen. Maar juist niet als het gaat om die 28 uren. Het is aan de opleiding die uren te onderbouwen zodat het geheel studeerbaar wordt en vervolgens aan de student om daarmee te spelen, te zoeken naar het inrichten van de studie en te bezien hoe het tentamen het beste kan worden voorbereid en afgelegd.

Anders gezegd, de opleiding moet de student zien te 'verleiden' met een 'lustopwekkend' geheel aan activiteiten, zodat het gaat om een 'studielust' en niet meer om een 'last'.

7.1 Stimuleren en stimulansen door OCW... maar in handen van de instelling...

Het is dan tijd geworden om toch iets te zeggen over het 'overheidsbeleid' met betrekking tot het uitdagen van student. Men wil als OCW zoveel mogelijk stimuleren dat er snel wordt afgestudeerd, door de student dus, als middelpunt van de aanpak. Parbleu, er gaan hierbij evenwel miljoenen euro's naar de instelling en niet naar de student die mogelijk op tijd afstudeert, zichzelf een jaar collegegeld bespaart en minder schulden hoeft te maken, en aldus de bekostiging van het onderwijs omlaag kan brengen.

De overheid heeft in de afgelopen decennia herhaaldelijk geprobeerd de instellingen te stimuleren bij het sneller laten afstuderen van studenten. Hoewel, men wordt geacht in formele zin het geheel al zo studeerbaar als wat te hebben gemaakt, dus wat kan dan nog: minder eenheden, simpele tentamens, normen omlaag brengen, toetsen van kleinere eenheden, meer compensatie gebruiken... of meer begeleiden, meer lessen, meer... noem maar op. Meer eigen zaken inbrengen, werk zien als een minor, bijbaantje vertalen naar een keuzevak, dat kan ook allemaal.

Het geld is dus voor de opleiding, net als de diplomabonus. Maar laten we daar gewoon duidelijk over zijn, het is simpelweg een component van de bekostiging die door de overheid en de instelling structureel wordt meegenomen en ingeboekt. Het is net zoiets als bij de vorige systematiek voor de bekostiging met de zgn. onderwijsvraagfactor waarbij een bedrag per uitvaller en per geslaagde werd uitgekeerd en snellere studenten voor een soort bonus zorgden – dus zoals het was bij het zgn. vermaledijde perverse systeem.

7.2 Flexstuderen en de lust voor het studeren en de snelheid

Een goed voorbeeld van een slechte poging om de studielast om te zetten in een vorm van meer 'lust' is het willen gaan werken met 'flexstuderen'. Daarbij betalen studenten minder collegegeld omdat ze ook minder studiepunten in een studiejaar gaan 'afnemen'. Omdat er administratiekosten aan verbonden zijn, moet het gaan om een studiecontract voor maximaal zo'n 50 studiepunten. Maar dat betekent dat er in ieder geval vertraging optreedt, met uiteindelijk toch het volledige bedrag dat dient te worden betaald. Echter, naast de afgesproken eenheden mag niets anders worden gevolgd: afspraak is afspraak. Iemand die het volledige wettelijke collegegeld overmaakt, mag gewoon de eigen 60 studiepunten volgen, maar ook die van andere eenheden, zelfs zodanig dat er een tweede studie kan worden gedaan.

Bij flexstuderen kunnen door de vertraging ook allerlei eenheden komen te vervallen, vanwege de geldigheid van de resultaten als het gaat om het afsluitend examen. De betreffende student moet de eenheid opnieuw doen, met alle kosten en consequenties van dien. Het vraagt ook om een slimme planning van alle betrokkenen.

Misschien is het beter om een soort fonds in het leven te roepen voor studenten die buiten hun wil minder studiepunten kunnen behalen – beoordeeld door een studiebegeleider. Er kan vervolgens een bedrag aan de student worden terugbetaald, ter compensatie van hetgeen niet mogelijk was. Of dat geld kan worden ingezet als iemand hierdoor uit de studie loopt. Het is maar een suggestie, om goed te bezien wat met 'flexstuderen' ook weer allerlei 'rigide' scenario's kan opleveren...

8 Voorstel: Aantal studiepunten voor een opleiding 'harmoniseren' per 30 stuks

De huidige wetgeving wortelt voor het overgrote deel in hetgeen in de vorige eeuw is bedacht en is ondergebracht in een kader dat geldt voor zowel het hbo als het wo. Vervolgens is er stelselmatig geknipt en geplakt, met het schaven aan allerlei regelingen, hetgeen veel mensen doet uitroepen dat het een 'houtje-touwtje-document' is geworden. Onze analyses tonen dat ook regelmatig aan, al is het dan wel jammer in die aanpassingen weer fouten aan OCW-kant sluipen, zoals met de vernieuwing van artikel 7.25 (nadere vooropleidingseisen) en ook met bestaande artikelen die we in dit document aan de orde stellen.

In het kader van dit document over studielast en aanverwante zaken doen we het voorstel om voor het aantal studiepunten van een opleiding te komen tot een harmonisatie nl. het altijd zijn van een veelvoud van 30 stuks. De formele opleidingen vallen daar al onder en ondanks het feit dat de wet instellingen de kans biedt om zelf met een aantal te komen (met een master met 100 punten of zoiets...) is in de praktijk toch ook altijd het veelvoud van 30 terug te vinden.

Dat is niet meer dan logisch omdat alle regelingen waarbij opleidingen te maken hebben, simpelweg uitgaan van de formele studie jaren, semesters (helft van een studiejaar, maar geen wettelijk begrip) en het werken met doorlopende leerwegen waarbij opleidingen aan elkaar dienen te worden geknoopt. Ook de studenten weten niet anders dan dat ze te maken hebben met periodes van 30 studiepunten.

Een ander obsoleet geworden mogelijkheid is dat een hogeschool een Ad-opleiding meer dan 120 studiepunten mag meegeven. Dat stamt nog uit de tijd dat de Ad een programma binnen de bacheloropleiding was en de combinatie van de Ad en de rest van het programma toch ook gewoon vier jaren kon blijven duren. Er mocht sprake zijn van een stukje met een brugdeel, maar als de Ad langer zou worden, kon dat worden gecompenseerd in het aanvullend bachelorprogramma. Nu de Ad een zelfstandige opleiding is en te maken heeft met de doorstroom naar een bacheloropleiding, past dit niet meer, om allerlei ingewikkelde constructies te vermijden. Dus een standaard van 120 is prima¹¹, net zo goed als de standaard van 240 voor een hbo-bacheloropleiding ook simpelweg wordt geaccepteerd.

Het voorstel houdt dus in om de wetgeving het hanteren van een studielast voor opleidingen, formeel, aangepast door de overheid dan wel op initiatief van instellingen, die een veelvoud van 30 studiepunten bedraagt. De uitzondering voor de Ad-opleidingen om meer dan 120 studiepunten te omvatten, kan uit de wet worden gehaald.

9 Voorstel: Format afspreken voor verdelen van de studielast over een tijdvak

Eigenlijk zit de afspraak al stevig verborgen in de wetgeving als het gaat om het plannen van eenheden in een studiejaar. Het gaat om 60 studiepunten, het moet een studeerbaar programma opleveren en bij voltijdse en duale opleidingen zal de studielast niet boven de 40 uren per week mogen uitstijgen, formeel gezien. De eenheden worden daarmee zo gelijkmatig mogelijk over het studiejaar verdeeld, als het aan de examencommissie ligt. Studenten moeten natuurlijk ook nog vaak van alles inhalen of opnieuw doen, maar dat is dan maar zo, en die eenheden komen vaak er bij op.

Maar er zijn ook opleidingen die geen veelvoud van 60 studiepunten omvatten, maar bijvoorbeeld 90 studiepunten tellen. Tevens kan een examencommissie nog steeds voor een deeltijdse opleiding, ondanks het feit dat de regelingen daarop niet zijn aangepast, kiezen voor het spreiden van de studielast over meer jaren dan er staan voor de nominale duur. In de praktijk gebeurt dit in het hbo niet (meer)¹², maar er moet toch iets worden afgesproken, denken we.

Ook kan in formele zin de examencommissie zelf in zo'n geval de verdeling vaststellen, dus er kan nog steeds een jaar van 60 punten over twee jaren worden verdeeld met 40 resp. 20 punten, maar ook dit moet straks zonder meer alle aandacht krijgen. Dat wil zeggen dat er een bepaalde standaard moet zijn voor opleidingen die geen veelvoud van 60 punten kennen dan wel vallen onder de spreiding bij deeltijd, om vervolgens gemotiveerd en controleerbaar ervan kan worden afgeweken.

Hoewel we met elkaar moeten waken voor teveel eenvormigheid, is het derhalve aan te raden om voor dit soort 'afwijkende' gevallen afspraken rond een vorm van standaardisering te maken. Er kan worden gedacht aan de volgende scenario's, waarbij we uitgaan van een start met de opleiding per 1 september.

- Nadat elk studiejaar (leerjaar) van een opleiding vanaf het begin 60 studiepunten omvat, blijft er een pakket eenheden over met een omvang van 30 studiepunten. Deze eenheden worden

---

¹¹ Je zou op basis van de wet een Ad-opleiding bijvoorbeeld 150 studiepunten kunnen meegeven. Dat vraagt vervolgens drie keer een inschrijving en levert derhalve de hogeschool drie jaren aan bekostiging op. Als deze student doorstroomt naar een bacheloropleiding, is men daar als het ware 'de pineut', aangezien er nog maar een jaar bekostiging over is. Ook kan het zijn dat de student een half jaar moet wachten met het verder studeren als de betreffende bacheloropleiding geen instroommoment per 1 februari kent.

¹² De Ad duurt maar twee jaren en dat biedt nog wel mogelijkheden om bij deeltijdse opleidingen met de studielast 'te spelen', zonder last te hebben van bijvoorbeeld de regels voor de bekostiging (en de studenten krijgen toch geen studiefinanciering). Dat kan met een constructie zoals in het eerste jaar 60 punten en dan in het tweede en derde jaar elk 30. Of door het eerste jaar vrijstelling te verlenen voor bepaalde groepen (mbo'ers en werkenden) en het tweede Ad-jaar van 60 punten te spreiden over twee studie jaren met elk 30 studiepunten. In beide gevallen levert het meer geld aan bekostiging op dan als de reguliere planning wordt gehanteerd.

aaneensluitend op het laatste volledige jaar aangeboden in de eerste helft van het volgende studiejaar (dus in het eerste semester, een begrip dat de wet overigens helemaal niet kent).

- Indien wordt besloten door het instellingsbestuur om de eenheden van een deeltijdse opleiding volledig dan wel voor een deel ervan over meerdere jaren te verdelen, wordt daarbij een evenwichtige verdeling gebruikt. Een Ad van 120 studiepunten kan worden verzorgd met drie jaren van 40 studiepunten. Een studiejaar van 60 studiepunten is gespreid aan te bieden over twee jaren van elk 30 studiepunten.
- Bij een aantal van minder dan 60 studiepunten per studiejaar wordt uitgegaan van een evenwichtige verdeling van de eenheden over het studiejaar.

9.1 Instroom per 1 februari en in het algemeen vertraging opvangen

Uiteraard vraagt een dergelijke afspraak om het vastleggen van allerlei regelingen die hiermee te maken hebben. Een aantal daarvan:

- Hoe wordt hierbij omgegaan met degenen die per 1 februari instromen?
- Wat betekent dit voor het betalen van het collegegeld?
- Moeten er twee telmomenten komen?
- Hoe dit vast te leggen in het Croho?

Een bijkomend scenario dat zich zou kunnen lenen voor een bepaald format is het omgaan met studenten die vertraging oplopen, om wat voor reden dan ook. Ook zou je daarbij de studenten kunnen meenemen die bewust minder studiepunten willen halen – denk aan wat wordt beoogd met het ‘flexstuderen’. Als een student met een opleiding begint, zal voor velen al snel een situatie gaan ontstaan waarin zij het complete programma voorgeschoteld krijgen voor een volgend studiejaar, op basis van de fase waarin ze zitten – en dan denk je toch al gauw in ‘cohorten’. Maar er moeten dan ook vaak eenheden worden ingehaald of overnieuw worden gedaan, en zoiets leidt tot het maken van keuzes. Liefst doet men alles, dus meer dan 60 studiepunten, met mogelijk nog meer achterstand in het verschiet. Uiteraard is er dan altijd een mentor of studiebegeleider die de helpende hand kan bieden en een ‘studieplan’ mee helpt opstellen, maar dan toch...

Men is al snel van mening dat elke student in dit soort gevallen ook minimaal 60 studiepunten moet kunnen behalen. De wet spreekt echter alleen over de eenheden die behoren tot het studiejaar dat eigenlijk aan de beurt is, om het zo te zeggen.

9.2 Deeltijd ook altijd aanbieden met de nominale duur?

Een specifiek aandachtspunt is of een deeltijdse Ad- of bacheloropleiding in ieder geval door iemand kan worden gevolgd op basis van de nominale duur, dus dat het programma onder alle omstandigheden wordt aangeboden in twee resp. vier jaar.

Maar de vraag is dan of dit mogelijk is voor alle doelgroepen van een deeltijdse opleiding. Daarbij zitten degenen die al in het betreffende werkveld werkzaam zijn en ook veel ervaring hebben opgedaan. Misschien is een meer gedualiseerde vormgeving handiger, maar dan kan dit ook weer anders worden ingestoken bij de Ad dan bij de Bachelor.

Degenen die een deeltijdse opleiding zien als een ‘tweede kans’ of – mede gelet op wat nu allemaal speelt – zich willen laten omscholen, moeten eveneens weer anders worden benaderd. Ze zullen zeker niet zitten te wachten op een traject van zes jaar, om een Bachelor te kunnen behalen. Een Ad is misschien in drie jaar nog te overzien, maar in twee jaar is beter.

Uiteraard zijn er ook nog mensen die al veel certificaten hebben behaald en kunnen aantonen dat ze allerlei competenties (leeruitkomsten) reeds beheersen op het juiste niveau. Die kunnen verkort studeren of toch gewoon twee dan wel vier jaar over de opleiding doen maar dan met (veel) minder dan 60 studiepunten per studiejaar. Of een Ad doen en dan alleen nog maar het tweede jaar ervan verspreid over twee jaren volgen

Deze zaken kunnen uiteraard prima worden meegenomen in het project dat we in het volgende hoofdstuk voorstellen. Dat wordt een uitdagende klus, niet alleen als het gaat om de diverse opties die er zijn voor de leerroutes maar ook als we kijken naar de bijpassende regelingen.

10 Voorstel: Project - opleiding en de varianten deeltijd en duaal – herzien en actualiseren

Het is tijd om de woorden en beschouwingen om te zetten in daden, in dit geval in voorstellen aan de overheid, verspreid over dit en de volgende hoofdstukken.

We hebben aangegeven dat naar onze mening het wetsvoorstel met betrekking tot het inzetten van specifieke onderwijsseenheden als eenheden van leeruitkomsten van tafel kan en moet. Maar de opbrengsten van het experiment zijn absoluut heel goed te gebruiken voor een project dat zo snel mogelijk van start kan gaan en heel compact in de komende jaren is uit te voeren. Het gaat om het bezien wat we vandaag de dag onder een 'opleiding' kunnen verstaan en vervolgens na te gaan welke criteria aan de deeltijdse en duale varianten zijn te verbinden – als we deze vormgevingen willen behouden.

De reden hiervoor is dat er in het wetgeving vrijwel niets is te vinden over deze criteria, terwijl er wel wordt 'gemorreld' aan zaken die er toch in terug te vinden zijn. Daarom is het ook het wetsvoorstel doorspekt met allerlei argumenten die niet zijn terug te voeren op wat er zoal bij de opleidingen kan en moet gebeuren. Het flexibiliseren van leerroutes kan alleen maar plaatsvinden als we weten wat de basis daarvoor is, om vervolgens te kunnen aangeven wat wel en niet kan. Nu wordt er bijvoorbeeld gewerkt met het compleet opknippen van deeltijdse opleidingen in losse semesters, om daarmee ook apart aan de slag te kunnen gaan. Op die wijze worden allerlei wettelijke uitgangspunten behoorlijk ondergraven.

Een plan van aanpak voor een dergelijk project is best snel op te stellen, met inzet van een aantal experts. Hier een aantal voorzetjes, voor degenen die ermee aan de slag kunnen en mogen gaan:

- Onderzoek wat er wordt verstaan onder een 'opleiding' – mede aan de hand van het voorstel om te gaan werken met 'units' en 'credits';
- Ga na wat de mogelijkheden zijn om 'units' onder een private vlag aan te bieden, op basis van de gedachte dat daarmee de actualisering ervan een dienst kan worden bewezen; gebruik daarbij ook het NLQF;
- Benoem doelgroepen van het hbo en wo en bezie welke kenmerken daarbij van belang zijn;
- Onderzoek of er naast de voltijdse, deeltijd en duale varianten ook andere varianten mogelijk zijn, denken aan 'higher apprenticeships' en 'remote learning';
- Ga na welke mogelijkheden er zijn voor dualisering van deeltijdse opleidingen voor werkenden;
- Bezie hoe werkplekleren verder kan worden ingevoerd, mede in samenhang met de regeling voor doelmatigheid en uitbesteding;
- Kijk naar de toelatingsvoorwaarden van deeltijdse en duale opleidingen;
- Onderzoek de mogelijkheden die er zijn om het werkveld daadwerkelijk een rol te geven in de vormgeving van opleidingen;
- Onderzoek welke varianten er zijn voor het inzetten van 'eenheden', op basis van nader vast te stellen criteria en randvoorwaarden;
- Bekijk welke andere scenario's mogelijk zijn met het inzetten van Ad-opleidingen;
- Bezie de status van het aanvullende bachelorprogramma voor Ad-bezitters;
- Ontwikkel een onderwijssysteem waarin ook certificaten die aan het NLQF zijn gekoppeld een eigen plek kunnen krijgen.

Het is maar een lijst met gedachten. Er kan zeker mee aan de slag worden gegaan, denken we.

11 Voorstel: doorsnijden koppeling studiepunt en studielast: invoeren 'credit' en 'unit' & niet meer hanteren van het begrip 'studielast'

Het is eigenlijk logisch dat we ook met een voorzet komen om het wetsvoorstel te vervangen door een aantal nieuwe zaken die in gang kunnen worden gezet. Mogelijk kan het al op korte termijn als iedereen achter die gedachten gaat staan.

Het betreft in ieder geval het loslaten van de 28 uren per studiepunt, in combinatie met het gaan gebruiken van nieuwe begrippen, voor de (onderwijs)eenheid en het studiepunt, om niet te focussen op de last, maar op de competenties, om daarna als klap op de vuurpijl het begrip 'studielast' maar gewoon uit de wet te schrappen.

11.1 'Unit' en 'credit'

Om ons voorstel dan ook meteen maar los te maken van de oorspronkelijke begrippen, is er een simpele stap te zetten met gebruikmaking van internationale begrippen. Dit past ook bij de internationale namen voor opleidingen en het baseren van de programma's op afspraken binnen de European Higher Education Area, het Bolognaproces dus.

Van studiepunten naar credit

Nog even een toelichting op de transformatie van 'studiepunten' naar 'credit':

- 'Studiepunten' heeft te maken met de tijd die de gemiddelde student krijgt toegewezen om een bepaalde opleiding te kunnen volgen en succesvol af te ronden. Een Ad-opleiding is veelal 120 studiepunten. Daarom gaat de overheid er vanuit dat de gemiddelde student het getuigschrift in twee jaren als nominale tijd kan behalen.
- 'Credit' is vervolgens een maat voor het verwerven van de leeruitkomsten (eindtermen, leerdoelen, eindcompetenties) die aan een eenheid van een opleiding zijn verbonden, los van de programmering en de focus op een gemiddelde student. Als iemand een eenheid van vier (4) studiepunten binnen de reguliere in de wet vastgelegde opleiding met positief resultaat afrondt, ontvangt de betrokkene vier (4) credits. Het gaat dus niet om het geven van 4 studiepunten, voor alle duidelijkheid, om het verschil nadrukkelijk in beeld te brengen.

Het betekent dat er dus wel een aantal van 1680 klokuren is in een studiejaar maar dat het aan de instelling is om daar naar alle eerlijkheid en mogelijkheden qua studeerbaarheid de eenheden in op te nemen en te plannen, verdeeld over het studiejaar.

Van 'onderwijseenheid' naar 'unit'

We stellen verder voor om in plaats van het begrip 'onderwijseenheid' te gaan werken met het begrip 'unit', eveneens op basis van het internationale gebruik ervan en dus de herkenbaarheid. Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen onderwijseenheden en eenheden van leeruitkomsten, ook al omdat dit ook internationaal gezien geen gebruik is – en omdat we verwachten dat het wetsvoorstel wordt ingetrokken.

Het begrip 'onderwijseenheid' is ook teveel geënt op het volgen van onderwijs, om het zo maar eens te zeggen. In het hoger onderwijs gaat het om 'studeren' met een bepaalde oriëntatie. Daarom is 'studiepunten' best te begrijpen en is het geen 'onderwijspunten' genoemd. Daarbij komt ook een vorm van beroepsgericht competenties verwerven aan de orde, zoals bij duale opleiding tevens sprake is van een 'beroepscomponent'.

Dus om die redenen is het beter om te gaan werken met 'units'. Onder het begrip 'unit' kunnen best altijd nog allerlei varianten worden ingezet, iets dat we moeten gaan onderzoeken in het project.

Je moet op basis van deze twee zaken wel de gehele WHW actualiseren. We geven verderop een paar voorbeelden hiervan, maar in het algemeen moet dit snel zijn aan te passen.

11.2 'Studielast' wordt 'omvang'

Maar dan zijn we nog niet waar we willen uitkomen met het definitief doorsnijden van de koppeling van de 'credit' met de studielast. Om dat zichtbaar te maken, dus het te concretiseren van die stap, is het van belang om niet meer het begrip 'studielast' te hanteren, en te vervangen door 'omvang'. Dat is een neutraler begrip, net zoals de overheid het ook doet met 'traject', 'leerjaar' en 'periode', naar gelang het handig is voor de plek in de wetgeving.

Om dit in te zetten bij het artikel 7.4 is het voorstel om voor alle duidelijkheid een apart artikel in de wet op te nemen over de omvang van een studiejaar, te zien als het oude artikel 7.4, met daarna de nieuwe artikelen 7.4a en 7.4b waarin het dan draait om de credit – behandeld in de volgende paragraaf. Hierbij onze voorzet, als voer voor juristen.

Nieuw

(en het oude 7.4 wordt 7.4a en 7.4b)

Artikel 7.4. Omvang studiejaar

- 1 Een studiejaar loopt van 1 september tot en met 31 augustus van het daarop volgende jaar.
- 2 Een studiejaar omvat 1680 uren die beschikbaar zijn het verzorgen van units.
- 3 In het geval een student of extraneus met een opleiding start na 1 oktober van een studiejaar, volgt hij een deel van het studiejaar waarbij de omvang van dit deel is gebaseerd op het aantal volledige maanden waarvoor hij gedurende het betreffende studiejaar staat ingeschreven.

11.3 De vernieuwing compleet maken...

Al eerder in dit document hebben we een eerste voorzet gegeven bij het weghalen van het begrip 'studielast' uit de wet als het gaat om de relatie van het studiepunten daarmee. We geven die aanpas-

sing nog maar even voor de goede orde, maar dan meteen met inzet van de begrippen 'unit' en 'credit'.

Huidig artikel

Artikel 7.4. Studiepunten

1. De studielast van elke opleiding en elke onderwijseenheid wordt door het instellingsbestuur uitgedrukt in studiepunten. De studielast voor een studiejaar bedraagt 60 studiepunten. 60 studiepunten is gelijk aan 1.680 uren studie.
2. Een opleiding wordt zodanig ingericht dat een student in staat is het aantal studiepunten te behalen waarop de studielast voor een studiejaar gebaseerd is.

Een simpele oplossing zou al kunnen zijn (straks dus artikel 7.4a en artikel 7.4b te noemen)

Artikel 7.4. Credit

1. De studielast van een unit van een opleiding wordt door het instellingsbestuur uitgedrukt in credits. De studielast voor een studiejaar bedraagt 60 credits. Elk studiejaar wordt zodanig ingericht dat er 1.680 uren beschikbaar zijn voor het vormgeven van de betreffende opleiding.
2. Een opleiding wordt zodanig ingericht dat een student in staat is het aantal credits te behalen dat in het programma voor het betreffende studiejaar is opgenomen.

Gelet op het experiment en alles wat er toen in gang is gezet, maar ook kijkend naar het wetsvoorstel kunnen hiermee heel wat angels uit het systeem worden gehaald door iets uit de wet te verwijderen rond het begrip studielast dat op zichzelf niet cruciaal is en ook geen gevolgen heeft voor de uitwerking van de wet. Het betreft hierboven als de basis ervan het weglaten van een zin uit lid 1 om deze vervolgens te vervangen door een nieuwe zin. Daarbij is lid 2 in het verlengde daarvan ook anders geformuleerd.

Het gaat erom dat wordt beoogd de directe relatie los te laten tussen een studiepunt en het aantal uren dat daaraan in wettelijke zin onder alle omstandigheden en bij alle soorten opleidingen wordt besteed. Een student kan 60 studiepunten behalen en de opleiding (instelling) heeft de ruimte van 1.680 uren om binnen een studiejaar een programma daarvoor op te zetten. Het kan dan best zo zijn dat iemand minder uren nodig heeft of misschien ook wel meer voor een eenheid.

Een student hoeft dus niet alle 1.680 uren te gebruiken. Dat zit ook in ons systeem ingebakken. Het is zo dat als de opleiding bijvoorbeeld 200 uren voor een eenheid voorziet als een mooi gemiddelde, men er vervolgens zelf slechts een deel ervan voor z'n rekening neemt. De rest is bestemd voor zelfstudie en andere zaken die de student zelf kan invullen en dus ook kan beïnvloeden. Daar heeft de opleiding geen zicht op en is er ook geen mogelijkheid om daarbij te versnellen of te laten vertragen.

Vergelijk het maar eens met een 'credit hour' in de VS en andere landen. Men koopt als student de benodigde dienstverlening in bij de instelling om op basis daarvan 'credits' te kunnen behalen. Een student betaalt toch echt niet voor 200 uren als 140 ervan gewoon zelfstudie betreft, thuis of ergens op het werk, omdat er dan geen sprake is van een directe en aanwijsbare dienstverlening. Die 200 uren moeten colleges, practica, begeleiding, online lessen, advisering, extra lessen en dergelijke betreffen. Anders gezegd, het gaat om boter bij de vis. In dat geval zit er uiteraard ook de benodigde zelfstudie bij, maar er wordt niet op een directe wijze voor betaald. De instelling weet dit en programmeert wel het aantal 'credits' maar dan niet gekoppeld aan studielast – wel aan de dienstverlening die heel concreet is te beschrijven.

Kortom, geen formele wetgeving s.v.p. meer over het gegeven dat een studiepunt 28 uren (klokuren...) betreft. Iemand kan natuurlijk 1680 door 60 delen en op 28 uitkomen. Maar in de nieuwe situatie zijn er 60 studiepunten per jaar en heeft de student 1680 uren beschikbaar om die te behalen, op basis van de dienstverlening door de instelling. Als dit allemaal in 1240 uren kan, ook prima. Maar maximaal 1680 uren in de aanbieding door de opleiding, want dat is een studiejaar.

Vernieuwde artikelen

En dan het nieuwe artikel 7.4a. Maar ook hierbij moet worden aangetekend dat het om een voorzet gaat en dat de juristen van de overheid er wel iets beters van weten te maken – dus 'formeel sluitend laten zijn'.

Artikel 7.4a Credit

1. De omvang van een opleiding wordt uitgedrukt in credits.
2. De omvang van een unit die deel kan uitmaken van een opleiding wordt door het instellingsbestuur uitgedrukt in credits.
3. De omvang van elk studiejaar bedraagt 60 credits in het geval de opleiding een veelvoud van 60 credits omvat.
4. In afwijking van lid 3 kan het instellingsbestuur bij deeltijdse opleidingen bepalen dat er tevens programma's worden aangeboden waarbij een of meerdere studie jaren minder dan 60 credits omvatten.
5. In het geval een opleiding geen veelvoud van 60 credits omvat, draagt het instellingsbestuur er zorg voor dat een studiejaar 60 credits omvat, met uitzondering van het laatste studiejaar dat 30 credits omvat. Het desbetreffende programma van 30 credits wordt aaneengesloten op het voorlaatste studiejaar aangeboden, in de eerste helft van het laatste studiejaar.
6. In afwijking van lid 5 kan het instellingsbestuur bij deeltijdse opleidingen bepalen dat het programma van het laatste studiejaar verspreid over het gehele studiejaar wordt aangeboden.

Vervolgens komen we met een nieuw artikel 7.4b als het gaat om de spreiding van de units over een studiejaar, dus gebaseerd op lid 2 van het oude artikel 7.4: *Een opleiding wordt zodanig ingericht dat een student in staat is het aantal studiepunten te behalen waarop de studielast voor een studiejaar gebaseerd is*, en dat we al enigszins hadden aangepast: *Een opleiding wordt zodanig ingericht dat een student in staat is het aantal credits te behalen dat in het programma voor het betreffende studiejaar is opgenomen*.

Maar we willen nu ook de flexibiliteit meenemen als het gaat om de scenario's als er vertraging optreedt of eenheden wel zijn gedaan maar nog niet zijn afgerond. Degenen die nog maar weinig credits hebben te doen, hebben het recht op zoveel mogelijk ondersteuning om zo vlug mogelijk af te studeren. Dat zou kunnen met het volgende artikel, met ook weer de duidelijke aantekening dat het hierbij alleen maar gaat om een aantal voorzetten, en niet om een correcte wettelijke formulering...

Artikel 7.4b Studeerbaarheid

1. Een opleiding wordt zodanig ingericht dat een student of extraneus gedurende een studiejaar in voorkomend geval units met een gezamenlijke omvang van 60 credits kan volgen indien het units betreft waarvoor hij niet eerder binnen de betreffende opleiding ingeschreven heeft gestaan dan wel het tentamen niet eerder heeft afgelegd.
2. Indien een student of extraneus een opleiding volgt die geen omvang kent met een veelvoud van 60 credits, heeft betrokkene recht op een programma waarbij de eenheden aangesloten worden aangeboden met in het laatste studiejaar 30 credits in de eerste helft ervan.
3. Indien een student of extraneus vertraging oploopt tijdens de studie en daarmee het vastgelegde programma niet in de daarvoor vastgestelde nominale duur kan afronden, wordt in samenspraak met de examencommissie bezien op welke wijze vervolgens kan worden gestuurd om verdere vertraging te voorkomen.

11.4 Artikelen versnelde route als voorbeeld, aangepast... maar er moet meer gebeuren...

Mooi dat we dus nieuwe begrippen in de WHW kunnen gaan gebruiken, maar dan moet dit overal in de wet leiden tot aanpassingen. Dat gaan we uiteraard hier niet doen. Toch leek het ons interessant om de effecten te meten ervan, en daarvoor zijn de artikelen rond de versnelde route gekozen.

Onze eerdere analyse van de regelgeving voor de versnelde leerroute in een hbo-bacheloropleiding leverde op dat de drie artikelen die er nu zijn, eigenlijk heel simpel kunnen worden teruggebracht tot één artikel. Lees nog even mee.

Oude teksten:

7.5b Bijzondere studielast van opleidingen in het hoger onderwijs - *De studielast van een versneld traject als bedoeld in artikel 7.9a, eerste lid, bedraagt 180 studiepunten.*

7.5d Door het instellingsbestuur vastgestelde grotere studielast - *...in bijzondere, door het instellingsbestuur vast te stellen en toe te lichten gevallen, de studielast van een versneld traject als bedoeld in artikel 7.9a in afwijking van artikel 7.5b, tweede lid, 240 studiepunten bedraagt.*

7.9a Toelating tot versneld traject gericht op studenten met een VWO-diploma - *Een instellingsbestuur kan binnen een bacheloropleiding in het hoger beroepsonderwijs een versneld traject aanbieden dat toegankelijk is voor studenten met een diploma...*

Vervolgens hebben we geconstateerd dat hiermee een onnodige mist wordt opgetrokken, om allerlei redenen. Vooral de angst voor het uit de internationale boot vallen speelt een sterke rol. Toen hebben we als voorschot op wat hier verder ons te doen staat, het volgende idee gelanceerd voor het samennemen van de drie artikelen:

1. Een instellingsbestuur kan binnen een bacheloropleiding in het hoger beroepsonderwijs een leerroute aanbieden met een nominale duur van drie studiejaar die toegankelijk is voor studenten met een diploma... (enz.)
2. In het diplomasupplement wordt vermeld dat deze leerroute gelijkwaardig is aan de leerroute(s) binnen de bacheloropleiding met een nominale studielast van 240 studiepunten.

Dat was dus al een mooie en nuttige vingeroefening voor het opzetten van een nieuw artikel maar dan wel met gebruik van de nieuwe door ons voorgestelde begrippen. Je zou ook even kunnen bezien wat er dan geschiedt als je die drie artikelen daarmee zou behandelen:

De teksten met nieuwe begrippen:

7.5b Bijzondere omvang van opleidingen in het hoger onderwijs - *De omvang van een versneld traject als bedoeld in artikel 7.9a, eerste lid, bedraagt 180 credits.*

7.5d Door het instellingsbestuur vastgestelde grotere omvang - *...in bijzondere, door het instellingsbestuur vast te stellen en toe te lichten gevallen, de gezamenlijke omvang van de units van een versneld traject als bedoeld in artikel 7.9a in afwijking van artikel 7.5b, tweede lid, 240 credits bedraagt.*

7.9a Versneld traject bacheloropleiding in het hoger beroepsonderwijs - *Een instellingsbestuur kan binnen een bacheloropleiding in het hoger beroepsonderwijs een versneld traject aanbieden dat toegankelijk is voor studenten met een diploma... (enz.)*

Maar dat laat ook weer zien dat alles bij elkaar rammelt en zo conflicteert ook als het maar zijn kan...

Het blijft een onzinnige zaak om via een u-bocht-constructie van 180 credits er 240 te maken.

Dus aan de slag met de nieuwe begrippen. Maar eerst nog even een paar kanttekeningen en het wijzen op fouten:

- Overigens moet uiteraard ook een extraneus hieraan mee kunnen doen, zoals het hier voor studenten staat.
- Tevens kan het begrip 'traject' worden vervangen door 'leerroute'.
- Het gaat hierbij niet om 'de student' maar degene die wil gaan studeren, dus 'de aspirant-student'. Iemand zal voorafgaande aan de start van deze leerroute toestemming moeten krijgen om deze versnelde leerroute te kunnen volgen, mogelijk na een specifiek onderzoek.
- Ook is voor alle anderen dan de vwo'ers opgenomen dat er een verzoek dient te worden ingediend. Kennelijk is men dit vergeten hier op te nemen.

Fouten in de WHW even noemen

Deze omissies betreffen dus de huidige wet. We zullen die zaken apart communiceren in een memo over ontdekte 'fouten'¹³.

Daarbij kan ook worden meegenomen dat in artikel 7.13 over de Onderwijs- en Examenregeling wordt verwezen naar artikel 7.9a, maar dat daarbij de verwijzing niet klopt: 'Indien van toepassing: de regeling, bedoeld in artikel 7.9a, derde lid, tweede volzin.' Het moet zijn 'artikel 7.9a, tweede lid.

¹³ Het gaat om lid 2 van het artikel: Het instellingsbestuur kan besluiten ook een andere student dan degene, bedoeld in het eerste lid, tot het versnelde traject toe te laten indien hij naar het oordeel van het instellingsbestuur blijkt heeft gegeven van geschiktheid voor dat traject. Hierbij ontbreekt het verzoek dat de (a.s.) student moet indienen alsmede de procedure die dient te worden gevolgd. Voor die procedure is dit niet zo erg omdat hierover ook iets wordt vermeld in de wet over wat in de OER dient te worden opgenomen (met een verkeerde verwijzing overigens).

Indikken drie artikelen

Het wordt dan het volgende voorstel om die artikelen in elkaar te vlechten:

1. Een instellingsbestuur kan binnen een bacheloropleiding in het hoger beroepsonderwijs een leerroute aanbieden waarbij de units met een gezamenlijke omvang van 240 credits verspreid over drie studiejaar worden aangeboden.
2. Deze leerroute is toegankelijk voor degene die zich inschrijft op basis van een diploma als bedoeld in artikel 7.24, tweede lid, onder a of b dan wel een op grond van artikel 7.28, tweede lid, bij ministeriële regeling als ten minste gelijkwaardig aangemerkt onderscheidenlijk naar het oordeel van het instellingsbestuur daaraan tenminste gelijkwaardig diploma. Degene die aan de in de eerste zin bedoelde voorwaarde en de overige voorwaarden voor inschrijving voldoet, wordt voor deze leerroute ingeschreven indien hij daarom verzoekt.
3. Het instellingsbestuur kan besluiten op diens verzoek een ander dan degene, bedoeld in het tweede lid, tot deze leerroute toe te laten indien deze persoon naar het oordeel van het instellingsbestuur blijkt heeft gegeven van voldoende geschiktheid voor deze leerroute.

Dit is als zodanig vooral mogelijk geworden doordat de credit niet expliciet is verbonden aan een aantal uren. Die 28 uren-eis is nog steeds wel een richtlijn maar kan niet meer zorgen voor allerlei blokkades in de planning en afwijkende mogelijkheden die voor de volle honderd procent zijn te verantwoorden.

12 Zij-instroom en tussentijdse instroom nog even bekeken

Het is eigenlijk een zij-tak van het systeem zoals het op dit moment voor het hoger onderwijs in elkaar steekt, met de daarbij passende wetgeving. Maar naast de reguliere instroom per 1 september, met als teldatum 1 oktober, zijn er behoorlijk veel studenten die zich laten inschrijven bij een nieuwe opleiding op een ander moment gedurende het studiejaar. In de wet wordt er eigenlijk totaal geen aandacht aan geschonken. Dat is ook wel voorstelbaar aangezien er in zo'n geval van alles en nog wat aanvullend moet worden geregeld. Het heeft echter wel van doen met de verdere flexibilisering van het systeem en het iemand niet te lang laten zitten op een plek die niet kansrijk is bij het voorspellen van het studentsucces.

Toch zou het goed zijn om gelet op uitval en vooral switch en andere scenario's dit mee te nemen in de voorgestelde beschouwing van wat nu eigenlijk een opleiding is. Er is wel eens naar gekeken, onder meer aan de hand van het onderzoek naar de gevolgen ervan voor de bekostiging. Dat zou kunnen betekenen dat er twee teldata komen en/of dat hogescholen die veel overstappers vanuit andere hogescholen moeten inschrijven en dan toch zien verdwijnen aan het eind van het studiejaar, extra geld zouden kunnen ontvangen. Deze plannen zijn echter in een la opgeborgen, in afwachting van lopende onderzoeken naar de effecten van bepaalde bekostigingssystemen.

12.1 'Eerste jaar van inschrijving' in de wet: opmerkelijke zaken...

Het enige dat duidelijk wijst op de notie die de overheid heeft met betrekking tot de tussentijdse en de zij-instroom, is dat er drie keer het begrip 'eerste jaar van inschrijving' in de wet staat, en dat is wat anders dan 'studiejaar'. We nemen aan dat het onder 'eerste jaar van inschrijving' dient te worden verstaan: De eerste 12 maanden nadat een persoon formeel is gestart met een opleiding.

Dit begrip komt voor bij het uitbrengen van het studieadvies in het algemeen en het bindend studieadvies. Dat is dus het advies kan worden uitgebracht tijdens het eerste jaar van inschrijving (voltijd dan wel duaal) voor de propedeutische fase¹⁴. Dit is nog een overblijfsel van een discussie

¹⁴ Ook hierbij doet zich weer wat vreemds voor bij het hbo. Het gaat om het eerste jaar van inschrijving voor de propedeutische fase. Echter, zonder een propedeutisch examen kan deze fase minder dan 60 studiepunten zijn, dus bijvoorbeeld 30 stuks. Maar in het betreffende artikel staat aan het eind dat als er geen propedeutische fase kan zijn zoals bij de Ad-opleiding, het gaat om de eerste periode van 60 studiepunten. Kortom, dit kan dus verschillend zijn geregeld voor de bachelor- en de Ad-opleidingen.

Tevens moet dan worden geconstateerd dat bij een bacheloropleiding met een door de instelling zelf gekozen fase van minder dan 60 studiepunten het ook nog steeds gaat om dat eerste jaar van inschrijving, dus een studiejaar met een omvang van 60 studiepunten. Hoe werkt dat in de praktijk?

Het negatieve bindende advies mag worden uitgebracht zolang het propedeutisch examen niet is behaald, maar dat is er dus niet bij een propedeutische fase van minder dan 60 studiepunten, en pas tegen het eind van het eerste jaar van inschrijving, dus eveneens pas na het programma met de eerste 60 studiepunten, en dus niet na de periode met het kleinere aantal studiepunten. Hoe werkt dit dan als zodanig in de praktijk?

van heel veel jaren geleden naar aanleiding van de vraag naar 'hoe om te gaan met de studenten die ergens halverwege instromen' en dan eigenlijk ook best een BSA zouden moeten krijgen in plaats van zich weer gewoon na de zomervakantie te kunnen melden voor de studie, voor een geheel jaar. De overheid heeft daarvoor echter geen uitzondering gemaakt, met als consequentie dat 'studiejaar' is vervangen door 'eerste jaar van inschrijving'.

Instroom met een ander diploma

Het enige andere plekje waar we dit begrip aantreffen is bij het zich aanmelden met een ander diploma dan we hier kennen: mbo, havo of vwo. De examencommissie kan het diploma onder de loep nemen, samen met andere zaken die worden aangedragen om de toelating op gelijkwaardige gronden te laten plaatsvinden. Zijn er twijfels, dan kan de toelating worden geweigerd als men vermoedt dat de benodigde reparaties niet mogelijk zijn in het 'eerste jaar van inschrijving'. De betreffende persoon moet vervolgens aan een toelatingsonderzoek meedoen.

Maar het opmerkelijke hierbij is dat een vergelijkbare situatie zich kan voordoen bij de 'nadere vooropleidingseisen' waaraan in voorkomend geval een instromende student moet voldoen. De examencommissie kan iemand toelaten als aan bepaalde eisen niet is voldaan maar er wordt daarbij verwacht dat de betrokken persoon dit wel lukt in de propedeutische fase dan wel de eerste periode van 60 punten¹⁵.

Is het dus bewust dat de overheid zo handelt? Het lijkt erop dat men denkt dat iemand met een 'ander' diploma veelal tussentijds instroomt en daarom niet wordt geconfronteerd met een studiejaar maar een eerste jaar van inschrijving. Maar dat kan niet waar zijn, gelet op alle andere regelingen. Meenemen dan maar in een verder onderzoek.

12.2 Een aantal alternatieve instroomscenario's

We geven maar gewoon een aantal scenario's als het gaat om het inschrijven van studenten na de teldatum van 1 oktober, met steeds een korte kanttekening. Het gaat niet per se om problemen maar ook om mogelijkheden die onder de loep kunnen worden genomen, en waarbij bijvoorbeeld een instroom per 1 februari in het systeem wordt ingebed.

1. Switch na uitval bij opleiding X naar opleiding Y, bij dezelfde instelling – kwestie van intern bezien hoe om te gaan met het budget (en dus de bekostiging);
2. Switch na uitval bij opleiding X naar opleiding Y, maar dan bij een andere instelling – de eerste instelling ontvangt voor een jaar geld, de ontvangende instelling voor het studiejaar niets;
3. Instroom van nieuwe studenten per 1 februari van het studiejaar in het algemeen – welke aspecten spelen dan een rol om de behandeling van deze groep gelijkwaardig te laten zijn aan die van de reguliere instroom;
4. Ontwerpen van een doorlopende leerroute mbo-hbo en dan vooral voor de Ad-opleidingen – het gaat om degenen die een half jaar langer dan nominaal in het mbo studeren (door vertraging maar ook bij het hebben van mbo-opleidingen van 3,5 jaren), om deze direct te kunnen laten doorstuderen met alle bijpassende mogelijkheden en opties;
5. Instroom van studenten met een vwo-achtergrond die willen overstappen per 1 februari van een wo-bachelor naar een hbo-opleiding – aanbieden van een leerroute in de bacheloropleiding van 3,5 jaar, als een nieuwe vorm van een versnelde route.

Veel uitval in het eerste semester - onderzoeken

Het zou in combinatie met hetgeen hierboven staat vermeld, ook goed zijn om te gaan bezien bij welke opleidingen relatief veel studenten stoppen, uitvallen dan wel gaan switchen. Op basis daarvan kan worden nagegaan welke groepen studenten in aanmerking zouden kunnen komen voor een 'verse doorstart' per 1 februari. Dat betekent als het ware dat er een extra oriëntatiedeel aan het systeem wordt toegevoegd, en dat vervolgens de betrokkenen toch nog snel door de studie kunnen gaan.

---

¹⁵ Ook hier, net als bij de vorige voetnoot, kan een propedeutische fase van een hbo-bacheloropleiding minder dan 60 punten omvatten (en dat mag best 30 punten zijn). Er is dan een duidelijk verschil in benadering bij het kunnen repareren van de ontbrekende zaken, dus in het ene geval is daar een jaar voor en in het andere geval een semester. Of gaat in de wetgeving het jaar boven het semester, gezien de formulering? Of is het echt zo bedoeld nl. dat met een kleinere propedeutische fase deze student sneller moet bewijzen in staat te zijn om de opleiding te kunnen volgen en afronden? Maar de regeling voor het studieadvies spreekt wel over 'het eerste jaar van inschrijving'...

13 Curieuze nabranders aan het eind...

Aan het eind gekomen van dit document en daarbij voorzetten te hebben gegeven die ons nodig lijken om discussies op gang te kunnen brengen, toch nog een paar nabranders, op basis van reacties die al eerder zijn binnengekomen. Zie het maar als aanvullingen, maar wel serieus te nemen.

13.1 *Curiositeit – 1: Is elk studiepunten evenveel uren waard...*

Er worden toch wel intrigerende zaken in onze richting aangedragen als het gaat om dit soort discussies. Een daarvan heeft te maken met ons hoofdonderwerp, die 28 klokuren per studiepunten, een uitgangspunt dat al jarenlang door iedereen voortdurend naar voren geschoven als leidend voor het programmeren van eenheden en studiepunten. Maar zoals beschreven in dit document staat dit voorschrift totaal niet als zodanig en op zich in de wet. Vraag is waarom dat zo is en of het kan leiden tot een alternatieve betekenis van het begrip studiepunten.

In de wet staat: 'De studielast voor een studiejaar bedraagt 60 studiepunten. 60 studiepunten is gelijk aan 1.680 uren studie.' Door deze zinnen aan elkaar te koppelen krijg je: De studielast van een studiejaar bedraagt 1.680 uren. We laten na uren het woord 'studie' maar weg als zijnde overbodig aangezien in studiepunten en studielast het begrip 'studie' al voorkomt. Ook kun je zeggen: De studielast van een studiejaar bedraagt 60 studiepunten en daarmee 1.680 uren.

Maar goed, het gaat om '60 studiepunten is gelijk aan 1.680 uren studie'. Is dan een studiepunten de enige echte eenheid die staat voor 28 uren?

Denk eens aan wat er in een lift staat als het gaat om de 'draaglast'. Bijvoorbeeld, afgekort weergegeven:

- 800 kg
- 10 personen

Niemand denkt in zo'n geval dat elke persoon die zich in de lift bevindt, 80 kg weegt, of moet of mag wegen. De gewichten van de mensen tellen op tot een bepaald hoeveelheid en dan maar hopen dat ze met elkaar de 800 kg niet overschrijden. Maar minder mag altijd, geen probleem¹⁶.

Dus als er zoals nu in de wet staat:

- 1680 uren
- 60 studiepunten

dan kan elk studiepunten op zich ook een eigen aantal uren vertegenwoordigen. Samen moeten ze dan wel 1680 zijn om een studiejaar volledig te benutten.

Een onderwijseenheid kan op die manier eigenlijk best van de examencommissie 150 uren krijgen en 5 studiepunten. Een andere onderwijseenheid heeft dan bijvoorbeeld 75 uren en 3 studiepunten. Zo kan er dus worden gespeeld met de uren voor een studie en de zwaarte van een eenheid.

Natuurlijk is het niet zo. 1680 gedeeld door 60 is 28. Maar noem dat dit dan ook gewoon in de wet!

13.2 *Curiositeit – 2 – Hoeveel werkwerken, uren, claim leggen op studenten*

Veel mensen vragen zich af hoe men aan die 1680 is gekomen. Het aantal 60 is wel bekend, als een aantal dat internationaal is afgesproken, zonder er een totaal aantal uren aan te hangen. Dan moet de onderwijshistoricus melden dat vroeger 42 studiepunten werden gebruikt omdat er 42 weken met onderwijs konden worden geprogrammeerd: 52 weken-6 weken zomer-1 week herfst-1 week Kerst-1 week voorjaar-1 week mei... dus minus de vakanties, zo ongeveer. Omdat de normale werkweek 40 uren omvatte en de CAO's van die 42 weken uitgingen, leverde het sommetje 42 x 40 die 1680 op.

Maar onderhand is 36 uren de norm voor een volledige werkweek, toch? Dus dan komen we uit 42 x 36 = 1680-168 = 1512 uren. Echter, in het mbo is een volledige baan het draaien van 1659 uren, en nog steeds 40 uren per week, dus 5 dagen van elk 8 uren. In het hbo gaat het ook om die 1659 uren per jaar, en dan met de keuze voor 36, 38 dan wel 40 uren per week om te werken. Iemand die 40 uren per week arbeid verricht, heeft naast de verplichte en erkende feestdagen recht op 428 uren vakantie, dus 10 werkweken en 3,5 dag. Daarvan plant de instelling een heleboel weken centraal, om te voorkomen dat op bepaalde moment het onderwijs met een half team moet worden verzorgd (herkenbaar?).

---

¹⁶ Je mag ook denken aan het gaan kopen van 3 kg snoep, samen te stellen uit 10 bakken met verschillende soorten lekkernijen. Er kunnen 10 zakjes worden afgewogen, als ze dus maar samen die 3 kg opleveren.

Ja, zo kom je prima in de buurt van de 42 weken waarover we praten met betrekking tot de student. Maar hierbij draait het toch om de claim die een examencommissie via de OER kan leggen op een student, dus in voltijd en duaal (voor jongeren) op vijf dagen van acht uren. Men plant een semester en het gehele jaar, en kan in de OER tevens aangeven waarbij docenten de vrijheid hebben om op basis van hun eigen contract met de instelling, denkend aan vrije momenten gedurende de week, aanpassingen te plegen en gaande de rit zaken te verplaatsen, zeker als een bepaalde activiteit verplicht is gesteld.

Verplaatsen eenheden al gaandeweg

Maar er kan dus iets verplaatst worden op basis van het recht dat in de OER aan een docent is gegeven. Stel dat de student gewoon niet komt opdagen. In hoeverre mag er dan worden getoetst op zaken die in die activiteit aan de orde komen en niet direct terug te vinden zijn in de boeken, syllabi en andere stukken? Studentenorganisaties zeggen dat 'dit echt niet mag' omdat vandaag de dag het studeren niet meer kan zonder een bijbaantje of een andere bron van inkomsten en waarvoor overdag derhalve werkzaamheden dienen te worden verricht.

Een student kan dus ook een deel van de week claimen, om zichzelf als student in de overlevingsstand te kunnen blijven bewegen. Anders gezegd, het geld verdienen is onderdeel van het studeren en het studentenleven geworden. Daarom lopen ze wel stage maar eisen ze daar een ruim voldoende vergoeding voor, hoewel er geen enkele wettelijke regeling bestaat waarin wordt gemeld dat een stageverlener hiertoe verplicht kan worden. De tijd die een werkgever stopt in de begeleiding, is ook geld.

Natuurlijk zijn er allerlei opleidingen waarbij de stage een kwestie van 'mee-werken' is om al doende de juiste competenties te verwerven, dus er wordt 'een dienst verleend', maar ook dan is het nog maar de vraag of door het bedrijf voldoende winst hierbij wordt gemaakt, om een 'salaris' te kunnen uitbetalen.

Als ze echt alleen maar gewoon moeten meedraaien op basis van hetgeen ze voorafgaande aan de stage hebben geleerd, dan gaat er echt wat fout. Tijdens de stage moeten ook weer nieuwe zaken aan de orde komen, op een wat hoger niveau, om daarmee al werkende te studeren – net zoals een duale opleiding in elkaar wordt gestoken.

Planning vooraf vaststellen...

Maar veel hangt af van de planning die de opleiding in petto heeft voor de studenten. Je hebt dus die 42 weken, en daarin worden de tentamens meegenomen. En vaak ook hertentamens die in het betreffende studiejaar passen. Ook vinden er nog extra toetsrondes plaats, maar dan zie je die ook veelal opduiken in de vakanties, denk aan de laatste weken van augustus (bij het mbo moet dat dus juli zijn omdat het mbo-jaar formeel per 1 augustus begint).

Indelingen studiejaar

Er zijn allerlei systemen te bedenken, uitgaande van de 42 weken die ter beschikking staan. Zoals:

- 6 periodes van 7 weken, 6 lesweken en een week voor de toetsen...
- Trimesters van 14 weken, met 12 lesweken en twee toetsweken...
- Semesters van 21 weken, met 17 lesweken en twee toetsperiodes, een halverwege en een aan het eind.

Natuurlijk wil een CvB dat over de gehele instelling dezelfde aanpak wordt gehanteerd, om samenwerking te kunnen bevorderen. Ook streeft men vaak naar normen voor de omvang van de onderwijseenheden, met hetzelfde doel.

Kortom, er ligt nog veel op de plank om door te nemen als in ons voorgesteld project wordt gekeken naar wat onder een opleiding dient te worden verstaan en wat de belangrijkste randvoorwaarden zijn. Het hoeft heus niet een Frans systeem te worden waarbij alles vanuit Parijs wordt aangestuurd en naar een compleet eenvormige structuur wordt gestreefd. Voor vak X is docent A in plaats K met hetzelfde hoofdstuk bezig als docent B in plaats L aan de andere kant van het land...

Bijlage

We geven hier de samenvatting uit het rapport van ResearchNed uit 2013, op basis van een onderzoek op verzoek van OCW naar het gebruik van het begrip 'studielast'.

In artikel 7.4 van de WHW staat over de studielast beschreven dat deze wordt uitgedrukt in studiepunten en dat één studiejaar 60 studiepunten bedraagt, wat gelijk staat aan 1680 uren studie. De opleiding dient zodanig ingericht te worden dat 'de student in staat is het aantal studiepunten te behalen waarop de studielast voor een studiejaar gebaseerd is'. Wat betreft de deeltijdopleidingen bepaalt het instellingsbestuur de studielast. De summiere omschrijving in de wet houdt dus in dat het programma studeerbaar moet zijn voor iedere student die aan de toelatingseisen voldoet. In de Onderwijs- en Examenregeling (OER) wordt bepaald op welke gronden 'de examencommissie voor eerder met goed gevolg afgelegde tentamens of examens in het hoger onderwijs, dan wel voor buiten het hoger onderwijs opgedane kennis of vaardigheden, vrijstelling kan verlenen van het afleggen van een of meer tentamens'. Anders dan hiervoor beschreven bestaan er geen wettelijke normen voor de berekening van studielast, ook niet in het onderscheid naar vorm of achtergrond van de student. In de wet staat dus niet vastgelegd op welke wijze men tot de totale studielast van 60 EC per maand komt.

Een inventariserend onderzoek

Naar aanleiding van de bevindingen van de Onderwijsinspectie die zijn gepubliceerd in het rapport 'Goed Verkort' en discussies die daaruit voortvloeiden, heeft het ministerie van OCW ResearchNed gevraagd een inventariserend onderzoek uit te voeren naar de wijze waarop de studielast van opleidingen in het hoger onderwijs (bekostigd en niet-bekostigd) wordt bepaald en in hoeverre er doelgroepspecifieke aanpassingen zijn in de studielastbepaling. Het onderzoek is kwalitatief en inventariserend van aard. Dat houdt in dat er geen sprake is van een generaliseerbaar of representatief beeld van de stand van zaken in het hoger onderwijs. De opdracht voor het onderzoek was dan ook niet om te komen tot één norm, maar om te onderzoeken hoe men in de praktijk te werk gaat, welke variëteiten er aan de praktijk te ontleen zijn, met name daar waar het gaat om specifieke doelgroepen, zoals werkende studenten en studenten die vanuit het vwo doorstromen naar het hbo.

Het doel van het onderzoek is om instellingen met de verzamelde informatie te ondersteunen in een betere verantwoording van de studielast en tegemoet te komen aan de behoefte in de praktijk aan informatie-uitwisseling en kennisdeling tussen instellingen over studielastnormering. Over bijna alle honderd geselecteerde opleidingen is informatie gevonden en verwerkt. Aangezien het onderzoek een niet-verplichtend karakter had is in de fase daarna het beeld gevormd op basis van ongeveer de helft van de geselecteerde opleidingen. Het onderzoek geeft een doorkijk naar hoe opleidingen hiermee in de praktijk omgaan en welke omstandigheden ze hierbij tegenkomen.

Het onderzoek beschrijft de verschijningsvormen van studielastbepaling van een selectie van opleidingen in het hoger onderwijs, door de opleidingen zelf gekarakteriseerde good practices en informatie en motiveringen voor uitzonderingsbepalingen. Dit onderzoek richt zich op studielastbepaling van modules of programmaonderdelen en niet op de studielast van het hele programma. Voor dit onderzoek is een selectie gemaakt van bijna honderd opleidingen in het hoger onderwijs die, gezien de samenstelling van hun studentenpopulatie, naar verwachting veel ervaring hebben met differentiaties in studielastbepaling. Vanwege een groot aantal deeltijdstudenten of duale studenten, vanwege ervaring met afstandsonderwijs of vanwege de aanwezigheid van veel verkorte routes. Van deze opleidingen is allereerst online informatie verzameld over hun wijze van studielastbepaling. Alle hieruit gevonden gegevens zijn gestructureerd en via een webformulier teruggekoppeld aan de opleiding met het verzoek de informatie aan te passen, aan te vullen en aan de hand van een paar korte vragen hierop te reflecteren. Vanwege het niet-verplichtend karakter van het onderzoek, was de aangeleverde informatie weliswaar fragmentarisch, doch zeer bruikbaar.

De resultaten zijn grotendeels gebaseerd op het hoger beroepsonderwijs en leveren een rijk en breed beeld op van verschijningsvormen, goede praktijken en problemen die men tegenkomt bij studielastbepaling. Dit rapport beschrijft de resultaten van deze inventarisatie, die uit twee onderdelen bestaat: een webinventarisatie en een veldconsultatie bij een selectie van 92 opleidingen in het bekostigd en nietbekostigd hoger onderwijs en een literatuurstudie waarbij gekeken is naar de

relatie tussen studenttypen en studie-efficiëntie en naar EVC en studielastnormering in het buitenland. Aan het eind van deze hoofdstukken kan de lezer kennismaken van een samenvatting van de belangrijkste resultaten.

In dit samenvattend hoofdstuk blikken we terug op de belangrijkste bevindingen. De volgende vragen gaven richting aan de informatieverzameling:

1. Welke berekeningsmethoden worden momenteel door instellingen gehanteerd, zowel in het wo en hbo en wordt hierbij onderscheid gemaakt naar type opleiding (voltijd, deeltijd, duaal of verkort), doelgroep en/of onderwijsvormen? Zo ja, hoe zien deze berekeningen eruit en hoe worden deze onderbouwd?
2. Welke systematieken kunnen als voorbeeld worden gebruikt en gedeeld, welke vormen van alternatieve studielastberekeningen bevelen instellingen aan voor flexibilisering van het deeltijd (en duaal) hoger onderwijs en welke onderbouwing is daarvoor geschikt?
3. Welke evidentie of voorbeelden zijn er te ontleen aan de literatuur ten aanzien van de relatie tussen studie-efficiëntie en type student, type onderwijs of onderwijsvorm?
4. Welke voorbeelden zijn er in het buitenland over de wijze van studielastbepaling en het omgaan met EVC en zijn deze voorbeelden toepasbaar op de Nederlandse situatie?

De normering van de studielast is een weloverwogen proces

Eén van de conclusies is dat er weinig detailgegevens beschikbaar zijn over de wijze van studielastberekening uit openbare bronnen. De informatie die we aantreffen was vaak generiek van aard en ging doorgaans niet in op specifieke cursusonderdelen. Uit navraag bij opleidingen bleek dat sommige opleidingen niet altijd in staat waren de berekeningswijze direct beschikbaar te stellen of niet beschikten over concrete handleidingen. Dat gold niet voor alle opleidingen. Deze conclusie betekent niet dat er geen bewuste keuzes zijn gemaakt, doch dat het niet toegankelijk geadmineistreerd is. Voor zover de informatie wel voorhanden was, kunnen we concluderen dat er over het geheel genomen bewuste en weloverwogen keuzes zijn gemaakt bij de bepaling van de studielast. De mate waarin alle onderwijsonderdelen gespecificeerd worden, het detailniveau, varieert sterk tussen opleidingen c.q. instellingen.

Er zijn voorbeelden gegeven waarbij zeer specifiek is berekend hoeveel tijd studenten kwijt zijn aan diverse cursusonderdelen en deze onderdelen ook zijn uitgewerkt in subcategorieën. Niet overal maakte men die keuze. De contacttijd is in alle gevallen die we gevonden hebben genormeerd, soms aangevuld met gegevens over voor- en nabereiding en het maken van opdrachten. Ook de normering van toetsing en stages zijn we meermaals tegengekomen. De normering van zelfstudie is soms gedetailleerd vastgelegd; in een aantal gevallen geeft men daarbij ook aan dat het, naast de feitelijke contacttijd, een globale inschatting is van de tijd die studenten moeten besteden aan voorbereiding en nabereiding van contactonderwijs en het maken van opdrachten. De tabel van de Commissie Wijnen wordt vaak als richtlijn gebruikt. De algemene teneur is wel dat de inschatting van de zelfstudie sterk studentafhankelijk is. Eén persoon merkte op zich uitsluitend te beperken tot de normering van de contacttijd omdat een betrouwbare berekening van de rest van de studielast niet mogelijk is vanwege deze studentafhankelijkheid.

Diversiteit vraagt om een flexibiliteit: er is geen normstudent. De gemiddelde student bestaat niet. Er zijn veel variaties in kenmerken, bagage en attitude; deze kenmerken tezamen zijn bepalend voor het studiesucces. Individuele verschillen zijn groot en studentkenmerken kunnen elkaar onderling versterken of afzwakken. Zo kan bijvoorbeeld werkervaring op onderdelen positief uitwerken, maar tegelijkertijd een gebrek aan een goed aansluitende vooropleiding juist studievertraging veroorzaken. In dit onderzoek is expliciet gevraagd op welke student de opleiding zich richt bij de studielastnormering. Hoewel aan de geselecteerde opleidingen een behoorlijk aantal duale studenten, deeltijdstudenten of oudere studenten studeert en contactpersonen aangeven dat de 'gemiddelde' student niet bestaat, normeert men de studielast vooral op de jongere voltijd student (in het hbo met een havo-vooropleiding). Zowel uit de inventarisatie als uit de literatuurstudie blijkt dat studenten naargelang hun leeftijd, leerstijl, vooropleiding, attitude en achtergrond verschillende onderwijsbehoeften hebben. Dit alles vraagt om maatwerk en flexibiliteit. Hier is men het over eens.

De twee belangrijkste doelgroepen die in dit onderzoek zijn onderscheiden zijn de werkende, oudere studenten en studenten met extra bagage (vwo of een verwante mbo-4 opleiding). Voor een deel spelen verkorte routes en vrijstellingenbeleid in op de onderwijsbehoeften van deze groepen. Wat

vonden we in de literatuur over het studiegedrag en de studiestijl van verschillende typen studenten? De duale student kiest vaker dan andere studenten een ho-opleiding om kennis op te doen dan vanwege status of baankansen. De overwegingen die ten grondslag liggen aan de verkorte trajecten voor studenten die met een vwo-opleiding instromen in het hbo doen recht aan de realiteit: deze groep lijkt makkelijk door het hbo heen te gaan, zegt minder afgeleid te worden, kan goed plannen en is positief over het halen van de eindstreep.

Wat zegt de literatuur over oudere studenten? Kiest men op latere leeftijd voor een opleiding in het hoger onderwijs dan is er sprake van een voorsprong in leerstofverwerking. Het aanbieden van flexibel onderwijs voor verschillende typen studenten lijkt dan ook vanuit de literatuur te kunnen steunen op draagvlak. Met de opmerking dat flexibilisering, en zeker als het gaat om een grote mate van zelfsturing in het leerproces, eisen stelt aan de student voor wat betreft planning, discipline, (leerstof)verwerkingsstrategieën en time management. De WHW geeft ruimte om verkorte routes aan te bieden. Recent is met name voor de doorstroom van vwo naar hbo beleid ontwikkeld voor deze verkorte trajecten (zie: Kwaliteit in verscheidenheid, 2011). In deze inventarisatie waren verkorte trajecten onderwerp van onderzoek; niet alleen voor de doorstroom van vwo naar hbo, maar ook voor de doorstroom naar het hbo vanuit mbo-4 en havo; voor de laatste twee groepen vonden we gegevens over deze doorstroom onder bepaalde restricties. Dat hbo-studenten met een vwo-achtergrond een theoretische voorsprong hebben, ervaart men in de praktijk; het blijkt bovendien ook uit de literatuurstudie.

Voor een verkort traject dat we vonden voor havisten gaat het om een intensief (versneld) traject voor succesvolle havisten, waarbij geen sprake is van vrijstellingen, maar van een ophoging van de studielast naar meer dan 60 EC per jaar. Mbo-4 studenten dienen in alle gevallen een verwante opleiding te hebben gevolgd om in aanmerking te komen voor een verkort traject. Men ervaart bij deze groep een praktische voorsprong en een theoretische achterstand. Een versnelling van het programma zorgt ervoor dat de studenten hun voorsprong kunnen verzilveren door in dezelfde tijd meer studiepunten te behalen. In de praktijk vonden we ook een meer generiek vrijstellingenbeleid voor mbo-4 en havisten. Een adequate onderbouwing hiervan was niet altijd goed vindbaar.

Voor werkenden speelt een vrijstellingenbeleid op basis van relevante werkervaring. In dit onderzoek hebben we geen goede inzicht kunnen krijgen in de normen die hiervoor gebruikt worden. Wel gaven instellingen aan dat aan de werkervaring stringente eisen worden gesteld. Werkenden beschikken over levens- en werkervaring, over sociale vaardigheden en over meer ontwikkelde metacognitieve vaardigheden waardoor het leertraject anders en efficiënter kan verlopen. Het gaat hier vooral om maatwerkbeoordelingen. Enkele opleidingen verlenen tevens vrijstellingen op basis van EVC-certificaten of gecertificeerde procedures, ook hierbij gaat het om maatwerkbeoordelingen door Examencommissie.

Ook in het buitenland lijkt experimenteeruimte in de flexibilisering van het onderwijs een cruciale rol te spelen en levert het inpassen van informeel leren in een formele onderwijssetting de nodige discussie op. Ervaringen in het buitenland kunnen voor Nederland waardevolle informatie opleveren. Good practices die we aantreffen in het buitenland zijn bijvoorbeeld de onderlinge informatie-uitwisseling over het toetsen van EVC en de verbeteringsslagen die dit heeft opgeleverd. Andere voorbeelden hebben betrekking op het gebruik van technologie bij toetsing van EVC, de noodzaak voor professionele ontwikkeling van de docenten op het terrein van informeel leren, van monitoring- en evaluatieprocessen en het gebruik van de uitkomsten. Het 'crediting framework' (Finland) biedt een methode om online studies te erkennen en om de studielast van studenten te evalueren.

Voor duale studenten worden studiebelastingsuren toegekend aan werkplekleren of praktijkuren. In de literatuurstudie is onder meer gekeken naar de procedure rondom het erkennen van EVC's in andere landen dan Nederland. Ook in andere landen kunnen oudere studenten profiteren van hun werkervaring door het verkrijgen van vrijstellingen voor bijvoorbeeld een stageperiode. Hoe deze procedure precies vorm krijgt, verschilt van land tot land. Aanbevelingen van Deense onderzoekers om op dit gebied best practices uit te wisselen tussen instellingen en te leren van elkaars ervaringen, is een aanbeveling die ook in Nederland ter harte genomen kan worden. Het niveau waarop binnen de instelling besloten wordt over de studielast varieert. Soms gaat het om stringent instellingsbeleid, soms om opleidingsbeleid. Beide werkwijzen hebben voor- en nadelen. Een

centrale sturing kan resulteren in een gebrek aan flexibiliteit en aansluiting bij de inhoud van specifieke opleidingen, een sterk decentrale invulling kan leiden tot willekeur binnen een instelling.

Gezien de variëteiten die we tegenkwamen, kunnen we concluderen dat instellingen voldoende ruimte hebben genomen voor een eigen invulling van de studielastberekening. Dat wil niet zeggen dat men niet open staat voor suggesties van buitenaf.

Evaluatie van de studielast waartoe instellingen op grond van art. 7.14 van de WHW verplicht zijn gebeurt vooral op basis van cursusevaluaties. Men vraagt aan de student hoeveel tijd er is besteed aan het studieonderdeel. Soms resulteert dit bovendien in verdiepende gesprekken met studentgroepen en in kwartaal- of jaarrapportages. Indien hiertoe aanleiding is, wordt de studielast bijgesteld. De uitkomsten van de Nationale Studentenenquête worden gebruikt bij de evaluatie van de studielast en bieden een basis om oordelen te vergelijken met andere opleidingen c.q. instellingen. Omdat de vraagstelling in de NSE beperkingen heeft (men vraagt naar tevredenheid, maar krijgt geen beeld over de richting ervan) is het de vraag of deze gegevens alleen voldoende inzicht verschaffen om adequaat te sturen.

De helft van de studenten is, blijkens de NSE, tevreden tot zeer tevreden over de studielast. Verder worden nieuwe media ingezet om het studiegedrag en de gerealiseerde studielast nog beter in beeld te krijgen. Een voorbeeld hiervan zijn de learning analytics waarbij men op basis van het gebruik van elektronische leeromgevingen informatie vergaart over onder andere het studiegedrag, gebruik van het onderwijsmateriaal, gebruik van de digitale leeromgeving, de kwaliteit van de toetsitems en de studievoortgang van studenten. Hoewel hier nog uitdagingen liggen, is het aanbevelenswaardig deze methodiek verder te exploreren om het studiegedrag van studenten beter te begrijpen.

Transparantie over de wijze van studielastberekening is matig. Tijdens de webinventarisatie vonden we in de openbare bronnen relatief weinig informatie over de specifieke studielastbepaling per programmaonderdeel (documentatie die aanduidt hoe men tot de berekening van de studielast is gekomen). Wel troffen we meer globale informatie aan over de indeling van het programma in modules, de spreiding van de studielast over het studiejaar en het aantal contactmomenten. Voor zittende en aankomende studenten en andere stakeholders zou tot aanbeveling strekken meer openheid te bieden over de wijze van studielastbepaling.

De tabel van de commissie Wijnen wordt veel gebruikt, zowel in het bekostigd als in het niet-bekostigd onderwijs. De tabel is voor veel opleidingen c.q. instellingen een hulpmiddel bij het bepalen van de studielast voor zelfstudie. Er is veel behoefte aan positieve handvatten die kunnen worden aangepast aan de eigen specifieke opleidingskenmerken en de studielast te bepalen binnen de eigen keuzes die opleidingen gemaakt hebben.

De tabel van Wijnen dateert uit 1992 en bevat indicatoren voor zelfstudie vanuit een traditioneel onderwijsconcept. Deze tabel bevat voorbeelden voor de normering van literatuurverwerking. Maar ook andere onderwijsvormen kunnen hieraan worden toegevoegd. Hierbij kan gedacht worden aan voorbeeldnormen voor digitale onderwijsvormen, nieuwe wijzen van leerstofverwerking en het gebruik van ICT hierbij. Diverse contactpersonen van opleidingen hebben aangegeven prijs te stellen op een aanpassing van deze tabel aan de huidige onderwijsvormen en hiermee te komen tot een handleiding die instellingen kunnen gebruiken als voorbeeld bij de studielastnormering. Een dergelijke handleiding zou daarnaast ook overzichten kunnen bevatten voor onderwijsvormen die te maken hebben met de grote diversiteit aan studenten, bijvoorbeeld werkplekleren en het kapitaliseren en erkennen van werkervaring.

Een van de aanbevelingen in dit onderzoek is dan ook om te komen tot een dergelijk hulpmiddel dat instellingen kan helpen de studielast te normeren en te verantwoorden op basis van breed gedragen inzichten. Dit onderzoek geeft daarvoor de nodige ingrediënten, waarmee instellingen zelf de tabel kunnen uitbreiden en aanpassen of actualiseren. Er bestaat in de praktijk behoefte aan kennisdeling over studielastnormering. Niet uit onvrede over de huidige gang van zaken, maar voor informatie-uitwisseling, kennisdeling en benchmarking.

Diverse betrokken hebben aangegeven dat zij open staan voor voorbeelden bij andere instellingen, zeker als het gaat over flexibele leerroutes. Een dergelijke vorm van kennisdeling kan beginnen met een conferentie waarbij informatie wordt uitgewisseld en knelpunten worden besproken en waarin kennisdeling over dit onderwerp centraal staat.

Bekostigd en niet-bekostigd onderwijs variëren in de samenstelling van de studentenpopulatie. Toch leven ten aanzien van oudere studenten, werkenden studenten, deeltijdstudenten en duale studenten zowel in bekostigd als in niet-bekostigd onderwijs vergelijkbare vragen.

Wellicht dat dit rapport ook een aanzet kan geven tot een dialoog tussen het bekostigd en niet-bekostigd onderwijs over aspecten van flexibilisering en de behoefte aan experimenteeruimte bij studielastbepaling voor deze specifieke doelgroepen. Ten aanzien van de vraag of en zo ja, hoe de normering van studielast preciezer kan worden vastgesteld kunnen we concluderen dat het rapport ingrediënten levert voor eventuele aanscherping van de wijze waarop de studielastberekening wordt genormeerd en verantwoord door die instellingen, maar dat normering een zaak van de instellingen is en blijft. Het onderzoek diende een bijdrage te leveren aan het stellen van zorgvuldige randvoorwaarden voor de experimenteeruimte gericht op flexibilisering van het deeltijd (en duaal) hoger onderwijs voor volwassenen. Voor deze randvoorwaarden heeft dit onderzoek geen input opgeleverd. Wel zijn er met het oog op die experimenteeruimte wensen geuit.

In de eerste plaats om de experimenteeruimte te benutten voor een meer flexibele uitwerking van studielastberekening (op maat) naar doelgroepen.

Ten tweede is er ten aanzien van deze flexibele uitwerking een duidelijke behoefte aan kennisdeling en informatie-uitwisseling van (good) 'practices' tussen instellingen.

Ten derde is de wens geuit de kwaliteit van opleidingen te beoordelen op het gerealiseerd eindniveau in plaats van op normering van de studielast.

Bijlage A Studielastbepaling Commissie Wijnen

	<i>Ze</i> er moeilijk:	<i>Mo</i> eilijk:	<i>G</i> emiddeld:	<i>T</i> amelijk gemakkelijk:	<i>Z</i> eer makkelijk:
Doelen	buitenlands boek	vakartikel, onderzoeksartikel		casebeschrijving krantenartikel	roman
<i>Licht:</i> ▪ globale kennisname ▪ hoofdlijnen kennen	8 pag. per uur	9 pag. per uur	13 pag. per uur	16 pag. per uur	20 pag. per uur
<i>Middelmatig:</i> ▪ beheersen begrippenkader ▪ oefeningen uitvoeren	6 pag. per uur	7 pag. per uur	10 pag. per uur	12 pag. per uur	15 pag. per uur
<i>Zwaar:</i> ▪ tentamen	4 pag. per uur	5 pag. per uur	7 pag. per uur	8 pag. per uur	10 pag. per uur

Wijnen e.a., 1992, p. 48